

T. C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL DEĞİŞME BAĞLAMINDA KÖY YAŞAMI: SÜN KÖYÜ ÖRNEĞİ

Gülşen AKGÜN AYAYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

HAZİRAN-2015

BİNGÖL

T. C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL DEĞİŞME BAĞLAMINDA KÖY YAŞAMI: SÜN KÖYÜ ÖRNEĞİ

Gülşen AKGÜN AYAYDIN

Enstitü No:132205111

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

HAZİRAN-2015

BİNGÖL

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİNGÖL

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ danışmanlığında, Gülşen AKGÜN AYAYDIN'ın hazırladığı, “Toplumsal Değişme Bağlamında Köy Yaşamı: Sün Köyü” adlı bu çalışma .../06/ 2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman: Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

Üye : Yrd. Doç Doç. Dr. Mehmet YAZICI

Üye : Yrd. Dr. Dilek ER

Bu tezin Sosyoloji Anabilim Dalında yapıldığını ve Enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylıyorum.

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Toplumda yaşanan bir takım değişimlerle birlikte Aleviliğin hem yaşamında hem de inanç boyutunda farklılıkların yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle araştırmanın konusunu Elâzığ'a bağlı bir alevi kültür sahası olan "Sün köyü" örneğinden yola çıkarak sosyo-kültürel değişim ele alınmaktadır. Sün köyünün aile yapısı, ekonomik ve sosyal ilişkileri, kültürel değerleri, meslek dağılımı, eğitim durumu, üretim-tüketim dağılımı gibi özellikler, bu araştırma ile betimlenmeye çalışılacaktır. Sün köyünün toplumsal değişimden nasıl etkilendiği ve etrafındakilerini nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın bu aşamaya gelmesinde, çalışmayı kıymetli vakitlerini ayıran, yaptığı uyarı ve tavsiyeleriyle önemli katkılarda bulunan, değerli hocam Doç. Dr. M. Cengiz Yıldız'a, değerli jüri üyeleri Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazıcı ve Yrd. Doç. Dr. Dilek Er'e, ayrıca köyde yaptığım çalışmalar boyunca yardımını esirgemeyen Sün köyündeki "Canlara" ve eşim Muzaffer Ayaydın'a teşekkür ederim.

Gülşen AKGÜN AYAYDIN

BİNGÖL-2015

ÖZET

TOPLUMSAL DEĞİŞME BAĞLAMINDA KÖY YAŞAMI: SÜN KÖYÜ ÖRNEĞİ

AKGÜN AYAYDIN, Gülşen

Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

Haziran: 2015, VII+126 Sayfa

Bu araştırmada, Elazığ ilinin merkeze bağlı Sün köyünün sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını incelenerek, elde edilen verilerle değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. 1971 yılında, Nermin Erdentuğ tarafından hazırlanan “*Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki*” isimli çalışmasından yola çıkılarak, günümüze kadar olan süreçte yaşanan değişimlerin ele alınması amaçlanmıştır.

“Toplumsal Değişme bağlamında Köy Yaşamı: Sün Köyü Örneği” adlı bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın konusu, amacı ve önemi ile birlikte, Türkiye’de toplumsal değişme ve Türkiye’de köy sosyolojisinin gelişim tarihini hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde; araştırmanın metodu hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm ise; Sün köyüne genel bir bakış açısı ile sosyal, ekonomik, kültürel ve dini yaşamları ele alınarak, Nermin Erdentuğ’un 1971 yılında yapmış olduğu çalışma ile mukayese edilerek elde edilen verilerden oluşmaktadır.

Çalışmamızın yöntemi nitel araştırma yöntemi olup alan araştırmasına dayanmaktadır. Bu araştırmada evren Elâzığ’ın Sün köyü olarak belirlenmiştir. Ulaşılabilir evren olarak toplamda 250 kişi içerisinde, maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılarak 20 kişi ile görüşme yapılmıştır. Çalışmamızda özellikle Sün köyüne ait ampirizme dayalı istatistikî monografiler analiz edilmiştir. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde bahsi geçen köydeki ekonomik, sosyal ve kültürel değişimi tespit edebilmek için, tarihsel karşılaştırma metodu ile mülakat ve gözlem teknikleri izlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy, Köy Sosyolojisi, Toplumsal Değişme, Monografi, Alevilik

ABSTRACT

Rural Life in The Context of Social Change: A Case of Sun Village

AKGÜN AYAYDIN, Gülşen

Bingöl University, Institute of Social Sciences

Department of Sociology, Master Thesis

Advisor: Assoc. Dr. M. Cengiz YILDIZ

June, 2015, VII+126 Pages

In this study, it has been attempted to point out the changes through gained data by being investigated the social, economic and cultural structure of Sun village of Elazig. It has been aimed to be dealt with the social changes of Sun village by looking at the study of Nermin Erdentug which was put forward “ethnological investigation of sun village” in 1971.

The study of “Rural life in the context of social change: a case of sun village” is composed of three parts. Firstly, it has been given information regarding social change in Turkey and the historical development of Rural Sociology in Turkey as well as the topic, aim and importance of research. In the second part, the method of research has been dealt with. As for the third part, it has consisted of social, economic, cultural and religious life of Sun village through a general overview and gained data by being compared with the study which was carried out by Nermin Erdentug in 1971.

The method of research is qualitative methods and it is based on field study. In this study, the Sun village of Elazig has been selected as the population. It has been interviewed with 20 participants by using maximum variation sampling method from 250 people. In the research, particularly, statistical monographs which were based on empiricism regarding Sun village were analyzed. Moreover, it has been benefited from historical comparative, interview and observation techniques in order to point out the economic, social and cultural changes of the village in historical process.

Key Words: *Village, Sociology of Rural, Social Change, Monography, Alawism*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII

1. BÖLÜM

1.1. Giriş	1
1.1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
2.1. Türkiye'de Toplumsal Değişme.....	3
2.1.1. Toplumsal Değişme.....	3
2.2.2. Türkiye'de Kırsal Alanda Toplumsal Değişme.....	6
2.2. Türkiye'de Köy Sosyolojisi Gelişimi	8
2.2.1. Köy	8
2.2.2. Köy Sosyolojisi.....	11
2.2.3. Türkiye'de Köy Sosyolojisi.....	13

2. BÖLÜM

1.2. Araştırmanın Metodu.....	23
1.2.1. Monografi Tekniği	23
1.2.2. Tarihsel Karşılaştırma.....	24
1.2.3. Araştırmanın Varsayımları.....	25
1.2.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	25
1.2.4. Bilgi Toplama Araçları.....	27
1.2.5. Araştırmada Verilerin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması.....	27

3. BÖLÜM

3.1. Sün Köyünün Anatomisi.....	29
3.1.1. Köyün Tarihi	29

3.1.2. Köyün İsminin Kaynağı.....	30
3.1.3. Köyün Nüfusu	31
3.1.4. İklim ve Bitki Örtüsü	31
3.1.5. Köyün Yerleşim Yeri	32
3.2. Ailenin Durumu.....	32
3.2.1. Köyde Aile Yapısı	32
3.2.2. Köyde Aile Tipleri.....	34
3.2.3. Köyde Akrabalık İlişkileri.....	36
3.2.4. Köyde Soy Ağacı.....	37
3.2.5. Aile arasında Miras Dağılımı.....	37
3.2.6. Ailede İkamet Durumu.....	39
3.3. Evlenme Seremonisi.....	40
3.3.1. Evlenme Tipleri.....	40
3.3.2. Eş Seçme Durumunda Önemli Kaideler.....	42
3.3.3. Başlık Parası.....	44
3.3.4. Kız kaçırma	45
3.3.5. Evlenmede Sororat ve Levirat durumu.....	46
3.3.6. Düğün Töreni.....	47
3.3.7. Hoca Nikahı.....	49
3.3.8. Evlendikten Sonra Gelinin Konumu.....	50
3.3.9. Alkol Tüketimi	50
3.3.10. Boşanma.....	51
3.4. Sünnet ve Kirvelik.....	52
3.5. Kadının Konumu.....	54
3.5.1. Kadının Giyimi.....	56
3.5.2. Köyde Kadının Erkeklerin Omzunu Öpme durumu.....	56
3.6. Ölüm Töreni.....	57
3.6.1. Ölüm Anında Yapılan İşlemler.....	58
3.6.2. Belirli Günler ve Ölü Yemeği.....	60
3.6.3. Mezar Ziyaretleri	60
3.7. Komşuluk Münasebetleri.....	61
3.7.1. Komşuluk İlişkilerinde Fiziki Mekânın Etkisi.....	62

3.7.2. Komşuluk İlişkisinde Yardımlaşma ve Dayanışma Durumu.....	63
3.8. Köyün Eğitim Durumu.....	64
3.9. Kullanılan İletişim Araçları.....	65
3.10. Köyün Ekonomik Durumu.....	66
3.10.1. Tarım Ve Hayvancılık.....	66
3.10.2. Üzüm Üreticiliği.....	67
3.10.3. Sün Köyünde Konut Yapısı.....	68
3.11. Köyden Kente Göç Durumu.....	68
3.12. Sün Köyünde Din Olgusu.....	70
3.12.1. Sün Köyünde Alevilik.....	70
3.12.2. Köy Halkının İnanç Yönüyle Sünnilerin Kendilerine Bakış Açıları	72
3.13.Sün Köyü Alevilerinin İnanç Yapısı	74
3.13.1. Alevi İncancında Temel Toplumsal Kurumlar	74
3.13.2.Musahiplik.....	74
3.13.3. Cem Kurumu ve İşlevi.....	78
3.13.4. On iki Hizmet.....	80
3.13.4. Düşkünlük	82
3.13.5. Dedelik Kurumu.....	84
3.14. Sün Köyü Alevilerinde İbadet Anlayışı.....	88
3.14.1.Namaz	88
3.14.2.Oruç	90
3.14.3.İnfak-Zekat-Fitre	92
3.14.4. Hac.....	93
SONUÇ	95
KAYNAKÇA	100
EK 1: MÜLAKAT SORULARI.....	107
Ek. 2. SÜN KÖYÜ RESİMLERİ.....	109
EK.3. ÖZGEÇMİŞ.....	115

1. BÖLÜM

1.1. Giriş

Dünyada yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler ülkemizi de etkisi altına almıştır. Değişim, birçok unsuru etkileme gücünde iken, din ögesinin de bu değişimden etkilenmemesi düşünülemez. Ülkemizde değişimlerin ne boyutta olduğunu tespit etmek için toplumun en küçük sosyal birimi olan köyleri incelemekten geçer. Özellikle, inanç yapısı ve yaşam tarzları ile toplumda önem taşıyan, Alevi halkın yaşadıkları köyleri incelemek gerekmektedir. Çünkü Alevîlik, son yıllarda hakkında en çok konuşulan konulardan biri haline gelmiştir. Ülkemizde yaşanan köklü değişimler, Alevi halkında nasıl bir etki yarattığı merak konusu olmuştur.

Toplumlarda, tarih öncesi dönemlerden bu yana sosyal hayatın her alanında daima gelişme ve değişme yaşanmıştır. Bu gelişme ve değişimler, sadece şehirlerde değil, şehirlere yakın köy topluluklarında da görülmektedir. Sosyal değişim bağlamında monografik çalışmalar, sosyal bilimler için önemli görülmektedir. Seçilen kırsal alanın sahip olduğu farklı yaşam tarzı ve dini yaşayış biçimlerinin ele alınması önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Elazığ iline bağlı Sün köyünün tarihi süreç içerisindeki gelişim ve değişim aşamalarını da dikkate alarak, tipik bir Alevi köyünde değişimin nasıl olduğunu ortaya koymak açısından önemlidir. Sün köyünün derinlikli olarak ele alınması ve bu sayede değişimin en ince ayrıntılarına kadar ele alınabileceği düşünülmektedir.

1.1.1.Araştırmanın Konusu

Dünyada görülen küresel değişimlerin getirdiği sosyo-kültürel ve ekonomik değişim, Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Bu hızlı değişimle birlikte Türkiye'de geleneksel toplumdaki modern topluma doğru bir gelişim gözlenmiştir. Türkiye'nin yaşamış olduğu bu değişimlerin, hangi boyutlarda olduğu merak konusu olmaktadır.

Değişim, birçok unsuru etkileme gücünde iken, din ögesinin de bu değişimden etkilenmemesi düşünülemez. Bu öngörüden yola çıkarak, değişimin Alevi kesiminde, özelde ise kırsalda, nasıl gerçekleştiğinin görülebilmesi için alan çalışması yapma gereği

ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, Elazığ iline bağlı Sün köyünün tarihi süreç içerisindeki gelişim ve değişim aşamalarını da dikkate alarak, tipik bir Alevi köyünde değişimin nasıl olduğunu ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

1.1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Elazığ ilinin merkeze bağlı Sün Köyü'nün sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını inceleyerek, elde edilen verilerle değişimlerin tespitini amaçlamaktadır. Sün köyünün seçilmesinde, o bölgede Cem evi olan ilk köylerden birisi olması ve eğitim oranının çok yüksek olması gibi sebepler etkili olmuştur. Ayrıca çevredeki köylerin büyük bir kısmının Sünni olmasına karşılık, Sün köyünün Alevi olması, bu köyü araştırmaya değer kılmıştır.

1971 yılında, Nermin Erdentuğ tarafından hazırlanan “*Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki*” isimli çalışmasından yola çıkılarak, günümüze kadar olan süreçte yaşanan değişimlerin ele alınması amaçlanmıştır.

Bu çalışma, Toplumsal değişmeye bağlı olarak kentleşme ve bireyselleşme olguları karşısında kırsalda yaşayan Alevîlerin uğramış olduğu sosyal değişimleri ortaya koymayı amaç edinmiştir Sün köyünün aile yapısı, ekonomik ve sosyal ilişkileri, kültürel değerleri, meslek dağılımı, eğitim durumu, üretim-tüketim dağılımı gibi özellikler, bu araştırma ile betimlenmeye çalışılmaktadır. Sün köyünün toplumsal değişimden nasıl etkilendiği ve etrafındakilerini nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.3.Araştırmanın Önemi

Sosyal değişim bağlamında bakıldığında monografik çalışmalar, sosyal bilimler için önemli görülmektedir. Seçilen kırsal alanın sahip olduğu farklı yaşam tarzı ve dini yaşayış biçimlerinin ele alınması önemli görülmüştür. Çalışmanın mikro düzeyde olmasına karşın, Sün köyünün derinlikli olarak ele alınması ve bu sayede değişimin en ince ayrıntılarına kadar ele alınabileceği düşünülmektedir. Erdentuğ'un çalışmasındaki olguların değişim yönü ve hızı konusunda birtakım genellemelere gidileceği ve bunun bilimsel bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

2.1.Türkiye'de Toplumsal Değişme

2.1.1. Toplumsal Değişme

Değişim, toplumlar için kaçınılmaz bir durumdur. Hiçbir toplum hareketsiz değildir, her toplumun kendine özgü bir hareketlilik durumu vardır. Bir toplumun değişim süreci hızlı olurken, başka bir toplumun değişimi daha yavaş olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, değişimin zamansal ve mekânsal olarak farklılıklar oluşturduğu söylenebilir (Günay, 1999, 325-326).

Toplumların geçmişi, toplumsal değişim tarihinin geçmişi ile şekillenir. Toplumsal değişim sebepleri, içten ve dıştan kaynaklanan sebepler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. İçten kaynaklanan sebep, toplumun içyapısından etkilenir. Dıştan kaynaklanan sebepler, toplumun diğer toplumlarla olan ilişkileri sonucunda meydana gelir. Bu ilişkiler; kültürel, ticari, diplomatik ve bilimsel kaynaklı olarak açıklanabilir (Sayın, 1994, 138).

Toplumun değişmesinde rol oynayan, içten ve dıştan kaynaklanan etkenleri bir bütün olarak göz önünde bulundurmak gerekir. Bu etkenleri, birbirinden bağımsız olarak ele almak; toplumu bilimsel ve yönetsel yanlılara sürükleyebilir. Toplumda meydana gelen değişimler, bazen ihtilal ve savaş ortamlarının getirdiği beklendik değişimlerle olduğu bazen de beklenmedik değişimler gerçekleşmektedir. Nitekim toplum her an değişikliğe uğrar, değişimlerle karşı karşıya kalmaktadır (Sayın, 1994, 138).

Değişim, her toplumda yaşanmaktadır. Ancak toplumda bulunan çeşitli öğeler aynı anda ve aynı zamanda değişim sürecini yaşamayabilir. Toplumun bazı özellikleri değişimin ilk aşamasında iken bazı özellikleri de değişimin yapısal boyutunu yaşamaktadır. Toplumda değişmemiş, değişmekte ve değişmiş olan unsurlar; hem bir tutarlılık içerisinde hem de anlamsal olarak birbirlerine bağlıdır (Kıray, 1999, 329).

Değişim, toplumların tarih akışına ve kaderine yön veren toplumsal hareketliliklerdir. Toplumlarda derin izler bırakan ve köklü sosyal değişim kapsamı içinde yer alan bir durumu ifade etmektedir. Sosyal değişim bir grup veya toplum içindeki insanların ilişkilerinde yer alan tavır ve hareketlerdeki sosyal sistemin yapı unsurları ve işleyişi olarak ifade edilebilmesidir (Dönmezer, 1990, 197).

Toplumsal değişme, “toplumsal ilişkilerde, kurumlarda ve yapılarda belirli bir durumdan ya da varlık biçiminden bir başka durum ya da biçime geçiş olarak tanımlanabilir. Toplumsal yapı ile kültürün, birbirini bütünleyen ama çözümleme kolaylığı açısından ayrı ayrı incelenmesi gereken olgular olarak ele alınması halinde, toplumsal değişme ve kültürel değişme ayrımı yapılmalıdır. Bu takdirde kültürel değişme daha çok bilgi, düşünce, sanat, din, ahlak vb. alanlardaki değişmeyi betimlemektedir. Bu ayrıma karşın değişmenin sürekli olarak her iki alanın karşılıklı etkileşimini içerdiğini, yani toplumsal ve kültürel değişmelerin yakın bağımlılığını akılda tutmak gerekmektedir” (Tan, 1981, 102-103).

Toplumsal değişme; temelinde teknolojik değişimlerin yattığı, insan ilişkilerinin değişmesi sonucu ortaya çıkan bir hareketliliktedir. Toplumsal değişme hem üretim ve mülkiyet ilişkilerinin değişmesine, hem de anlamların, değerlerin, kuralların değişmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir (Kongar, 2002, 25).

Fiziki çevre değişimi; mekân ve coğrafyaya bağlı olarak yaşanan değişimlerdir. Coğrafi şartları meydana getiren iklim, yer, sıcaklık, engebeler, su dağılımı, hayvanlar âlemi, bitkiler âlemi, fırtınalar, depremler, erozyon, heyelan, deniz akıntıları gibi durumları içine alan coğrafi çevrenin bazı durumları insanlara imkânlar veririrken bazıları da zarar vermektedir (Tezcan, 1970, 552). Toplumsal olay ve olgular zamandan ayrı düşünölemeyeceğine göre, zamanla sıkı ilişkisi olan mekân olgusu da ayrı düşünölmemelidir. Çünkü Sosyal değişmede yerleşim yeri ve mekân büyük önem taşımaktadır (Urry, 1999, 24). Le Play'e göre; çevre şartları değiştikçe toplum tipleri de değişir. Buna bakılarak toplumsal değişmenin tek bir çevresel sebep ile değil; iş, insan ve çevre ilişkileri sonucu gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Türkdoğan, 1977, 43).

Teknolojik gelişmeler, değişmeyi etkileyen bir diğer sebeptir. Teknolojiden yararlanmak, teknolojiyi takip etme arzusu sürekli sosyal değişmelere sebebiyet veren; gelenek, görenek ve adetlerin de değişmesinde rol oynayabilecek düzeyde bir etkiye sahiptir. Örneğin, tarımda makineleşme köylünün şehir ile temasını ve irtibatını artırmıştır; bunun sonucunda şehre has olan yaşam tarzının etkisinde kalan köylüler, toplumsal bir değişime uğramıştır (Bilgeseven, 1988, 218). Teknolojinin gelişmesiyle beraber kişilerin dünyaya açılmaları da hız kazanmıştır. Bu açılımlar gerçekleşirken mevcut konumu

korumakla yetinmeyip daha başka yeniliklerle bir değişim zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Değişimin kültürel açıdan ele alınmasını, Turhan şu şekilde ifade etmiştir; “Kültür değişmesi tanımları incelediğinde en uygun tanımın Malinowski tarafından yapıldığını belirtmektedir. Bu tanıma göre kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamını, yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe geçen bir süreçtir. Böylece kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasi yapısında, idari müesseselerinde ve toprağa yerleşme ve iskân tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, kanunlarında, maddi alet ve vasıtalarında, bunların kullanılmasında, içtimai iktisadının dayandığı istihlâk maddelerinin sarfında az çok husule gelen tahavvülleri ihtiva eder. Terimin en geniş manası ile kültür değişmesi, insan medeniyetinin daimi bir faktördür; her yerde ve her zaman vukua gelmektedir” (Turhan, 1948, 58).

Keşif, icat, yenilikler, maddi ve manevi kültür alanında ortaya çıkan değişimler, sistematik tarzda meydana gelip kültürel yapıyı etkileyen değişimlere kültürel değişim denir. Kültürdeki bu değişiklik, sosyal yapıyı etkileyip sosyal değişme olarak da adlandırılmaktadır. Bütün bu dönüşüm ve gelişimlerin yaşanması sonucu ortaya çıkan durum sosyo-kültürel değişmedir (Akkayan, 1979, 13).

Kültür sosyal değişimde karşılıklı birçok etkeni içinde barındırmaktadır. Kültürel karşılaşma, kültürleşme, serbest kültür, zorunlu kültür, kültürel asimilasyon, kültürel yozlaşma gibi durumlar toplumsal değişimleri zorunlu kılmaktadır (Okumuş, 2003, 31).

Kültürel değişme, uyum içerisindeki bir ortamla gerçekleşir ve belli bir zaman içerisinde doğal çevreye uyma çabası ile devam eder. Şartlar değiştikçe, önceden belirlenmiş olan çözüm yollarının sağladığı doğunluk seviyesinde de değişiklikler yaşanır. Yeni ihtiyaçlar ortaya çıktıkça bunları karşılayacak düzenlemelere gidilir. Kültürel sistem, ileriye yönelik gelişme ve değişimlerden ziyade geriye doğru ve gelişme yönüne uymayan değişmelere de adapte olmaya çaba göstermektedir (Sağdıç, 2001, 5).

Kültürü değişim açısından tanımlayan Small, değişen çevre ve şartlara göre toplumun kendi isteklerini gerçekleştirmek için kendi kültüründe sürekli bir değişiklik yapma isteği yer almaktadır (Kantarcioglu, 1990, 4).

Toplumsal değişimde göç, sosyal hareketlilik açısından ele alındığında bir takım değişimlerin yaşanmasında etkilidir. Göç yerleşilen yeni yerin mekânsal, demografik, iklimsel, kültürel ve sosyal yapısında değişikliklerin yaşanmasına yol açmıştır (Okumuş, 2003, 30).

Toplumların eğitim seviyelerinin yükselmesi, ekonomik refahlarının artması, yaşam kalitesinde yükselişin ya da düşüşün yaşanması beraberinde toplumsal değişimi zorunlu kılmaktadır.

2.2.2. Türkiye’de Kırsal Alanda Toplumsal Değişme

Son elli yılda dünyadaki köklü değişimlere bağlı olarak, Türk toplumunda da önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler, sadece büyük şehirlerde değil, şehirle bütünleşme eğiliminde olan kentlere yakın köy topluluklarında da görülmektedir (Keskin, 2004, 19).

Köy konusunda batılılaşma yarışında kırsal kesimin hızını tespit edecek teorilere ulaşmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmalardan Mübbecel B. Kıray’ın ‘Tampon Kuramı’ bunu kanıtlamaktadır. Değişmenin hızına göre belirlenmiş olan Tampon Kuramı, toplumdaki işlevsel bütünlüğü sağlar (Kongar, 1982, 458).

Ülkemizde kırsal alandaki sosyal değişmeler, 1950 yılında meydana gelen siyasal değişmelere bağlı olarak hızlanmıştır. 1950’den sonra kırsal alanlara alt yapı (yol, su, elektrik) hizmetleri ve modern tarım teknolojisi hızlı bir şekilde götürülmüştür. Bunun sonucunda da kırsal alanlardaki sosyal yapı tüm ülkeyi etkileyecek ölçüde değişmeye başlamıştır (Türkdoğan, 1977, 45).

Köy toplumlarındaki değişimler, üretim araçlarındaki ve üretim biçimlerindeki değişimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye bir tarım toplumu olduğu için “tarım toplumlarının kalkındırılması” yönündeki çalışmalardan fazlasıyla etkilenmiştir. 1950’li yıllarda Marshall’ın yardımları ile Türkiye’de tarımda kullanılan makine ve traktör sayısında artış olmuş ve bu artışla tarımdaki üretimde önemli değişimler yaşanmıştır (Akşit, 1985, 18).

Tarımda makineleşmeye gidilmesi ve ulaşım imkânlarının köylere kadar uzanması, köylünün şehirle temasını arttırmıştır. Bu temas neticesinde, şehirleri sık sık ziyaret eden köylülerin şehirlilere ilgisi artmış ve şehir değerleri köylere taşınmaya başlanmıştır (Türkdoğan, 1977, 45). Türkiye'yi nüfusu hızla artan ülkeler arasına koyan köylüdür (Tütengil, 1983, 133).

Modern tarımsal teknolojinin köye girmesi ile köylünün ekonomik gücü artmıştır. Tarımsal mekanizasyon sayesinde ekilen arazi miktarı artmış, verimli tohum ve yeni ürün türlerinin ekimi ve koruma tedbirlerinin yaygınlaştırılması gibi uygulamalarla çiftçinin geliri önemli ölçüde artmıştır. Ekonomik güce kavuşan köylülerin değer yargıları değişmiş, köylülerin büyük bir bölümü şehre göç etme isteğini ve gücünü kendilerinde bulmuştur. Ayrıca tarımdaki makineleşme ile birlikte köyde büyük oranda iş gücü fazlalığı meydana gelmiştir. Bu durum köyden şehre göçlerin yaşanması açısından önemli bir faktör olmuştur. Köylerde ekonomik faaliyetlerin gelişmesi ve yaygınlaşması sonucunda köylüler arasında temel ekonomik ilişkiler değişmiş, çobanın ağaya, çocuğun babaya olan bağımlılığını azaltmıştır. Gelirler arasındaki farklılıklar, köylerdeki toplumsal hareketliliğin doğmasına da sebep olmuştur. Bu ilişkilerin değişmesi, bir araya gelecek olan nesillerin daha resmi bir ortamda bulunmasına sebep olmuştur (Türkdoğan, 1977, 47).

Kitle haberleşme araçlarının köylere ulaşması köylülerin ufkunu genişletmesi, onların amaçlarının, istek ve arzularının değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur. Örneğin; televizyon, insanların duygu ve düşüncelerine, tutum ve davranışlarına önemli bir şekilde ve sürekli olarak etki edebilmektedir. Bu etkileşim tek taraflı olmamakta, şehirler de bu durumdan ciddi anlamda etkilenmektedir. Köylü ve şehirliyi aynı ölçüde etki altında bulunduran bu araçlarda köy-şehir farklılaşmasının azalmasına katkıda bulunmuştur (Türkdoğan, 1977, 46).

1960'lı yıllar; tarımda gübreleme, ilaçlama, iyi tohum kullanma ve sulama imkânlarının arttığı ve üst düzey teknolojiye geçiş yıllarıdır. ABD'de kaliteli tohum kullanımı, teknolojiyi iyi kullanma projesi ile topraktan daha hızlı ve sağlam verim alma düşüncesi hâkimdi. Türkiye'nin bunu olduğu gibi uygulamasının pek de olumlu sonuçlar ortaya çıkarttığı söylenemez. 1950'lerde tarımda insan gücünden ziyade yoğun bir şekilde traktör kullanımına geçilmiş ve kullanılan traktörler, toprağı ağır ve derin sürdüğü için, erozyonların meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Toprağın verimli tabakası olan üst

tabaka ortadan kalkmıştır. Bunun sonucunda ilaçlama dozunun kaçırılması bitkilere zarar vermiştir (Köymen, 1999, 21-27).

1963-1973 yılları arasında buğday ekilen arazi miktarı artmasına rağmen verimlilikte herhangi bir artış yaşanmamıştır. Bu durum tarımda büyük bir hüsranın yaşanmasına neden olmuştur (Köymen, 1999, 21-27). Köylünün geçim kaynağı olan tarımda yaşanan bu zarardan sonra köyden şehre iş için yığınla göçlerin başladığı görülmüştür.

2.2. Türkiye’de Köy Sosyolojisinin Gelişimi

1950’lerden sonra Türkiye’de yaşanan köyden kente göç durumu köy sosyolojisinin gelişim tarihini etkilemiştir.

2.2.1. Köy

Bir yerde yerleşme olmaz ise uygarlık da olmaz. İlk dönem uygarlıklara bakıldığında, insanlar avcılık ve toplayıcılıkla uğraşır. Toplulukların yerleşik yaşama geçmesi; araç-gereçleri kullanmasıyla başlamıştır. İlk dönem toplulukların ziraat ile uğraşması ise; ekip-biçmeye, tüketimden üretime geçmesiyle başlamıştır (Bilgeseven, 1988, 14).

Köy sosyolojisi çalışmalarıyla ün yapmış Carl Zimmerman’a göre köy; doğum oranı yüksek, daha canlı ve sağlam yapılı, aile bağları kuvvetli, evlilik süresi uzun, bekâr, dul ve boşanma oranları düşük, belirli bir coğrafi alanda hayat süren, günlük işleri zihnî enerjiyi gerektirmeyen daha çok iş gücü ile ihtiyaçlarını karşılayan, zihnî faaliyetler bakımından yeteneksiz insanlardan oluşur (Türkdoğan, 1970, 32).

Köy tanımı üzerine çok fazla açıklama yapılmıştır. Berkes’in 'Ankara Köyleri' isimli eserinin giriş kısmında şu tanım vardır: “Köy, diğer köylerden uzak ve ayrı, bir mekân üzerinde toplanmış bulunan kendine özgü bir ad taşıyan zümre halinde çeşitli toplumsal faaliyetler yapacak biçimde örgütlenmiş olan ve birçok aile ve hanelerden ibaret bir

cemaattir” (Berkes, 1962, 20). Köy için yapılan tanımlardan biri de şu şekildedir: Köy, ayrı bir coğrafi ve ekolojik ortamda yerleşmiş olan kendine göre bir iş-güç durumu olan ve toplumsal örgütü, kültürü olan az nüfuslu bir topluluktur (Geray, 1968, 277).

1924 tarihli kanununa göre halkı kapalı olmayan yerde yaşayan ve nüfusu 2000’i geçmeyen kuruluşlara köy denir (Türkdoğan, 1977, 17). Belirli sınırlar içindeki gelişmiş yönetim birimlerine “şehir”, bu sınırlar dışında kalan yerlere ise “köy” denilmektedir (Keleş, 1961, 17).

Köyün tanımı yapıldıktan sonra sosyolojik açıdan ve bir toplum olarak ele alınmasında fayda görülmektedir. Köy toplumu, açık bir alanda tarımsal faaliyetlere göre bir araya gelmiş, küçük bir idari yapı içinde birbirine organik bağlarla bağlı olan bir topluluktur (Türkdoğan, 1977, 125).

Nephan Saran, Teador Shanin’den (1984, 7) esinlenerek köy toplumu ile ilgili dört başlık altında yorum getirmiştir:

1) Köy aile işletmesi, sosyal birlikteliğin temel işletmesidir. Aile topraktan iş sağlar. Toprak ailenin geçimi için temel kaynak olarak görülmektedir. Kişiler ailelerinden görmüş oldukları bu anlayışı devam ettirirler.

2) Tüketim ihtiyaçlarının önemli bir kısmı direk arazinin işletilmesi ile elde edilir.

3) Belirli bir geleneksel kültür, küçük toplulukların hayat tarzı ile bağlantılıdır. Geleneksel kurallar ve bağlılık buna örnek gösterilebilir.

4) Baskı gören grup olma ve dışarıdakilerin köylüye hâkim olma isteği görülen bir özelliktir. Siyasal ve kültürel olarak birbirine bağlı olup mecburi iş yükümlülüğü, kira, ticaret yollarının onlara uygun olamayışından dolayı ekonomik sömürünün konusu olmuşlardır.

Sosyal bilimciler, köy tanımını ortaya koyabilmek için, onun bazı özelliklerini göz önünde bulundurarak açıklama yapmışlardır. Bu tür eğilimlerin Ortaçağdaki en önemli temsilcisi İbn-i Haldun (1332-1406)’dur. Ona göre, köy ilk yerleşik hayat biçimi olup daha sağlıklı, daha cengaver, kendine güvenen, özgür, daha az bozulmuş bir topluluğa sahiptir. Orada daha düzenli ve sağlam temellere dayanmış bir aile hayatı vardır. Bireyler ve gruplar arası iletişim ve karşılıklı yardımlaşma duygusu çok fazla ön plandadır. Değerlere bağlılık ve büyüklere saygı çok yaygındır ve bunun yapılmadığı takdirde ayıp karşılanır

(Türkdoğan, 1977, 61). Köy adı verilen topluluklar, öteki topluluklardan ayrı coğrafi ve ekolojik alanda yerleşmesi, kendine özgü bir iş gücü, toplumsal örgütü, kültürü özel bir adı ve tarihi bulunan, kentten daha az nüfuslu insan birlikleridir (Arı, 1986, 17). Türk köylerinin tarihçesi hakkında Ziya Gökalp birçok makale ve çalışma yapmıştır. Gökalp'e göre ülkemizde birkaç köy tipi vardır. Köy tipinin en eski şekli 'Oba'dır. Gökalp klan, feodal ve demokratik olmak üzere üç tip obadan bahseder. Ona göre Türk Obası demokratik olandır (Türkdoğan, 1977, 61).

Köy tanımları yapıldıktan sonra toplumun çeşitli etkenlerinden dolayı değişik yerleşim tiplerinden söz edilebilir. Dünyanın birçok yerinde bu yerleşim tipleri görülmektedir. Ancak Türkiye'nin tarihi zenginliği, coğrafi çeşitliliği ve doğal kaynaklarının fazla olması bu yerleşim tiplerinin varlığını önemli kılmaktadır.

Dünyada kırsal alanlarda toplu, dağınık, hat ve daire olmak üzere dört yerleşim tipinden bahsedilmektedir (Türkdoğan, 1977, 107).

Toplu köy; dünyada ve ülkemizde en yaygın olan köy tipidir. Bir yerleşim alanı etrafında bahçe, çiftlik ve tarlaların sarmaları sonucu oluşan en eski bir tiptir. Bu köy tipinde insanların yardımlaşmaları, iletişimleri daha fazladır (Bilgeseven, 1988, 63).

Dağınık köy; Avrupa'da ve ABD'de geniş yer kaplar. Türkiye'de ise Doğu Karadeniz ve Zigana dağlarında yaygın; Marmara'da ise seyrek. Dağınık köy tipinde bir çiftliğe ait arazi toplu haldedir ve çiftlik binaları bu arazilerin içindedir. Dağınık tipteki köylere ulaşım zor ve sosyal ilişkiler de zayıftır (Bilgeseven, 1988, 55).

Hat köy; bu tip köyler daha çok Güney Amerika'da görülmektedir. Pek yaygın olmayan bir köy yerleşimidir. Bu köy, bir yolun ya da nehrin iki yakasında hat boyunca çiftlik binaların yapılması ile oluşur. Ülkemiz de ise bir kaç köyde bu tip köy vardır. Ulaşım ve komşuluk ilişkileri de gayet iyidir (Bilgeseven, 1988, 73).

Daire köy; evler ve diğer yapıların bir daire etrafında yer aldığı köydür. Bu köyler kendiliğinden oluşmaz daha önceden belirlenmiş bir plana göre kurulmuştur. Bu tip köylerde çiftlik binaları bir daire etrafında dizilmiştir. Bu köy tipi İsrail'de 'Moşav' olarak adlandırılan köylerde uygulanmıştır. Burada binalar toplu haldedir. Sosyal ilişkiler ve komşuluk temasları sıkı bir şekilde görülmektedir (Bilgeseven, 1988, 77).

Köy tiplerinde görüldüğü gibi yerleşim düzeni, gelir kaynakları gibi unsurların toplumsal ilişkiler boyutunu etkilemektedir. Köy olgusunda görülen bu gerçeklik, sosyolojinin temel işlevini hatırlatmaktadır. Çünkü Sosyoloji yaşam tarzından bireysel ihtiyaçlara kadar geniş bir düzlemde yer alan sorunlar üzerinde durmaktadır.

2.2.2. Köy Sosyolojisi

Sosyoloji, toplumda insan ilişkilerini kendisine konu edinmiştir. Böylece insanı etkileyen veya onun etkisi altında kalan her şeyin insanla ilişkisini bir bütün olarak inceler (Bilgeseven, 1988, 4-5). Sosyoloji, her türlü insanın hayat ve haysiyetini araştıran, inceleyen bir bilim olduğuna göre; bütün çeşitlilikler, insani zümreler ve toplu hayat ile ilgilenir (Arı, 1986, 12).

Köy sosyolojisi, kırsal alanlardaki toplum yapısının değişimi ve gelişimini, insanlar arası ilişkileri, davranışları, bu konulardaki durumu, problemleri ve çözüm yollarını bütüncül bir açıdan inceleyen sosyolojinin bir alt dalıdır (Yurttaş, vd. 2007, 16). Köy sosyolojisi, köy yaşantısını inceleyen bir alandır (Bilgeseven, 1988, 4-5). Köy sosyolojisi “köy topluluklarının toplumsal bütün içindeki yeri, oluşum, işleyiş ve değişimini, düzenlilikleri içinde inceleyip açıklamayı amaçlayan toplumbilim dalıdır” (Ozankaya, 1995, 85).

Köy sosyolojisi, kırsal çevredeki beşerî ilişkileri inceleyen bir daldır. Buna bağlı olarak köy sosyolojisinin, iki öğeden meydana geldiği belirtilmektedir. Birinci öğe, köylünün doğal unsurlarla (toprak, jeolojik yapı, bitki örtüsü, su, iklim koşulları) ilişkisini ele alırken; ikinci öğe de toplumsal unsurlarla (diğer insanlar ve toplum yaşantısı ile ilgili) ilişkisini ele almaktadır (Bilgeseven, 1988, 4-5).

Köy sosyolojisinin ‘geleneksel’ kapsamı, köydeki ilişkileri, bir toplum kapsamında çözümlenmekten öte; büyük oranda topluluk (köy/köyler) düzeyinde ele almıştır (Türkdoğan, 1977, 60). Topluluk odaklı çözümlenmelerin, genel olarak toplum ve sistem düzeyinde ele alınmaması ve bunun sonucu olarak da kırsal ilişkilerin anlaşılmasında ciddi sınırlılıklar doğurmuştur (Ecevit, vd. 2009, 44). Rogers'a göre köy sosyolojisi; grup ilişkileri içinde köy halkının ilişkilerini bilimsel açıdan araştırılmasıdır (Türkdoğan, 1977,

17). Köy sosyolojisi, sadece tarım, kır, köylülük ilişkilerini değil; aynı zamanda, temel ihtiyaç olan yiyecek odaklı toplumsal ilişkileri (gıda sosyolojisini) kapsayan bir genişliğe de sahiptir. Bu bağlamda tarım-gıda sistem-rejimler temelinde, tarım-gıda ilişkilerinin birbirlerini tamamlayan bir bütünlük içinde gelişmekte olduklarını; bunun üretim, dolaşım ve tüketim alanlarında, bir meta zinciri şeklinde yapılanmalarının önemli sonuçlar doğurduğu söylemek mümkündür (Ecevit, vd. 2009, 44).

Köy sosyolojisi, belirli bir zaman ve mekânda ardı ardınca meydana gelen şehir ve köy farklılıklarını ortaya koymaktadır (Türkdoğan, 1970, 31). Köy sosyolojisinin başlıca ilgi alanlarından birisi “köydeki toplumsal değişmeyi izlemek ve açıklamaktır” (Ergun, 1984, 148).

Zimmerman, köy sosyolojisini tarımsal üretimle uğraşan, doğal çevre ile teması sık olan, küçük bir topluluk olarak bilinen, homojen, belirli aralıklarla toplumsal hareketlilik gösteren, köy topluluklarını konu olarak inceleyen sosyolojinin önemli bir dalıdır (Türkdoğan, 1970, 32). Bir başka açıdan ise “Köy sosyolojisi, kırsal koşullarda biçimlenmiş ilişkilerle, tüm toplumun işleyişi arasındaki bağımlılığı inceleyen bir bilim dalı” (Hançerlioğlu, 1986, 244) olarak tanımlanır.

Köy sosyolojisinin önemini Bilgiseven (1988, 5); üç başlık altında ifade etmiştir: İlki, köy sosyolojisinin köy hayatının tespiti ile ilgili sosyolojik disiplini ortaya koyduğunu ifade etmektedir. İkincisi, bir sosyal ekoloji sahasını ortaya atması ile uygun görülmektedir. Üçüncü ise şehir dışında kalan alanlarda fonksiyonel olması ve bazı sosyal sistemlerin tespiti açısından önemlidir. Köy sosyolojisi, tarıma dayalı ve az gelişmiş toplumlarda daha da önem kazanması gereken bir bilim dalıdır. Böyle toplumların büyük çoğunluğu köylüdür. Bundan ötürü köy sosyolojisi sadece tarım ile ilgili değil toplumun milli adını koruyacak diğer elemanların (gazetecilik okulları, iktisadi okulları gibi.) yüksek tahsil programlarında yer almalıdır (Bilgeseven, 1988, 8).

Köy sosyolojisi, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra en önemli ilerlemeyi Birleşik Devletler’de göstermiştir. 1908 yılında ‘Ruzucult Köy Hayatı Komisyonu’ adlı araştırmada bu ülkedeki köy hayatının bütün safhalarını ele almıştır. Köy sosyolojisinin bu ülkede hızla ilerlemesinin en büyük sebebi, diğer Avrupa ülkelerinden göç almasıdır (Türkdoğan, 1977, 20). ABD Uluslararası İş Birliği Yönetimi tarafından yapılan tanımlamaya göre; “toplum

kalkınması, bir toplumu meydana getiren insanların plan hazırlamaları, bu planı uygulamak amacıyla örgütlenmeleri, birleşik ve ayrı ihtiyaç-problemlerini tayin etmeleri; ihtiyaçlarını karşılamak, problemlerini çözmek için ortak ve ayrı programları, daha çok toplumun kaynaklarına dayanmak suretiyle uygulamaları; bu kaynakları, gerektiğinde toplumun dışında bulunan devlet kuruluşlarının hizmet ve kaynakları ile tamamlamalarını kapsayan sosyal çaba oluşumudur” (Çağlar, 1969, 12-13).

2.2.3. Türkiye'de Köy Sosyolojisi

Yerli yabancı birçok kaynakta, köy- şehir kuruluşları hakkında değişik bilgiler yer almaktadır. Gelişmiş ve geri kalmış yerler arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Örneğin, geri kalmış ülkelerde köylülük bariz bir şekilde görülmektedir. Köylülüğün hem fiziksel alanlar hem de kişiler üzerinde belirlenmiş olan üç özelliği vardır. Bunlar; ekolojik özellik, mesleki sıralama ve kültürel karmaşıklıklardır (Türkdoğan, 1977, 59).

Tanyol, bazı köylere traktörün girmesiyle, bu köylerde zenginleşme, sosyal hayatta hareketlenme ve yeni iş alanlarında genişleme görüldüğünü, nüfusun azalması bir yana nüfusun arttığını belirtmektedir. Oysa ağa köylerinde durum tam tersi olmuştur. Traktörün bu köylere girmesiyle topraksız kalan köylüler kentlere doğru bir göç yaşamıştır (Tanyol, 1956, 207).

Tütengil, köyden şehre göçün önemli eğitim sorunlarına neden olduğunu, büyük şehirlerdeki gecekonduların artması sonucu suç unsurları ortaya çıktığını yazarken, köyden şehre doğru gerçekleşen bu nüfus akımını kimsenin engelleyemeyeceğini bildirmiştir (Tütengil, 1959, 5).

“Erzurum, Kars ve Balıkesir illerinde yaptığı köy araştırmalarını serbest kültür değişimleri çerçevesinde ele alan Turhan, köy cemaatinin, kültürünün zayıf taraflarını gördüğünü ve bunları değiştirme konusunda harici, bozucu hiçbir etki altında kalmadan gerçekleştirmeye çalıştığını belirtmektedir. Turhan'a göre; bu bilinçli değişimler, sadece maddi kültürle sınırlı değildir; manevi sahalara yayılacak kadar geniştir. Eğer faydalı kültür unsuru iktisadi bakımdan kolaylık temin ediyorsa, yararlı bir şekilde kullanılıyorsa,

mevcut nizamda büyük karışıklıklarla veya istenmeyen durumlara yol açmıyorsa, büyük bir istek ve memnuniyetle kabul edilmektedir” (Kaçmazoğlu, 2002, 130).

Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında nüfusun büyük bir kısmı köylerde yaşamaktaydı. Teknolojinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının köylere girmesi sonucu köy nüfusunda bir azalma olduğu görülmüştür. Bu durum; köyün aile yapısı, eğitim durumu, sosyal ve ekonomik durumunu büyük ölçüde etkilemiştir, bu sıralananların bütününe sosyolojik bir izahı gerektiği için köy sosyolojisinin Türkiye'deki gelişim aşaması önem arz etmektedir.

Türkiye'de köy sosyolojisinin gelişim evrelerini sistematik olarak ve zamana göre açıklamak konuyu daha ayrıntılı anlamamızı sağlayacaktır.

1920'lerde köy sosyolojisine baktığımızda; Osmanlı'nın çöküşü, Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasası ve cumhuriyetin yenilikleri ile belirginlik kazanmıştır. Türk siyasi hayatındaki bu değişimler sosyal şartları da etkilemiştir. Bu durum hem sosyolojinin geri kalmasına sebep olmuş hem de köy sosyolojisi için uyarıcı bir etki göstermiştir. 18 Mart 1924'te çıkarılan “Köy Kanunu” ile beraber köy sosyolojisine girmeden önce bir takım kırsal reformların yaşandığı söylenebilir. Bu kanun sadece köy idaresine yenilik getirmemiş, kırsal alanlardaki yaşam standartlarını da yükseltecek girişimlerde bulunmuştur. Yine bu dönemde sosyal yaşam açısından önemli olan, “halk evleri” açılmıştır (Planck, 1971, 161-178, akt. Türkdoğan, 1971).

1929 Dünya Buhranı, Türkiye'de servet, mülkiyet kutuplaşmasına, yani ekonomik seviyesi düşük olan köylünün sermayesi, zengin olan kesimlerin elinde toplanmasına sebep olmuştur. Sıkıntının arttığı yıllarda vergisini ödemek ve ailesini geçindirmek için, özellikle Orta Anadolu'da erkek nüfusu azalmış köyler, yaygınlaşmıştır (Köymen, 1999, 27). Bu dönemde Türkiye'de teknolojik ve kurumsal yönden değişikliklerin olmamasından dolayı, ülkede küçük köylülüğün yaygın olduğu söylenebilir. Bu dönemi Yakup Kadri'nin 'Yaban' romanında da görmek mümkündür. Yaban'da bu durum daha romantik ve duygusal temalar üzerinde düşünülerek yazılmıştır. Bu bilgilere bakıldığında köy meselelerine tam anlamı ile girilmediği ve köy sorunlarının dile getirilmediği söylenebilir.

1930'larda Köy sosyolojisi, sosyolojik gözlemlerin sonuçlarını beklemeye sabrı olmayan ve hızlı hareket etmek isteyenlerin dönemi idi (Ülken, 1950, 106). Ülkenin içinde bulunduğu siyasi buhrandan dolayı kırsal alanlardaki halkın gerçek durumunu ortaya atabilecek çalışmalara ihtiyaç vardı. Ülken'e göre, Türkiye'de kırsal alanlar sadece değişen iklim, arazi ve coğrafi şartlardan dolayı değil, aynı zamanda yerleşimlerin tarihlerindeki farklılıklar bakımından da çok değişik sosyolojik olaylarla doludur (Ülken, 1950, 115).

1930'lu yıllarda "köye yeniden dönüş" projeleri ile birlikte köy araştırmalarına ilgi artmıştır. Birbirine komşu köylerin kültürel olarak farklı olduğu görülmektedir. M. A. Şevki "Memleketi Tanımanın Yolu" isimli çalışmasında Le Play'in sosyal bilimler ekolünün görüşlerini derinleştirmiştir. Yine M. A. Şevki'nin 1931 yılında hazırlanmış olduğu 'Kurna Köyü' adlı çalışması ile köy araştırmalarının pratik çözümlerini ortaya koymaya çalışmıştır (Planck, 1971, 164, akt. Türkdoğan, 1971).

Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'deki Köy çalışmalarına değindikten sonra 1938 yılında yayınlamaya başladığı 'İnsan Dergisi'nde memleket sorunlarını dile getirecek çalışmalar yapmıştır. 1942 yılında yayın hayatına başlayan 'Sosyoloji Dergisi'nde Aile ve Köy Monografilerini halka sunmuştur (Ülken, 1951, 23).

1940'larda köy sosyolojisi, II. Dünya Savaşı'nın başlaması sonucu önceden yapılan amatör köy çalışmalarının sonlandırılması, daha profesyonel çalışmaların ortaya koyulması için uğraşmıştır. Bundan sonra, metot esas alınarak çalışmalar yapılmıştır. Le Play ekolünün temsilcilerinden biri olan Selahaddin Demirkıran özellikle köy çalışmalarında metodun geliştirilmesi adına mücadele vermiştir. Demirkıran, 1941'de Küçükçekmece ve Celâli'ye köyü olmak üzere iki monografi hazırlamıştır. Bu monografilerde köyün nasıl incelenmesi gerektiği noktasında çalışmalar önem taşımaktadır. Köy çalışmalarına metodolojik olarak Demirkıran'ın katkısı büyüktür (Planck, 1971, 165, akt. Türkdoğan, 1971). Bilimsel niteliği bakımından ilk monografik araştırma, Sadi Aran tarafından hazırlanan 'İvendik Köyü'dür (Geray, 1969, 10).

Köy sosyolojisinin Türkiye'de bir bilim dalı olarak kurulmasında Z. Fahri Fındıkoğlu ve Orhan Tuna'nın 1944-1950 arasında yaptıkları 'Zonguldak ve Karabük kömür havzalarında iş şartlarının incelenmesi' adlı çalışma büyük önem taşımaktadır. İstanbul Üniversitesi sosyoloji bölümü hocaları ve öğrencileri sayesinde sistematik köy

araştırmalarının monografileri hazırlanmaya başlanmıştır. Burada H. Z. Ülken, Nurettin şazi Kösemihal, Fatma Taşkingöl, Nilüfer Yasa ve İbrahim Yasa'nın hazırladıkları çalışmalar incelenmesi gereken konular hakkında geniş bilgi vermektedir. 1948'te 1945 nüfus sayımına dayanılarak hazırlanan ilk "köy statikleri" yayınlanmıştır (Kaçmazoğlu, 2002, 116).

1940'larda Karl Marx'ın teorileri Türk köy çalışmaları üzerinde etkili olmuştur. Özellikle o dönemde Amerika'da eğitim gören Niyazi Berkes ve Behice Sadık Boran kır sosyolojisi üzerine makaleler ve iki kitap yayınlamıştır. Yine bu dönemde Mümtaz Turhan Sosyal antropoloji metodlarını kullanarak köy sosyoloji çalışmalarında katkıda bulunmuştur (Planck, 1971, 166, akt. Türkdoğan, 1971).

Köy sosyolojisi ile ilgili araştırmaların bir kısmı, köy topluluklarında meydana gelen toplumsal değişmeleri incelemektedir. Bu bağlamda, geleneksel yaşam tarzı, bu yaşam tarzının ortaya çıkardığı dünya görüşü, olayları değerlendirme anlayışı gibi kültürel değerimleri ortaya çıkarmaya yöneliktir (Turhan, 1987, 16).

"1940lı yıllarda Köy Enstitüsü kuruldu. Köy enstitülerinin ideolojik amaçlarla kurulduğunu görmekteyiz. Köylüye, köy kökenli Cumhuriyet ideologları yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Aslında, Köy Enstitüleri, şehir kökenli öğretmenlerin kırsal yaşama adapte olamadıklarından görevlerini de başarıyla yerine getirmediikleri, öğretmenin köylülere, köylülerin de öğretmene yabancılık duydukları ve bu nedenlerden dolayı, köyü, genel bilgilerle donatılmış köy kökenli gençlerle kalkınmanın daha yararlı sonuçlar vereceği varsayımına dayalı olarak kurulmuştur. Burada okutulan zeki ve başarılı çocukları köylere lider ya da yönetici olarak gönderimler başlanmıştır" (Kaçmazoğlu, 2002, 137). Yine bu dönemde olup da bu okullardan mezun olan Mahmut Makal, hem köyde yaşayıp hem de köyün geleneksel değerlerine önem vermeyen ve aradaki geniş boşluğu dolduramayacak modern öğretmenlerin tipik örneklerinden olduğu ifade edilmektedir (Planck, 1971, 168, akt. Türkdoğan, 1971, 168).

Köy enstitülerine karşı çıkan ve sürekli eleştiren Z. F. Fındıkoğlu ile M. Turhan olmuştur. Cavit Orhan Tütengil ise enstitüyü eleştirmektense orada okutulan kitapları eleştirmiştir. Köy enstitüleri siyasi yapı gerekçesi ile 1950'li yıllarda kapatılmıştır (Kaçmazoğlu, 2010, 158).

1950'lerde savaştan yeni çıkmış bir dünyada, ekonomi, sanayi ve tarımsal alanlarda değişimler söz konusu olmuştur. Köy sosyolojisi ile ilgili araştırmaların bir bölümü köy topluluklarındaki sosyal değişimi ele almaktadır. Bu anlayışta, geleneksel yaşam tarzı ve dünya görüşü, kültürel faktörlerdeki değişimi anlamaya doğrudur (Kaçmazoğlu, 2010, 130). Bu dönemde köy sosyolojisine ilgi artmıştır. Bu dönemdeki sosyologların büyük bir kısmı teorik ve pratik çalışmalar yapmıştır. Örneğin Selahaddin Demirkıran'ın sadece bu alanla ilgilendiğini görmekteyiz. Yine bu dönemde köy sosyolojisi ile ilgilenen diğer sosyologlar; Cahit Tanyol, İbrahim Yasa, Mümtaz Turhan, Nermin Erdentuğ, Cavit Orhan Tütengil, Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal ve Tahsin Demiray'dır (Kaçmazoğlu, 2010, 118).

1950'lerde Mahmut Makal'ın, yazmış olduğu 'Bizim Köy' adlı kitap ile toplumda büyük yankı uyandırmıştır. Bu kitapta köyün geri kalmışlığı ve köy üzerine söylenenlerin sadece sözde kalması gibi durumları dile getirilmiştir. Yine bu dönemde köyden kentlere toplu göçler de yaşanmıştır. Ankara yakınlarında tren yolu üzerinde değişmeye başlayan 'Hasanoğlan köyün 'deki sosyal değişiklikler ele alınmıştır (Planck, 1971, 170, akt. Türkdoğan, 1971). Bu dönemde birçok uzman tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar; 'Karataş Köyü' (H. Z. Ülken ve başkaları) , 'Alacahöyük' (Hamit Zübeyir Koşay), 'İhsaniye' (Cavit Orhan Tütengil), 'Keçiler '(Cavit Orhan Tütengil), 'Çatak' (Turhan Yörükhan ve Turgut Cebe), 'Mütevelli ve Kayalıoğlu '(Rahmi Taş oğlu), 'Yeni bedir ve Eski taşlı' (Yusuf Korhan) çalışmaları devam etmiştir (Planck, 1971, 71, akt. Türkdoğan,1971, 71). Yine bu dönemde, köy monografileri içinde aile monografileri üzerinde durulmuştur. Buna örnek olarak; Hilmi Ziya Ülken ve arkadaşlarının yaptığı 'Karataş Köyü Monografi' sinde üç aile monografisine yer verilmiştir (Ülken, 1950, 86).

Cahit Tanyol'un 'Peşke Binamlısın Köyü' adlı çalışmasında köyün coğrafi konumu ve sosyolojik özellikleri ile birlikte 'dağınık dağ köy' tanımı da yapılmıştır. Yine Tanyol 'Yörükhan' ve 'Cebe' araştırmalarında coğrafi durumunu göz önünde bulundurarak 'dağ' ve 'ova' köy tanımlaması yapmıştır (Kaçmazoğlu, 2010, 128).

Köy araştırmalarının çoğu işlevsel amaçlara yönelik yapılmıştır. Bu dönemde köy sosyolojisi araştırmalarında dikkat çekilen önemli bir husus; incelenen köylerin büyük bir kısmının Ankara ve Ankara'nın batısında olmasıdır. Araştırmalar genellikle Ege, Akdeniz, Trakya ve iç Anadolu Bölgeleri'nde ağırlık kazanmıştır. Fakat bu genellemenin dışına

çıkan birkaç çalışmacı vardır; Mümtaz Turhan Erzurum; Cahit Tanyol Gaziantep köylerinde çalışmıştır. Bunun dışında Nermin Erdentuğ'un Elâzığ'ın Sün ve Hal köylerindeki antropolojik çalışmalarından bahsedilebilir (Kaçmazoğlu, 2010, 130).

1950'den önceki köy araştırmaları daha çok teorik ve romantik bir değer taşır (Türkdoğan, 1970, 23). 1950'li yıllarda köy araştırmalarında, tasvire geniş bir şekilde yer verilmiş, fakat yoruma çok girilmemiştir. Bu dönemde birçok kişi köy sosyolojisi ile ilgilenmiş ve çalışmalar yapmıştır, sadece Tanyol ve Turhan geleceğe yönelik yorumlar yapmıştır. Bu dönemde yapılan araştırmalar da diğer önemli bir nokta ise, incelenen köylerin çoğu göçmen ve etnik gruplara ait köyler olmasıdır. 1950'li yıllarda yapılan çalışmaların göze çarpan önemli özelliği, Batılılaşma eğilimini ortaya koymanın yanı sıra 1940'lı yıllarda Ankara Ekolü sosyologlarının köy araştırmaları ile elde ettikleri sonuçları çürütmek için yapılan çalışmalardır. Niyazi Berkes, Behice Boran ve Mediha Berkes'in öne sürdükleri fikirlerin geçersiz olduğunu ifade eden ve onların aksine fikirler ortaya koymaya çalışanların başında Mümtaz Turhan gelmektedir (Kaçmazoğlu, 2010, 131).

1950 yılından sonra köyden şehre büyük bir göç başlamıştır. Köyden şehre olan göç, köy-şehir ilişkilerinin yoğunlaşmasına; köylerin bir ölçüde şehirleşmesine, şehirlerin ise köyleşmesine neden olmuştur. Köyden şehre göç edenler genelde köyün en üst ve en alt tabakalarında yer alanlardır. Üst tabakada yer alan aileler ekonomik güce sahip olduklarından şehir merkezine yerleşip kısa sürede şehirlerle bütünleşmiştir (Türkdoğan, 1977, 47).

Ülken, 1950'lerde yapılan köy çalışmaları, batılılaşma eğilimi içinde olduğunu öne sürmüştür. Bundan ziyade, Ankara ekolünün maddi değişmelerin manevi hayatı kesin şekilde etkilediği tezine karşılık, kültür değişmelerinden daha derin zihniyet değişimlerinin gerekli olduğu tezini öne sürmektedir (Ülken, 1951, 25).

1960'larda köy sosyolojisi; iki önemli olayla belirlenmiştir. Bunlardan birincisi, birçok üniversitede köy sosyolojisinin ders olarak okutulması, ikincisi ise; 'Köy İşleri Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Sosyoloji öğretimi 1910-1911 yılları arasında Ziya Gökalp'in Selanik'te verdiği ilk derslere kadar gitmektedir. Ancak, köy sosyolojisi 1960'lardan önce okutulmamıştır (Türkdoğan, 1970, 280).

1960'larda İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde Amiran Kurtkan Bilgeseven, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde İbrahim Yasa ve Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Orhan Türkdoğan, köy sosyolojisi dersi vermeye başlamıştır. Bu dönemde yabancı araştırmacılar da köy çalışmaları için bu hocalar ile çalışmalar yapmıştır. C. Zimmerman, Türkiye'de L. Play ekolünün popüler olmasına rağmen Le Play'in temel prensiplerinin orada uygulanmadığını belirtmiştir (Türkdoğan, 1970, 280). 1950'lerin ikinci yarısında ve 1960'lardaki köyden kente kitlesel göç hareketleri, Kıray'a göre, köylülüğün çözülmesinin hiç kuşku götürmez kanıtlarıydı. Bu çözülme süreçlerine ek olarak toprak sahipliğinde kutuplaşmanın ve sınıf farklılaşmasının olup olmadığı önem taşımaktaydı (Akşit, 1998, 173-186).

1960'lı yıllarda başlayan yurt dışında işçi olarak çalışma imkânı, Türkiye'de kırsal alandaki sosyal yapıyı değiştiren önemli bir olaydır. Bu imkândan daha çok köydeki sosyal tabakalaşma piramidinin alt bölümlerinde yer alanlar yararlanmışlardır. Bu durum köydeki sosyal hareketliliğin hızlanmasına sebep olmuştur. Bazı zamanlarda köyün en fakir ailesi köyün en zengini olmuştur (Türkdoğan, 1977, 47).

Ülkemizde köy sosyolojisi alanında en hızlı gelişme 1950-1970 yılları arasında olmuştur. Türkiye'de köy sosyolojisi bağımsız bir bilim dalı olarak 1950'lerden sonra düzenli ve sürekli ilerlemiştir (Yurttaş, vd. 2007, 13). Bu yıldan sonra Türk toplumunda meslekî, sanayi, eğitim ve coğrafi yönden değişimler yaşandığı için bu hızlı ilerlemeyi beraberinde getirdiği söylenebilir.

Türkiye'de 1950'lerden sonra köy sosyolojisinin gelişimi iki dönem şeklinde ele alınmaktadır.

Birinci dönemde (1950-1960) yol ve araçların hızla gelişmesi köy-şehir farklılaşmasında bazı olumlu sonuçlar doğurmuştur. Şehrin kültür değerlerinin köye girmesi, köylünün şehir ile teması, göçler ve şehirlerde gecekonducuların artması bu dönemin önemli değişimleri arasındadır (Türkdoğan, 1977, 21). Bu dönemde kırsal alanlarda yaşayan insanların daha farklı alanlar ile temas halinde olmaya başlamaları beraberinde birçok yaşamsal değişimi meydana getirmiştir.

İkinci dönemde (1961-1969) Köy Sosyolojisinin bazı fakültelerde bağımsız bilim dalı olarak yer alması, Devlet Planlama Teşkilatı'nın ve Köy İşleri Bakanlığı'nın kurulması bölgelerarası farklılaşmalara dayanan sosyal ve ideolojik araştırmaların başlaması uygulamalı köy araştırmalarının önemini ortaya koymaktadır (Türkdoğan, 1977, 23).

1970'li yıllarda köylerde önemli dönüşümler yaşanmıştır. Türkiye köylerinin büyük dönüşümünü anlamak için 1960'ların ortasında Türkiye'de ortaya çıkmakta olan kırsal dönüşüm araştırmaları problemini anlamının faydalı olması beklenmektedir. 19. yüzyılda kıyı bölgelerinde ve tren yolları hatları boyunca başlayan ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra bütün diğer bölgelere giren Kapitalistleşme 1960'lar ve 1970'lerde de hızla artmıştır (Akşit, 1998, 173-186).

Az gelişmiş bile olsa Kapitalizm' in köylere girişi bazı toplumsal değişim ve başkalaşımı beraberinde getirmiştir. Ev ihtiyaçları için yapılan harcamalar, vergi ve sınırlı para ihtiyacı; yani buğday ve arpa, meyve ve sebzeler gibi günlük ihtiyaçların tüketimi için de gerekli olan ürünlerin pazarlama oranları artacak; pamuk, tütün, şeker pancarı gibi tamamen meta olarak üretilen ürünlerin üretimine geçilmiştir. Öküz ve karasabanla yapılan üretimden at ve demir pullukla yapılan üretime ve daha sonra da traktörle ve diğer modern girdilerle yapılan üretime geçilmiştir. Tarımsal üretimin ticarileşmesi ve metalaşmasına paralel olarak modern yaşam tarzı ile şehirle temasın artması ve köylülerin tüketimi giderek kentlilere benzemesi sonucu köylülerle köy-içi ve köy-dışı tüccarların ilişkileri artmıştır. Böylece köyde ortaya konan artı değerın bir kısmı, ticaret sermayesinin birikimi yoluyla tarım dışına aktarılacaktı. Diğer kısmı da köy içinde toprak, modern araç ve girdi alımlarına yatırılacak ve işletmelerin büyümelerini, modernleşmelerini ve kapitalistleşmelerini sağlayacaktı (Akşit, 1998, 173-186). Buradaki tarım sektöründeki köklü değişim kırsal alanlarda sosyo- kültürel değişimin sosyolojik izahı açısından ifade edilmesi gerektiği için araştırmacıların bu çerçevede çalışmalara ışık tuttıkları söylenmektedir.

1970'li yıllarda daha çok bölgesel çalışmalar olmuştur. Daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki toprak merkezli ve ekonomik çıkara yönelik köy örgütlenmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. 1970'ler sosyolojisi, bir bakıma 1960'ların devamı gibidir (Kaçmazoğlu, 2010, 326).

1970'ler köyün iticiliğinin ağır bastığı, rahatlığı simgeleyen kentin çekiciliğinin yer aldığı ' köyden kente göç' bir 'geçiş dönemi' olarak ele alınmıştır (Tütengil, 1983, 142).

1980'li ve 1990'lı yıllarda ise daha çok değişik köylerdeki aile yapısı, kadın emeğinin ön plana çıkarılması ve köy yaşantısında kadının yeri üzerine yapılan çalışmalar görülmüştür (Köymen, 1999, 139).

1980'lerde ivme kazanan ve 1990'larda hızlanan küreselleşme ve yerelleşme, köy - kent ayırımını hızla ortadan kaldırmaya başlamış ve bununla birlikte akılcı-modernist-bütüncü yaklaşımların yerini de parçacı ve post-modernist yaklaşımlar almaya başlamıştır (Akşit, 1998, 28).

1980'lerle birlikte Türkiye ikinci bir sanayileşme dalgasına girmiştir. Küresel ekonominin küçük-orta ölçekteki işletmeleri destekleyen özgün dinamikleri, hükümetlerin sanayileşmeyi taşraya kaydırma çabaları ile birleşerek sanayileşmenin Anadolu'ya yayılmasına neden olmuştur. 1980 sonrası değişikliklerin belirgin hatlarla neler olduğu ve yenedünya düzeni, küreselleşme, küresel Kapitalizm, küresel dünya, küresel kriz, vb. kavramsallaştırmaların ne anlama geldiği ve ne gibi sonuçlar yarattığı üzerine açıklamalar getirilmiştir. Köy sosyoloji açısından genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılması, hem kuramsal hem de metodolojik olarak toplumsallıklar hakkında önemli birçok genellemenin yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. 1980 öncesi ve sonrası şeklinde bir ayrıma gidildiğinde; bu dönemlerin sadece farklılıklardan oluştuğu ve aynı zamanda birbirleri ile ilişkilerde bulunan benzerlikleri de ön planda olan metodolojik bir husustur (Ecevit vd. 2009, 48).

Bu çalışmamızda köyün bazı tanımları ve özellikleri ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan tanımların kişilerin yaşam tarzlarına, bakış açılarına ve dönemine göre yapıldığı düşünülürse genel bir tanım yapmak son derece güçtür.

Toplumlarda, tarih öncesi dönemlerden bu yana sosyal hayatın her alanında daima gelişme ve değişme yaşanmıştır. Toplumsal hayatın çeşitli alanlarında değişen temel faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz; değerler, tutumlar, inançlar, toplumsal rol ve statüler, ekonomik yapı, nüfus yapısı, üretim araçları, aile ve akrabalık ilişkileri, dinî yapılar, gelenek ve görenekler, teknolojik araç ve gereçler, toplumda var olan önemli kişiler, eğitim

kurumları, yetiştirme ve eğitim teknikleri, cinsiyete bağlı toplumsal konum ve iletişim araçları gibi faktörler olduğunu söyleyebiliriz.

Köy sosyolojisinin Türkiye'deki tarihsel gelişiminde görüldüğü gibi birçok durumu içinde barındırıp ve birçok değişikliklere de sebep olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte toplum düzenlemeleri ve sosyal yaşantıdaki düzenlemeler hız kazanmıştır. Özellikle Batı'nın etkisinde kaldığı için öncelikle kırsal alanlarda düzenlemeler yapılmaya gidilmiştir. Köy sorunlarını bilimsel olarak ele almak ve yeniliklere dair nelerin yapılabileceği üzerindeki çabalar gelişmekte olan Türkiye için önem belirtmektedir.

Köy sosyolojisi, Türk sosyolojisi gelişim sürecinin temelini oluşturmaktadır. Eskiden nüfusun yüzde yetmiş köylerde yaşadığı için köy çalışmaları üzerine kafa yoran fazla sayıda sosyolog vardı. Fakat günümüzde köylerin boşalması, nüfus çoğunluğunun şehirlerde yer alması gibi faktörlerden dolayı köy üzerine sosyolojik çalışmaların azalmasına sebep olduğu görülmektedir.

2.BÖLÜM

1.2.Araştırmanın Metodu

Çalışmamızın yöntemi nitel araştırma olup, alan araştırmasına dayanmaktadır. Bilindiği gibi alan araştırmalarında genellikle bir toplumun, bir kurumun yapısı ya da küçük bir grup içerisindeki etkileşim mekanizması gibi konular ele alınır (Gökçe, 1999). Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan monografi tekniği, çalışmamızda tercih ettiğimiz tekniklerin başında gelmektedir.

Çalışmamızda özellikle Sün köyüne ait ampirizme dayalı istatistikî monografiler analiz edilmiştir. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde bahsi geçen köydeki ekonomik, sosyal ve kültürel değişimi tespit edebilmek için tarihsel karşılaştırma, mülakat ve gözlem teknikleri izlenmiştir. Bu tekniklerin araştırmamız açısından önemini ve özellikle sosyal bilimlerde kullanım şeklini anlayabilmek için aşağıdaki açıklamalar uygun görülmüştür.

1.2.1.Monografi Tekniği

Monografi; toplumda bariz olarak bulunan birtakım birimlerin incelenmesinde kullanılan bir tekniktir. Seçilen tipik birimlerin, mümkün olduğunca karşılaştırmaya ve genellemeye uygun bilgiler elde etmek amacıyla derinlemesine araştırılmasıdır. Araştırma yapılırken mümkün mertebe nicel ve nitel bilgileri toplamak için amacına uygun bir şekilde derinlemesine yapılan araştırmadır. Monografi; Aile, köy gibi küçük grupların ya da bir örnek olayın tüm değişkenleriyle derinlemesine bir şekilde incelenmesidir. Monografileri şu şekilde sıralayabiliriz: Köy-şehir monografileri, sendika ve parti gibi kuruluşların monografileri, kan davası gibi özel bazı örnek olayları ele alıp inceleyen monografiler mevcuttur (Bilgeseven, 1994, 245).

Monografi, Le Play tarafından geliştirilmiş bir tekniktir. Le Play, toplumsal varlıkları ve tabakaları, birbirine benzemeyen varlıklar olarak kabul etmektedir. Bundan dolayı genel özellikleri ortaya çıkarmak için küçük bir kesimi derinlemesine inceleyerek monografi anlayışına ulaşmıştır. Le Play, monografi tekniğini kullanarak aileyi

incelemiştir. Bu incelemesinde, bugünkü modern monografilerin temel olarak aldıkları bazı inceleme kriterlerini geliştirmiştir.

Ülkemizde monografi tekniğinin en çok kullanıldığı yerin köy araştırmaları olduğu görülmektedir. Ülkemizde monografinin temsilcileri; Prens Sabahattin, Mehmet Şevki ve Selahattin Demirkıran'dır.

Söz konusu çalışmada da, araştırma alanımızı oluşturan Sün köyündeki sosyal, kültürel ve ekonomik değişimin tarihsel süreç içerisindeki tespiti noktasında derinlemesine bir analiz için monografik bir tetkik yapılması uygun görülmüştür.

1.2.2. Tarihsel Karşılaştırma

Başlıca toplumsal süreçlere dair sosyal bilimsel açıklamalar, tarihsel ve karşılaştırmalı araştırma kullanan çalışmalara dayanmaktadır. Ayrıca tarihsel karşılaştırmalı araştırma, öteki araştırma biçimlerinde bulunan pek çok bilimsel soruna netlik de getirir ve araştırmacılar onu toplumsal araştırmada pek çok heyecan verici soruyu ele almak için kullanmaktadır.

On dokuzuncu yüzyılda sosyal bilimlere kuran E. Durkheim, K. Marx ve M. Weber gibi klasik toplumsal düşünürler, tarihsel ve karşılaştırmalı bir yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem, sosyolojinin pek çok alanında kapsamlı olarak kullanılmaktadır. Saha araştırmasıyla pek çok benzerliğine karşın, tarihsel karşılaştırma araştırmayı ayıran önemli farklar mevcuttur. Bunlardan belki de en önemlisi Lowenthal'ın da belirttiği gibi, tarihsel açıklamanın, olayların gerçekleştiği sıradaki herhangi bir anlayışı geride bırakmasıdır. Böylelikle yeniden inşa edilen geçmiş, gerçekleşen geçmişten daha tutarlı olmaktadır. (Neuman, 2014)

Bu çalışma, 1971 yılında Nermin Erdentuğ tarafından hazırlanan “*Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki*” isimli çalışmasından yola çıkılarak, günümüze kadar olan süreçte yaşanan değişimlerin tarihsel karşılaştırma yordamıyla ele alınmıştır.

1.2.3. Araştırmanın Varsayımları

1)-Ülkemizde yaşanan toplumsal değişimler, kırsal kesimlerde de yaşanmaktadır.

2)-Eğitim, sağlık, ekonomik ve kültürel nedenlere bağlı olarak kentlere göç yaygındır.

3)-Gençlerin eğitim düzeyi ve teknoloji ile temastan dolayı dini ve sosyal açıdan değişim vardır.

4)-Değişimin etkisi ile kadınların sosyal yaşamdaki konumlarında ve toplumsal rollerinde önemli değişiklik görülmektedir.

5)- Aleviliğin inanç ve yaşam tarzında değişimler söz konusudur.

6)-Köyün merkeze yakınlığından ve ulaşımın kolay olmasından dolayı, değişim daha hızlıdır.

7)-Merkeze bağlı olan köylere göre Sn köyünün daha hızlı değişim yaşamasında, Alevi inancının etkisi vardır.

8)- Sn köyünde yaşayan yaşlı nüfus, değişimi daha yavaş yaşamaktadır.

9)-Dedeler, şehirlerde yaşamaya başladıkları için köyde cem yapma oranında düşme olmuştur.

10)-Değişimin etkisi ile Sünnilerle evlilikte artış olmuştur.

11)-Yurt dışına giden ailelerin Sn köyüne dönüş hızlarında artış olmuştur.

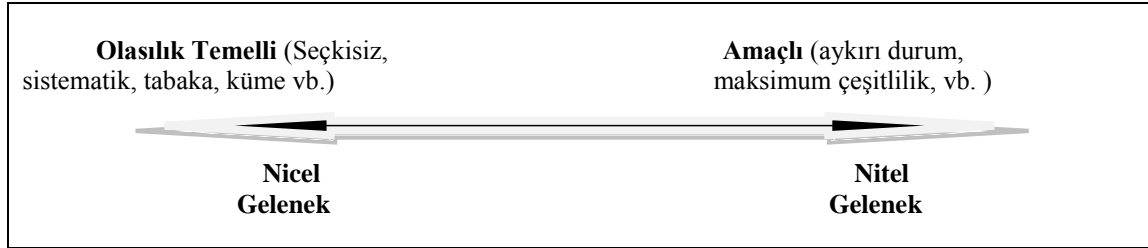
1.2.4. Araştırmanın Evren ve rneklemi

“Bir araştırma için evren, soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur. Araştırma sonuçlarının geçerli olacağı evrenin sınırlandırılmış bir parçasına evren birimi denir. Bir araştırma için iki tür evrenden söz edilebilir: Hedef evren ve ulaşılabilir evren. Hedef evren, ulaşılması hemen hemen imknsız olan evrendir ve araştırmacının ideal seçimidir. Ulaşılabilir evren ise araştırmacının gerçekçi seçimidir ve ulaşılabilir olandır” (Büyüköztürk vd.,2014: 80).

Bu araştırmada hedef evren Elâzığ’ın Sn köyü olarak belirlenmiştir. Ulaşılabilir evren olarak toplamda 80 haneden oluşan Sn köyünden 20 kişi ile görüşme yapılmıştır.

Yıldırım ve şimşek (2011), nitel araştırma geleneği içinde kullanılan örnekleme tekniklerini, birbirine zıt uçlara yer veren bir doğrusal çizgi üzerinde incelemişlerdir (şekil: 1). Bu doğrusal çizginin bir ucunda nicel araştırma geleneği içinde gelişmiş olasılık temelli örnekleme teknikleri (yani seçkisiz, sistematik, tabaka ve küme örnekleme), diğer ucunda

ise, nitel araştırma geleneği içinde gelişmiş olan amaçlı örnekleme yöntemleri yer almaktadır.

Şekil 1: Örnekleme Teknikleri (Kaynak: Yıldırım ve Şimşek, 2011: 103)

Amaçlı örnekleme tekniklerinin çoğu, ilk olarak uzun zamana yayılmış ve derinlemesine analizi ön plana alan kültür analizi (etnografya) geleneği içinde ortaya çıkmıştır. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Amaçlı örnekleme teknikleri elbette ki içinde pek çok teknik çeşidini barındırmaktadır. Bu çalışmada söz konusu örnekleme tekniklerinden 'Maksimum Çeşitlilik Örneklemesi' kullanılacaktır.

'Maksimum Çeşitlilik Örneklemesi'nde amaç, görel olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekte çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Burada esas olan, çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır.

Çalışmamızda örnekleminizi maksimum çeşitlilik örneklemesine göre oluştururken yaş, cinsiyet ve meslek durumları kriter olarak ele alınmıştır. Buna göre 50 yaşın üstünde olan sekiz kişi; 30 ila 50 yaş arası dört kişi ve 18 ila 30 yaş arası sekiz kişi olmak üzere toplamda yirmi kişiyle mülakat yapılmıştır. Katılımcılar 4 emekli, 5 ev hanımı, 1 çiftçi, 4 memur, 4 öğretmen ve 2 üniversite öğrencisinden oluşmakta olup 10'u erkek 10'u da kadındır.

1.2.5. Bilgi toplama Araçları

Nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama teknikleri en genel anlamda mülakat ve gözlemdir.

Mülakat (interview), araştırılan konu hakkında sözlü olarak bilgi toplama tekniğidir. Bu amaçla hazırlanan görüşme cetveli ve görüşme anahtarlarından yararlanır. Görüşmede kullanılan sorular genellikle sistemleştirilmemiş sorular grubundandır. Geniş, derinlemesine ve ayrıntılı bilgi toplamak istenen özel durumlarda kullanılır. Ayrıca görüşmeciye soru sormada, bilgi toplamada içerik, biçim ve özellikle zaman bakımından büyük bir özgürlük, duruma göre hareket etme olanağı tanınmaktadır.

Gözlem, gözlenen nesne, olay ve davranışların kendi doğal ortamlarında incelemesi yoluyla sistematik biçimde bilgi toplama tekniğidir. Bu teknikle gözlenenler objektif olarak saptanabilir. Toplumsal bilimlerde, sınırlı bazı konular dışında yarattığı sorunlar sebebiyle gözlem tekniği yaygın olarak kullanılmaz. Bununla beraber, çoğu zaman karmaşık ilişkilerin araştırılmasında gözlem tekniğinden yararlanılmaktadır. Özellikle köy, gecekondulu ortamdaki komşuluk ilişkileri, doğum- evlenme, ölüm gibi sosyal olaylar, işçi- işveren, memur- amir gibi yönetim ilişkilerinin araştırılmasında gözlem tekniği kullanılmaktadır (Gökçe, 1999).

Çalışmamızda mülakat ve gözlem tekniği yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle Sün köyündeki sosyal değişmeyi tespit etmek noktasında bu iki tekniğin kullanılması oldukça önemlidir. Çalışmada tarihsel karşılaştırma metodu takip edilmiştir. Görüşme ve gözlem teknikleri ile elde edilen bilgiler, daha önceki çalışma ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada, öncelikle literatür taraması yapıp önceden hazırlanmış olan çalışmalar derinlemesine incelenmiştir. Çalışmaya başlamadan önce, saha çalışması için ön hazırlık yapılmıştır. Kamera, fotoğraf makinesi, not defteri, ses kayıt cihazı gibi araçlar kullanılmıştır. Nermin Erdentuğ'un çalışmasına bakarak karşılaştırma yapılmış, bazen de yeni bazı olguların varlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2.6.Araştırmada Verilerin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması

Çalışma nitel bir araştırma olduğu için veri toplamada, görüşme ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde veri çeşitlemesi olarak nitelendirilen, birden fazla veri toplama tekniği kullanılarak araştırmada elde edilen bulguların geçerlilik ve güvenilirliğini artırmaya gidilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik, belirli süreçler vasıtasıyla bulguların doğruluğu için araştırmacının kontrolünü ifade eder. Nitel güvenilirlik ise farklı projeler ve farklı

araştırmacıların açısından da araştırmacının yaklaşımının tutarlılığına işaret etmektedir (Creswell, 2013).

Sosyal bilimlerde elde edilen verilen güvenirliliğini kontrol etmek için araştırma sürecindeki basamakların aktarılması gerekmektedir. Araştırmanın başından itibaren hangi aşamalardan nasıl geçtiği basamak basamak işlenmelidir. Çalışmamızda da araştırma sürecindeki basamaklar yazılmış ve durum çalışmalarının süreçleri not edilerek gerekli zamanlarda danışman hocayla iştişare edilmiştir. Böyle araştırmacı dışında başka birinin de süreci takip edebilmesi olanaklı hale getirilmiş ve detaylı bir durum çalışması yapılarak güvenirlik artırılmaya çalışılmıştır. Araştırma alanında deneklerle yapılan görüşmeler için, önceden mülakat soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular mülakata katılanlara sorularak verilen cevaplar ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Mülakatlar ve gözlemlerin neticelerini daha iyi yansıtmak amacıyla çalışmada doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Çalışmada geçerliliği sağmada ayrıca katılımcı ve araştırmacının bakış açısından bulguların doğru olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Özellikle mülakat sorularında katılımcının sorulan soruları doğru anlamasına gayret edilmiştir. Bazı durumlarda aynı soru tekrarlanarak sorulmuş ve gerektiği durumlarda sondaj sorularla mülakatta derinlik sağlanarak elde edilen verinin geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmacının katılımcının verdiği cevabı anlamaması durumunda da, katılımcının cevabını yinelemesi istenmiştir.

Çalışmada ayrıca elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla aktarılmış, bununla birlikte Erdentuğ'un çalışmasıyla karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Sün Köyünün Anatomisi

3.1.1. Köyün Tarihi

Köyün tarihi hakkındaki genel bilgiler, önceden yapılmış olan çalışmalardan ve köyün yaşlılarından istifade edilerek ele alınmıştır. Özellikle Nermin Erdentuğ ve M. Yahya Keskin'in çalışmaları geçmiş yıllardaki sosyal hayat hakkında bilgi vermektedir.

Köyün tarihçesi hakkında sorduğumuz sorulara, önceki çalışmalarda tespit edilen bilgilere yakın cevaplar verilmiştir. Koca Seyit, Horasan'dan Anadolu'ya gelen ilk kişilerden biridir ve Sün köyünün kurucusu olarak bilinmektedir. Koca Seyit'in üç oğlu; Tacim, Mansur ve Kalender, üç farklı alana yayılarak köyün üç mahallesini kurmuştur. Köyün diğer iki mahallesinden olan Kocabağ Mahallesi, Tunceli'den gelenlerden; Beyleruşağı mahallesi ise Baskil'den gelen kişilerden oluşmuştur (Erdentuğ,1971,7).

Köy halkından M.Ç. (63 yaşında), köylerinin uzun yıllar önce kurulduğunu ve tarihi geçmişinin çok eski olduğunu ifade etmektedir. Köyün tarihçesi hakkında Keskin şu tespitlerde bulunmuştur: “Köy halkı, köyün yaklaşık 600-700 yıllık bir tarihçesinden bahsetmektedir. Köylülerin aktarmış olduğu şu menkıbe köyün tarihçesi hakkında bilgi vermektedir. Elazığ merkezde oturan Sün köylü Ahmet Mutluay Dedenin aktardığı menkıbede; III. Murat, Bağdat seferinden dönerken Diyarbakır'a uğrar, burada çıkardığı bir fermanla Seyid soyundan gelen şeyh ve dedelerin ileri gelenlerini imtihan etmek için yanına çağırır. Bu emri alan, Horasandan Anadolu'ya gelen ve daha sonra köyün kurucusu olacak olan Koca Seyit (Türbesi köyün mezarlığında bulunmaktadır.) ve kardeşleri Mir Seyid, Köse Seyid ve en küçük kardeş olan Seyid Mençek, padişahın yanına giderler. Padişah onların Seyid soyundan gelip gelmediğini anlamak için önceden hazırlattığı zehri içmelerini ister. Bunun üzerine en büyük kardeş olan (Sün köyünün kurucusu) Koca Seyid (Said): Ben içeyim, siz dua edin demiş. Bu sırada diğer kardeşler de bazı kerametler göstermişler. Koca Seyid, tam da bardaktaki ağuyu (zehir) içmek üzereyken, en küçük kardeş olan Seyid Mençek, bardağı alıp kafasına çekmiş. Bunun üzerine padişah tarafından kendilerine “Ağu içenler” lakabı takılmıştır. Bu olaydan sonra kardeşlerin her biri başka

yerlere dağılmış (Tunceli, Erzurum ve Malatya'ya). En büyük kardeş olan Koca Seyid de Sün'e gelerek şimdiki köyü kurmuştur” (Keskin, 2004, 86).

Köyün tarihçesi köy halkı için derin anlamlar taşımaktadır. Bundan ötürü köy halkı köylerine olan bağlılıklarını ve birbirleri ile olan ilişkilerini canlı tutmaya çalışmıştır. Köyün tarihinin eski olması, yerleşim yerinin elverişli olması ve coğrafi olarak merkeze yakın olması gibi sebepler köy halkının köyleri ile bağlarını koparmamasına yardımcı olmuştur.

3.1.2. Köyün İsminin Kaynağı

Toplumlar için değişim kaçınılmaz bir durumdur. Toplumdaki değişim ele alınırken toplumların öncesi ve sonrası şeklinde bir mukayeseye gidilmektedir. Türkiye’de yaşanan reformlar sonucunda şehir, kasaba, köy ve mahalle isimlerinde değişimler yaşanmıştır. Özellikle cumhuriyetten sonra bu şekildeki değişimler daha da hız kazanmıştır. Çalışmamızda dikkatimizi çeken en önemli hususlardan biride köyün ismi olmuştur. Alevi bir köy olması ve köyün isminin Sün olması, acaba köyün isminde bir değişiklik olup olmadığı, köyün isminin köylüler için ne ifade ettiği şeklindeki sorular bu durum karşısında daha net bilgi edinmemizi sağlamaktadır.

Sün köyünün isminin tarihçesi hakkında Keskin iki farklı görüş aktarmıştır. “İbrahim Özer Dede, Sün kelimesinin birine bir şey vermek manasına gelen “sunmak” veya “incelemek”; Hüseyin Özden Dede ise, “Sön” kelimesinden geldiğini ileri sürmüşlerdir. Yine Hüseyin Özden Dede’ye göre; köyü ilk kuran Koca Seyid (Said) buraya geldiğinde, köyün başka bir ismi varmış. O sıralar köye uğrayan bir mürit burada iyi karşılanmadığı için buradan ayrılırken, köy çıkışında, köye doğru dönerek “Sön” demiş. Bu kavram daha sonra Sün olarak kullanılmıştır” (Keskin,2004,87).

Sün köyünün isminin nereden geldiği konusunda mülakatlar sırasında köy halkının geneli, cumhuriyetten bu yana köyün adının ‘Sün’ olduğunu ve hiç değişmediğini ifade etmektedir. Köyün isminin Cumhuriyetten önce ne olduğu konusunda da köyün yaşlılarından A.K. (73 yaşında) bunları aktarmaktadır: *Cumhuriyetten önce köyün ismi “Sön”dü. Dedelerimizden de öğrendiğimiz kadarıyla cumhuriyetten sonra “Sün” olarak değişmiştir.*

Köyün sakinlerinden M.Ç. (63 yaşında) köyün ismi hakkında farklı bir görüş aktarmaktadır: *“Bir alevi köyünün adının Sün olmasının sebebini civarlarda bulunan Sünni köylere nispet ”* şeklinde açıklamıştır.

3.1.3. Köyün Nüfusu

Sün köyü, eskiden nüfus yoğunluğu bakımından Elâzığ’ın en önde olan köylerinden biriydi. Bu durum Erdentuğ’un çalışmasında görülmektedir. Erdentuğ, 1959 yılı için köy nüfusunun 870 olduğu ve köyün 160 tane hanesi (Erdentuğ, 1971, 5) olduğunu ele almıştır. Ancak Sün köyü, 1950’den sonra Türkiye’de yaşanan köyden kente göç olayından fazlasıyla etkilenmiştir. Bunu Keskin tarafından yapılan çalışmada 2000 yılı nüfus sayımına göre verilen rakamlardan anlamaktayız. 2000 yılı nüfus sayımı istatistiklerine göre, köyün nüfusu 385’tir. Ancak köye kayıtlı kişi sayısı 2000’in üzerindedir (Keskin, 2004, 87).

Günümüzde köyün nüfusunda ciddi bir azalmanın olduğu görülmektedir. Bu köyde özellikle mevsimsel nüfus değişimi söz konusudur. Çalışma sırasında köyde toplam 80 hanenin olduğunu ve bu hanelerin çoğunun kış mevsiminde boş olduğu müşahede edilmiştir. Köyün muhtarından elde edilen bilgilere göre köy nüfusu yazın 200-250 arasındadır. Ancak, kış mevsiminde bu sayı 20-30 arasına kadar düşmektedir.

3.1.4. İklim ve Bitki Örtüsü

Karasal iklim özelliği gösteren Sün köyünde kışları uzun ve soğuk; yazları ise kısa ve sıcak geçer. Kışın kar yağışının yoğun olduğu Sün’de yağış, kasım aylarında başlar ve kar mart ayına kadar yerde kalır. Karasal iklimin yaşandığı bu yörede en fazla yağmur ise ilkbaharda yağmaktadır.

Köyün bitki örtüsü bozkırdır. Önceden fazla yeşilliği olmadığı belirtilen köyün son zamanlarda alt yapı hizmetleri ve sulama amacı ile köyde açılan kuyular sayesinde köy yeşillik açısından önemli bir ilerleme sağlamıştır. Köyde son zamanlarda önemli bir ticaret kaynağı olan bağcılık ve üzüm yetiştiriciliği köyün ikliminde değişimin yaşandığını ortaya koymaktadır.

3.1.5.Köyün Yerleşim Yeri

Sün köyü Elazığ şehir merkezine bağlı, şehrin kuzey batısında yer alan bir köydür. Köy, şehir merkezine 23 km uzaklıktadır. Köyün yerleşim arazisi uzaktan düzlük gibi görünse de toprakları engebeli ve eğimlidir.

Köy, beş mahalleden oluşmaktadır. Bunlar; Merkez Sün, Beyler Uşağı, Mansur Uşağı, Kocabağ ve Kalender(Bektaş) mahalleleridir. Köyün en büyük mahallesi Merkez Sün'dür ve Sün köyünün yönetimi buradan idare edilmektedir. Merkez Sün'ün kuzeybatısında Mansur Uşağı, güneydoğusunda ise Beyler Uşağı mahalleleri bulunmaktadır. Merkez Sün ile bu iki mahalle arasında geçen 'Kazdere', bu iki mahalleyi Merkez Sün'den ayırmaktadır. Köyden geçen 'Kazdere', yağmur suyu ile meydana gelen bir su birikintisidir. Merkez Sün'ün kuzeyinde Kocabağ, onunda kuzeyinde Kalender mahalleleri yer almaktadır. Sün'de yerleşim dağınıktır, ancak mahalleler arasındaki mesafe çok uzun değildir.

3.2. Ailenin Durumu

Aile, toplumsal hayatın önemli unsurlarından biridir. Toplumun önemli kurumlarından biri olan aile, toplumda sosyal ve kültürel varlığını sürdürebilmesinde önemli roller ve işlevler üstlenmiştir.

3.2.1. Köyde Aile Yapısı

Aile, insanlık tarihi boyunca her toplumda görülmüş, varlığı ve önemi tartışmasız en önemli sosyal kurumlardan biridir. Her sosyal kurum gibi aile kurumu da zaman içerisinde aile içi ilişkiler, aile yapısı ve toplumsal işlev bakımından birtakım değişikliklere uğramıştır. Modernite öncesi toplumsal yapılanmalarda aile, büyük bir sosyal alan olarak görülmekteydi. Çünkü aile bireyleri; anne, baba, kardeş, yeğen, büyükanne, büyükbaba, hala ve amcalardan oluşmaktaydı. Böyle bir aile yapısının sosyal ağının da çok kuvvetli olduğu söylenebilmektedir.

Aile, birey sayısında artışın sağlandığı, topluma hazırlanma sürecinin belli bir bölümünün ilk olarak burada yaşandığı, ana-baba, çocuklar (aile biçimlerine göre başka yakınları) arasında belirli bir ölçüde birincil ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin olduğu toplumsal bir kurumdur(Ozankaya, 1986,281).

Aile, içinde bulunduğu sosyal yapıda meydana gelen sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerden etkilenen bir olgudur. Ekonomik ilişkiler ve kazanılmış değer ve davranışlar aile üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki, zaman ve şartlara göre farklı olabilmektedir. Örneğin, kırsal alanlardaki aile yapısının sosyal yapıları; tarımsal faaliyetlere bağlı olarak şekillenmektedir (Aktaş,1999,7).

Kıray'a göre, "Aile, toplumsal değişimde tampon kurum işlevi gören, yapısal değişimlerin getirebileceği kopuklukları şekil ve işlevsel açıdan değiştirerek karşılayan, bireylerin güvenlik gereksinimlerini değişik biçimlerde yerine getiren sosyal bir kurumdur" (Kıray,1984,69).

Erdentuğ, aileyi kırsal alanlarda hem bir sosyal alan hem de ekonomik ilişkilerin yaşandığı bir yer olarak ele almıştır (Erdentuğ,1971,19).

Aile, herkes tarafından önem arz eden toplumsal bir kurumdur. Sün köyünde aile kurumuna yaklaşımın nasıl olduğu üzerine köyün sakinlerinden olan A.K. (73 yaşında) bu şekilde açıklamaktadır: "*Aile her toplumda olduğu gibi köyümüzde de çok önemlidir. Bir toplumu ayakta tutan şey sağlam bir ailedir. Çünkü ailede topluma yeni bireyler yetiştirilmektedir. Toplumu ileriye götürecek en önemli durum ise bu kurumda meydana gelen sosyal ilişkilerdir. Bu sosyal ilişkiler sonucunda toplumsal birliktelik meydana gelmektedir*". Bu cümlelerin aile kurumunun birleştiriciliği ve toplumsal rolü açısından önem taşıdığı görülmektedir.

3.2.2. Köyde Aile Tipleri

Toplumun önemli bir kurumu olan aile, hanede bulunan kişi sayısı, evlilik şekli ve ikamet durumuna göre çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Sün köyünde, ailede

bulunan kişilere göre, çekirdek aile ve geniş aile durumunun zamanla değişime uğradığı söylenebilir.

Erdentuğ, köyde geniş ailenin önemi üzerinde durmuştur. Sün köyünün aile bireyleri; anne, baba, oğul, gelin ve torunlardan oluşmaktadır. Erkek çocuklar babanın sağlığında haneden pek ayrılmaz. Erkek çocuk babasının rızası olmadan evden ayrılırsa evden sadece bir yatak ve bir yorgan ile ayrılmaktadır (Erdentuğ, 1971, 20).

Toplumda meydana gelen değişimler sonucunda sün köyünde var olan aile yapısının ve aile içi ilişkilerin değişime uğradığı çalışma sırasında elde edilen bilgiler ışığında daha net bir şekilde görülmektedir. Köyün yaşlılarından M.Ç. (63 yaşında) aile yapısını ve aile içindeki ilişkileri şu şekilde açıklamaktadır: *“Aile, bizim köy için çok önem arz etmektedir. Aileyi ayakta tutan ve aile içindeki ilişkileri kontrol eden kişi babadır. Bizim kültürümüzde babaya saygı, babanın sözünden çıkmamak son derece önemlidir. Ben 63 yaşındayım, daha babamın yanında ayak ayaküstüne atmadım. Bizim zamanımızda aile büyüğümüz ne derse o olurdu. Evlendiğimde uzun yıllar annem, babam ve kardeşlerimle yaşadık. Üç çocuğum var, çocuklar kalabalık ortamda büyüdü. Bizim genç olduğumuz zamanlarda anne babamın, eşim ve çocuğumla teması daha fazla idi. Şimdi ise aile yapısı ve aile içi ilişkilerde önemli değişimler yaşanmıştır. Mesela benim gelinlerim, oğullarım var; herkes ayrı yaşamaktadır. Gelin ve torunlarla birlikte yaşamadık. Benim babama göstermiş olduğum saygı ve hürmetin aynısını maalesef çocuklarımızdan göremiyoruz. Çünkü şimdiki gençler okumak için çok küçük yaşlarda bizden ayrılıyorlar. Durum böyle olunca aradaki bağda zayıflamış olmaktadır. Evlendikten sonra ayrı yaşamak istemeleri ve köy halkımızda hızla çekirdek aile yapısının artması normal karşılanmaktadır”*.

Erdentuğ, Batılı çalışmacıları dikkate alarak aileyi; hane sayısı, evlilik şekli ve yerleşim yerine göre sınıflandırmaktadır. Eşler ve çocuklardan meydana gelen “evlilik ailesi”, kan akrabalarını ifade eden “kandaş ailesi (geniş aile)” bu sınıflandırmalardandır. Ayrıca “polijini aile” ve “poliandri aile” (Erdentuğ,1968,32- 33) olarak da ayrımlarda bulunmuştur.

Yapılan çalışmada, Sün köyünde “evlilik ailesi” olarak sınıflandırılan çekirdek ailenin devam ettiği görülmektedir. Ev hanımı olan S.G. (56 yaşında) köyün aile yapısını şu şekilde anlatmaktadır: *“Eskiden kayınbaba, kayınvalide, kayın, görümce, gelin ve*

torunlar hep birlikte yaşardı. Yani köyümüzde geniş aile yapısı hâkimdi. Ancak günümüzde durum daha farklı bir boyut almıştır. Gençler evlenir evlenmez ayrı oturmayı tercih etmektedir. Önceden olduğu gibi birlikte oturan aile günümüzde hemen hemen hiç kalmamıştır. Bu duruma örnek olsun diye kendi aile yapımından bilgi vereyim: Benim gelinlerim var, torunlarım var; yılda bir kere birbirimizi ancak görebilmekteyiz. Yani köyümüzde çoğu ailenin çekirdek aile olduğunu söyleyebilirim”. Çalışma sırasında elde edilen bu bilgi, geniş aile yapısının zamanla yerini çekirdek aile yapısına bırakması açısından önem taşımaktadır.

Kırsal alanlardaki ekonomik durumlar, okuma oranının artması, aileden ayrılışların uzun süreli olması gibi sebeplerden dolayı aile yapısında daha belirgin değişiklikler görülmüştür. Baba otoritesinden ve geleneksel koşullardan kurtulma, kişinin kendini geliştirme isteği gibi durumlar geniş aileden çekirdek aileye bir yönelimin olduğu göstermektedir. Geniş ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Geleneksel ve geniş aile, sürekli bir yaşayış biçimi olarak değil, o dönemde belirli sosyal ilişki biçimi olarak önem taşımaktaydı. Köydeki aile tipinin sosyal ilişki biçimi olarak önem taşıması durumunu köyün sakinlerinden A.K. (73 yaşında) şu şekilde ifade etmektedir: *“Bizim dönemde tarım, temel geçim kaynaklarımızdandı. Aile kuruluşumuz ve aile içi ilişkilerimiz tarıma göre şekillenmekteydi. Aile içinde iş gücü ihtiyacı olduğu için aile bireylerinin fazlalığı çok önemliydi. Bundan dolayı köyümüzde geniş aile tipi varlığını korumuştur. Ancak köy halkının şehirle daha sıkı ilişkiler içerisinde bulunması ve okuma oranının artması sonucunda aile yapısında da bir değişim yaşanmıştır”*.

Sün köyünün aile tipinde ve hane sayısındaki değişimlerin yaşanması köyün şehir merkezine yakın olması ile ilişkilendirilebilir. Çünkü şehirle sürekli teması olan bir topluluk, mevsimsel değişimlere maruz kalabilir. Bu durumu Aktaş, şu şekilde açıklamıştır: *“Kente çok yakın olan köylerde, kentin sunduğu olanaklardan yararlanma düşüncesi, kentte ayrıca bir konut sahibi olma düşüncesini artırmaktadır. Kış aylarını daha çok kentte geçiren köylüler, havaların düzelmesi ile birlikte köylerine dönmektedir”* (Aktaş, 1999, 11). Sün köyünde de kış ve yaz olmak üzere hane halkına göre aile tipi ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Çünkü geçici göçler sonucunda aile tipinde de geçici değişimler yaşanmaktadır. Alan çalışması sırasında, köyde devamlı yaşayan kesimin yaşlı olduğu ve özellikle yaz mevsiminde çocukların, torunların ve akrabaların üç ay boyunca köyde

birlikte yaşamaları sonucunda geçici geniş aile tipine rastlanmaktadır. Bu durumu, köyün sakinlerinden N.G. (60 yaşında) şöyle dile getirmektedir: *“Köyde daha çok emekliye ayrılanlar ve yaşlılar yaşamaktadır. Çoğumuzun şehir merkezlerinde evi var ve kışın oralara gideriz, yazında köye geliriz. Köyümüze çok bağlı bir topluluk olduğumuz için dışarıda yaşayan akrabalarımız yazın köye gelir ve tüm yazı birlikte geçiririz. Durum böyle olunca çekirdek aile olan bir yapıdan kısa süreli bile olsa geniş aile yapısına döneriz”*.

1950’li yıllarda halkın çoğunluğu köyde yaşadığı için aile tipinde dönemsel değişimlerin çok az yaşandığı söylenebilir. Bu durum, Erdentuğ’un köyde sabit olan aile tipinin “geniş aile” tipi olduğu bilgisiyle de teyit edilebilir.

3.2.3. Köyde Akrabalık İlişkileri

Akrabalık ilişkileri köy toplumlarında önemli bir yere sahiptir. Akrabalık ilişkilerinin önem taşıması sosyal hayattaki birtakım zorunluluklardan kaynaklanmaktadır. Kırsal alanların temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Böyle bir geçim kaynağı akraba desteğini gerektirmektedir. Durum böyle olunca akrabalar arası ilişkiler sürekli ve taze kalmaktadır. Ancak, son zamanlarda teknolojinin gelişmesi, ulaşım araçlarının artması, temel geçim kaynaklarının farklılaşması gibi sosyal değişimlerden dolayı kırsal alanlarda da akrabalık ilişkileri sekteye uğramıştır.

Kırsal alanlarda akrabalık ilişkilerinde rol oynayan önemli faktörler vardır. Ekonomik ihtiyaçları karşılamak için kurulan sosyal ilişkinin yanı sıra akrabalar içinde hürmet edilen şahısların varlığı da bu faktörlerdendir. Erdentuğ, akrabalık ilişkisinde ‘Amca’nın önemi üzerinde durmuştur. Babaya hürmetkâr olup da emmiye saygı göstermemiş çocuğun terbiyesi tam sayılmamaktadır (Erdentuğ, 1971, 20-21). Çalışma sırasında akraba ilişkilerinde hürmet edilen şahsın “amca” olması durumunu köyün sakinlerinden İ.K. (56 yaşında) şu şekilde açıklamaktadır: *“Ben devamlı köyde yaşayanları ve çiftçilikle uğraşıyorum. Benim işim akrabalarla temas gerektiren bir iştir, özellikle birinci dereceden akrabalarla. Bundan dolayı akrabalık ilişkilerimin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Ancak köyümüzde de gördüğüm, akrabalık ilişkilerinde büyük*

bir gevşemenin olduğudur. İnsanlar eskisi gibi birbirlerine sahip çıkmıyor. Bunu da daha çok dışarı açılmaya bağlıyorum. Siz bana akrabalık ilişkilerinde amcanın fonksiyonunu soruyorsunuz, eskiden bize şu öğretilmişti: ‘Emmi’ yani ‘amca’ baba gibidir. Hatta bizim ailede babasını ‘emmi’ diye de çağıran çok kişi vardı. Bana göre akrabalar her türlü sıkıntıda birbirine yardım etmekle mükelleftir. Ancak akrabalık ilişkilerinin eskisi olmadığını ve ciddi manada zedelendiğini size söyleyebilirim”. Akrabalar arası ilişkilerin zayıflaması ve amcaya bağlılığın azalmasını köy halkı daha çok dışarıya açılma ve bir takım aile bağlarının zayıflaması ile açıklamaktadır. Yine devlet imkânlarının artması, ekonomik yönden kişilerin refah düzeylerinin yükselmesi akrabaya duyulan ihtiyacı azaltmıştır.

Erdentuğ, çalışmasını yaptığı dönemde akraba ilişkilerinde köy içi yardımlaşma ve dayanışmanın önemi üzerinde durmaktadır. Akrabalık münasebet ve vazifeleri arasında akrabaya günlük iş hayatında yardım etmek önem arz etmektedir. Mesela, köyde akrabaya onun inşaatı için toprak, kerpiç ve su taşımada yardımcı olunmakta ve zor işlerde akrabalar hatta komşular elbirliği ile çalışmaktadır (Erdentuğ, 1971, 21). Akraba ilişkilerinde sosyal yaşantıda meydana gelen değişimlerden dolayı önemli farklılıklar yaşanmıştır. Ancak yapılan görüşmelerde bazı değerlerin korunması için köy halkının uğraşları ile karşılaşılmaktadır. Bunlar, özellikle köy heyeti tarafından gerçekleştirilen toplantılarda yardımlaşma ve dayanışmadaki aksaklıkların yaşanmaması için yapılan çalışmalardır. Bu durumu, heyetin üyesi olan N.G. (60 yaşında) şu şekilde açıklamaktadır: *“Türkiye’nin her yerinde olduğu gibi köyümüzde de maalesef bazı değerlerde değişimler yaşanmıştır. Bu değerlerin başında akraba ilişkileri gelmektedir. Ancak biz köy heyeti olarak bir takım çalışmalarda bulunmaktayız. Ben köy imcesinin üyesiyim. Köyde muhtaç kimselerin ihtiyaçlarını gidermek için toplantılar yaparız. Özellikle akrabalık bağları fazla zedelenmesin diye genellikle akrabalar arası yardımlaşma zincirini kurmaya çalışırız”. Köyde akrabalık ilişkilerinin korunması için köylülerin bu şekilde çalışmalarının bulunması son derece önemlidir. Çünkü zamanla korunamayan bazı değerler, unutulmaya yüz tutmaktadır.*

3.2.4. Köyde Soy Ağacı

Bir milletin kökeninin nereye dayandığı ve soy ağacının nasıl oluştuğu insanlar tarafından merak edilen bir konu olmuştur. Sün köyünün soy ağacının oluşumu hakkında net bilgi almak için köyün yaşlıları ile yapılan mülakat önem taşımaktadır. Çalışma sırasında köyde yaşayan halkın çoğu soylarının köye ilk gelen Koca Seyit'ten devam ettiğini söylemektedir. Köyün yaşlılarından M.Ç. (63 yaşında) bu durumu şöyle açıklamaktadır: *“Koca Seyit'in üç oğlu Tacim, Mansur ve Kalender farklı yerlere yerleşerek köyü kurmuştur. Bizim köyün soy ağacı bu üç kardeşten devam etmiştir. Yani biz Koca Seyidin torunlarıyız”*.

Türk toplumunda soy devamının erkek çocuk ile olacağı anlayışı belli dönemlerde tartışılan bir konu olmuştur. Bu durumu Erdentuğ şu şekilde ele almıştır: Sün'de soy ağacı ve halef olma hususlarında babanın soyunun esas alınması önemlidir (Erdentuğ,1971,24). Günümüzde de aynı durumun devam ettiği görülmektedir. Özellikle görüşmeler sırasında herhangi birine kimlerden olduğu şeklinde bir soru yöneltildiğinde bu soruya öncelikle şahıs, babasının adını vererek cevap vermektedir.

3.2.5. Aile Arasında Miras Dağılımı

Geçmişten bu yana miras ve miras dağılımı insanlar arasında bir tartışma konusu olmuştur. Mirasın kime, nasıl ve ne kadar verilmesi konusunda toplumda bir kafa karışıklığı yaşanmıştır. Ancak miras konusunda Nisa Süresinin 7. ayetinde, “Anne–babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; anne–babanın ve akrabalarının bıraktıklarından kadınlara bir pay vardır. Gerek azından gerekse çoğundan belli bir hisse bırakılmıştır.” Yine aynı surenin 11. ayetinde, “Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe kadının iki misli miras vermenizi emreder” denilmiştir (Kuran-ı Kerim, Nisa 7-11).

Miras konusunda Erdentuğ şu tespitlerde bulunmuştur: Baba öldüğünde mal erkek çocuklar arasında bölüştürülür, kız çocuklarına o mirastan pay verilmez ancak babanın erkek evladı yoksa o zaman kız çocuğuna miras verilir (Erdentuğ, 1971, 25). Günümüzde köy halkının miras dağılımında daha esnek kararlar verdiği görülmektedir. Miras dağılımında erkek-kadın ayrımının ortadan kalktığı mülakatlar esnasında tespit edilmiştir.

Bu durum için emekli memur N.G. (60 yaşında)'nin söyledikleri referans olarak gösterilebilir: *“Kuran-ı Kerimde geçtiği gibi kız çocuğunun payı birken, erkek çocuğunun payı ikidir. Eskiden belki de malın azlığından belki de geçimin zorluğundan dolayı kız çocuğuna mirastan pay verilmezdi ancak biz şimdi kız erkek ayırt etmeden kime ne düşmüşse onu vermekteyiz. Günümüzde bunu da görüyoruz; kız çocuğunun ihtiyacı olmayınca payını istemeyebiliyor fakat akrabalarımın da gördüğüm kadarıyla hiçbir şekilde kız çocuğu mirastan mahrum edilmemektedir”*.

Miras dağılımı çocuklar arasında nasıl paylaşılmalı konusu tartışılırken öte yandan erkek öldüğünde kadına ne miktarda miras bırakmalı konusu da önem taşımaktadır. Bu durumu Erdentuğ şu şekilde ele almıştır; erkek öldüğünde hanımına mirasın dörtte biri verilir ve eğer hanım başka biri ile evlenirse ve var olan erkek çocuğunu yanına almazsa malın tamamı kendisinden alınmaktadır (Erdentuğ, 1971, 25). Burada da görüldüğü gibi, mirastan pay almak, aile içinde devamlı kalma ve erkek tarafının devamlılığı ile mümkün olmaktadır. Ancak günümüzde kadın haklarının korunması için hukuksal yaptırımlar artmıştır. Kadının eşi vefat etse bile hakkı ne ise onu almaya yönelik başvurularda bulunmaktadır. Köyün sakinlerinden A.Ç. (28 yaşında) ile bu mesele konuşulduğunda A.Ç. bu bilgileri aktarmaktadır: *“Günümüzde yasalar, kanunlar daha işlevseldir. Eskiden annelerimizden hep duymuşuzdur, kadına kesinlikle miras verilmezdi. Kadının eşi öldüğünde kayınlar isterlerse kadına hiçbir şey vermezlerdi. Hatta kadını mirastan mahrum bırakmak için onu, kendi babasına gönderirlerdi. Günümüzde bu durum oldukça değişti, şimdi bize hakkımız verilmezse istersek yasal yollarla hemen hallederiz”*. Toplumsal kurallar aracılığıyla kişi haklarını koruma konusunda köy halkının önemli bir ilerleme yaşadığı görülmektedir.

3.2.6. Ailede İkamet Durumu

Aile içinde ikamet durumu, evlilik veya başka yerlere göç durumuna göre değişime uğramıştır. Özellikle kırsal alanlarda bu şekildeki yaşam anlayışı uzun zaman sonra değişmiştir.

Ailede ikamet durumu hakkında Erdentuğ şu tespitlerde bulunmuştur; kız evlendiğinde erkek kardeşi varsa kız kocasının evine yerleşir ama kız ailesinin tek çocuğuyorsa o zaman erkek, kız evine yerleşir. Köyde buna ‘iç güveliği’ denir. Burada esas amaç, damadın kız babasına ekonomik açıdan katkı sağlamasıdır (Erdentuğ, 1971, 25). Bu duruma bakıldığında anne ve babaların mağduriyetlerini en aza indirmek için gençlerin ikamet olarak bu şekilde bir yerleşimi seçmeleri aile ve evlatların birbirlerine bağlılıkları ile ifade edilmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında köy halkı henüz dışarıya çıkmamış ve temel geçim kaynaklarını köy içinden karşılamaktadır. Durum böyle olunca köy halkı temel değerlerini de korumaya çalışmaktadır. Ancak günümüzde bu durumun ciddi anlamda değiştiği görülmektedir. Köy sakinlerinden N.G. (60 yaşında) bu konu hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: *“Ailenin mağduriyetini en aza indirmek ya da kızın ailesine yardımcı olmak amacıyla gerçekleşen iç güveliği durumu öncelerde hoş karşılanmaktaydı. Erkeğin ailesi bu duruma kolay bir şekilde rıza gösterirdi. Ancak günümüzde bu durum oldukça farklılaştı. Hem köyümüzde hem de toplumda iç güveliğe çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Yani erkek çocuğun, kayınbabanın evine yerleşmesi erkek ailesi için bir ayıp olarak karşılanmaktadır. Erkek ailesi oğluna ve gelinine bakmadığı için erkek kızın ailesinin evine yerleşmiş gibi söylentiler oluşmaktadır. Durum böyle olunca iç güveliği gibi ikamet şeklide azalmış oldu. Bu sebeplerden ziyade çocukların evlenme, yerleşme şekillerine kendileri karar verdikleri için genellikle ne kızın ailesine yerleşme ne de erkeğin ailesine yerleşme durumu düşünülmemektedir. Gençler kendilerine yeni ev açmaktadır”*. Toplumun yaşam tarzının değişime uğramasında sosyal çevrenin büyük bir etkisi vardır. Önceden önemli görülen bir yerleşim şeklinin zamanla ortadan kalkması sosyal çevrenin bu duruma yüklediği manalardan kaynaklanmaktadır.

3.3. Evlenme Seremonisi

3.3.1. Evlenme Tipleri

Evlenme, toplumda aile kurumunun devam ettirilmesi için önemli bir olgudur. Evlilik ve evlenme aşamalarında yaşanan durumlar toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Evlilik ve bu süreçte yaşananlar, toplumların örf-adet ve gelenek-görenekleri hakkında bilgi vermektedir. Evlilik ile ilgili çeşitli tanımlar vardır. Ancak en

geniş anlamıyla evlilik, aile birlikteliği kurmak amacıyla bir araya gelen kadın ve erkekten oluşan bir yaşam süreci olarak ifade edilmektedir.

Evlenme kararlarının verilmesi, toplumların yaşam tarzlarına göre farklılıklar taşımaktadır. Burada en önemli durum erkek ve kadında yaş dilimlerinin farklı olmasıdır. Cinsiyete ve yaşa göre evlenme durumunu Erdentuğ şu şekilde açıklamıştır; erkeklerin evlenme yaşları 18-20 arasındadır. Kadınların evlenme yaşları ise 16-19 arasındadır (Erdentuğ, 1971, 28). Günümüzde köyünde yaşayan gençlerin eğitim durumlarını tamamlamak için daha geç evlendikleri tespit edilmiştir. Köyde gençlerin evlenme kararları konusunda köyün sakinlerinden F.H. (62 yaşında) bu bilgileri aktarmaktadır: *“Eskiden eğitim ile uğraşan çok az kimse vardı. Kızlar ve erkekler yirmilerine varmadan aileleri tarafından evlendirilirdi. Mesela ben 17 yaşında evlendim. Ama şimdi oğlum var; 26 yaşında, üniversiteyi bitirdi ve hemen atanamadı. Şimdi işe girme çabasında, durum böyle olunca evlenme isteği de sürekli erteleniyor”*. Evlilik çağındaki kadın ve erkeğin yaş aralığının yükselmesi; gençlerin evlenme kararlarındaki istek ve taleplerin değişmesini, eğitim seviyesinin yükselmesine, kitle iletişim araçlarının aktif kullanılmasına ve sosyal yaşamdaki köklü değişimlerle ifade edilmektedir.

Toplumların gelenek ve göreneklerine göre evlilik tiplerinde farklılıklar yaşanmaktadır. Erdentuğ çalışmasını yaptığı dönemde köyde yaygın olan evlilik tipi ile ilgili şu tespitlerde bulunmuştur; köyde var olan evlilik tipi tek eşliktir. Ancak köyde istisnai birkaç evlilik yaşanmıştır. Köydeki dört kişi çocukları olmadığı için ikinci eş almıştır. Bu dört kişi, ikinci eş aldıklarında önceki eşin rızasını alarak evlenmiştir (Erdentuğ,1971,34).

Çalışma sırasında köyde yaygın olan evlilik tipinin tek eşli (monogami) evlilik olduğu görülmektedir. Köyde erkeğin mecbur kalmadıkça ikinci eş ile evlenmesi ayıp karşılanmaktadır. Gözlemlerimiz sonucunda Erdentuğ’un tespit ettiği gibi köydeki istisnai evliliklerden sadece iki kişiye rastlanıldı, ikinci eş ile evlenme sebepleri de çocuklarının olmamasından kaynaklanmaktadır. Evlilik tipi ile ilgili köyün sakinlerinden N.G. (60 yaşında) bu bilgileri aktarmaktadır: *“Dedelerimizden de gördüğümüz kadarıyla eşlerimiz bizim için çok kıymetlidir. Onları üzecek hiçbir harekette bulunmamaya çalışırız. Kimse eşini kimse ile paylaşmak istemez, bundan dolayı çok önemli bir durum yoksa Alevi kültürümüzde ikinci eş almak hoş karşılanmamaktadır. Hatta hiç sebep yokken ikinci eş*

alan bir kişi düşkün sayılmakta ve bazı alevi toplantılarına alınmamaktadır. Ben 60 yaşımımdayım şimdiye kadar köyde ikinci eş alan birkaç kişiyi duydum, sebebi ise kadının çocuğunun olmamasıdır, erkek evlenmek zorunda kaldığı için ikinci eş almıştır. Erkek evlenme kararını verdiğinde ilk eşinin rızası olup olmadığı sorularak evlenmeye karar vermektedir. Gördüğüm kadarıyla önceki eş kesinlikle mağdur edilmemiştir”. Sün köyünde tek eşliliğin yaygın olmasının, Alevilikte var olan bir takım kurallardan kaynaklandığını belirtmek gerekir. Alevi kültüründe herhangi bir mazeret yokken erkeğin eşini boşaması ya da ikinci eş alması toplumda “düşkün (cemden kovulma, tarikata alınmama, toplumdaki dışlanma gibi)” sayılmasına sebep olmaktadır.

3.3.2. Eş Seçme Durumunda Önemli Kaideler

Evlilik kararı verilmesinde en önemli faktör eşlerin birbirlerini seçme durumudur. Eş seçme durumunda çeşitli faktörler yer almaktadır. Bu faktörler; ailenin isteği, kişinin isteği ya da birtakım etnik farklılıklardır. Yasa'nın, 'Yirmi Beş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü' çalışmasında, evlenecek olan erkek ve kıza eş olacak kişiyi aile tarafından seçme geleneği hâkimdi. Bugün evlenmek isteyen erkek, eşini seçme özgürlüğüne kavuşmuştur. Ancak kız için aynı durum söz konusu değildir. Aile kimi isterse kızını ona vermektedir (Yasa, 1969, 63).

Modern dönemden önce kırsal alanlarda eş seçimi daha çok tarımsal faaliyetler ve miras paylaşımına göre olmuştur. O dönemde gençler, ailelerin tercih ettiği kişilerle evlenmek zorundadır. Ailelerin eş seçimi daha çok akrabalar arasında olmaktadır. Evliliklerin akrabalar arasında olması yine tarımsal faaliyetler ve miras paylaşımı konusunda sıkıntıların yaşanmaması için yapılmıştır. Ancak bazı kırsal topluluklarda çeşitli sebeplerden dolayı akraba evliliklerinin yaşanması çok az olmaktadır. Bu durumu Erdentuğ, şu şekilde açıklamıştır: Sün de akraba evlilikleri yok denecek kadar azdır, sebebi de çocuklar birlikte büyüdükleri için birbirlerine bağlanabilecekleri konusunda şüphe duyulmasıdır. Sün köylülerin çoğu gelini başka alevi köylerinden getirmektedir (Erdentuğ, 1971, 27). Köyün yaşlılarından M.Ç. (63 yaşında) eş seçme ve akraba evliliği hakkında bu bilgiyi aktarmaktadır: “Eş seçme durumu bizim zamanımızda ailenin isteği doğrultusunda gerçekleşirdi. Bizim zamanımızda pek akraba evlilikleri yapılmazdı ama eşim ile

akrabayız. Köyde bizim gibi akraba olup da evlenen çok az kişi vardır. Bizim evlenme sebebimiz babamın tarlalarının çokluğu ve ilerde miras da sıkıntı yaşanmaması içindi. Benim dönemimde evlenen arkadaşlarımın hiç birisi akrabası ile evlenmedi. Ama evlenecekleri kişiyi aileleri belirlemiştir. Yani eskiden evlenilecek kişinin seçimi öncelikle aileye bağlıydı. Ancak günümüzde bu durum fazlasıyla değişti. Çocuklarımız evlenmek istedikleri kişiyi belirleyip aileye daha sonra haber vermektedirler”.

Evlenme kararının verilmesinde toplumların sosyal yaşantısıyla birlikte etnik ve dinsel kimlikler de önem taşımaktadır. İncelenen köyün Alevi bir köy olması sebebiyle evlilik kararlarında dinsel faktörün işlevselliği üzerinde durmakta da fayda vardır. Bu duruma Erdentuğ şu şekilde bir tespitte bulunmuştur; Sün köyünde evlenmede mecburi olan en önemli kaide bir alevinin bir alevi ile evlenme kaidesidir (Erdentuğ, 1971, 27). Erdentuğ, çalışması sonucunda alevinin alevi ile evlenme kaidesinin önem taşıdığını ifade etmiştir. Mülakatlar sırasında, önemli bir değişim ile alevinin aleviyle evlenme zorunluluğunun köy halkı için önemli bir mesele olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumu H.Ö.(50 yaşında) şu şekilde ifade etmektedir: *“Eskiden alevi toplumlar üzerinde daha fazla bir baskı vardı. Bu baskıdan dolayı evlilikler ancak aleviler arasında gerçekleşirdi. O zamanlarda Sünnilerle evlenmek Alevi toplumlarca da pekiyi karşılanmazdı. Ancak şimdi Sünnilerle evlenmeyi sakıncalı görmemekteyiz. Çünkü sosyal hayatta çok daha fazla birlikte vakit geçirmekteyiz. Birbirimizi daha fazla tanımaktayız. Benim birçok arkadaşım Sünnilerle evlidir ve çok mutludurlar. Bana göre eşler birbirlerinin inançlarına müdahale etmedikçe rahatça evlenebilirler. Alevi, Sünni hiç fark etmez”.*

2004 yılında M. Y. Keskin tarafından Sün köyü üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada alevinin alevi ile evlenme ya da alevinin Sünnilerle evlenme durumlarını köylülerin yaş aralığına ve eğitim düzeylerine göre sınıflandırarak açıklamıştır. Keskin, bu durumu şu şekilde açıklamıştır: Yaşı ilerlemiş ve eğitim düzeyi düşük olan kesimler tarafından erkeklerin Sünnilerden kız alma durumu olumluyken, Sünnilere kız verme hususunda ise olumsuz düşünceler vardır. Bu durumun sebebi ise kız alıp Alevi nüfusunun artırılması isteği ve kız verip nüfusu azaltmak kaygısının olmasıdır. Ancak eğitim düzeyi yükselmiş ve şehirlerde yaşayan Sün halkı, Sünni-Alevi evliliklerinde herhangi bir sakınca görmemektedir (Keskin, 2004, 120). Sünni-Alevi evliliklerine dair şehirde yaşayan ve sadece yazın köye gelen S.Ç. (62 yaşında) şu bilgileri ifade etmektedir: *“Ben aleviyim,*

eşimde alevidir. Bizim zamanımızda evlenmek için bu kaide çok önemliydi. Ancak köyümüzün okuma oranındaki yükselişle birlikte şehir hayatımızda başlamış oldu. Şehirde komşularımızın çoğu Sünni ve çocuklarımızın okuldaki arkadaşları hep Sünni. Durum böyle olunca Sünnilerle daha içli dışlı olduk. Bununla birlikte evliliklerde Sünnilerle temasımız artmış oldu. Mesela benim bir oğlum Sünni bir kız ile evlendi, gelinimi çok severim oda bizi sever. Biz onun inancına ibadetine müdahale etmiyoruz, O da bizim hiçbir yaşantımızı yadırgamıyor. Böyle bir durumda Alevi Sünni ayrımının çok da önemli olmadığını düşünüyorum. Eskisi gibi illaki alevi olsun anlayışı bizde yok ve şu anki köylünün çoğunda yoktur. Şunu da söylememde fayda var, bu köyde hemen hemen herkesin bir oğlu ya da bir kızı Sünnilerle evlenmiştir”. Çalışmada köy halkının çoğunluğunun, Alevi-Sünni evliliklerine yaklaşımlarının benzer olduğunu gözlemlemekteyiz. Sün köyünün evlilik şekillerinde en göze çarpan durum ise Alevi-Sünni evliliklerinin çoğalmasdır.

3.3.3. Başlık Parası

Başlık parası özellikle kırsal alanlarda uygulanan bir gelenektir. “Başlık, evlenecek erkeğin ya da ailesinin erkeğin evleneceği kızın babasına ya da babası yoksa bir erkek aile büyüğüne ödeyeceği para ya da taşınır taşınmaz mallardan oluşur” (Ozankaya,1984,295).

Başlık parası, kırsal alanlarda evlilik kararının verilmesinden sonraki en önemli durumlardan biridir. Sün köyünde başlık parasının fonksiyonu hakkında Erdentuğ, şunları aktarmıştır: Sün köyünde muhakkak başlık alınmaktadır. Kızın çeyizlik olarak almak istediği eşyalar bu başlık parasından harcanmaktadır. Başlık parası nişan günü verilmektedir (Erdentuğ, 1971, 30). Çalışma sırasında köyün yaşlılarından A.K. (73 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: “Bizim zamanımızda evlenmek çok zordu. Çünkü biz evlendiğimizde başlık parası verdik. Genelde evleneceğimiz kişiyi ailemiz seçerdi ama yine isteme aşamasında başlık parası yüzünden bir takım sıkıntılar yaşadık. Genellikle başlık parası, kız isteme esnasında konuşulurdu. Ama nişan günü parayı vermek gerekiyordu. Başlık parası daha çok maddi boyutlu olurdu. Mesela ben evlendiğimde eşimin babasına bir miktar para vermiştim. Ama bazı aileler, hayvan (sığır, at, keçi vs.), altın gibi maddi değeri olan şeyleri de isterlerdi”.

Sün köyünde önceden yaygın olan başlık parasının, gençlerin okuma oranının yükselmesi, maddi açıdan daha refah bir hayat yaşamaları sonucunda işlevini kaybettiğini görmekteyiz. “Günümüzde yeni evlenmelerde başlık, çeyiz gibi geleneksel davranışlar gözetilmemekte, taraf olan ailelerin çoğu, yeni ev açan genç evlilerin ihtiyaç duyacakları eşyaları aralarında paylaşarak temin etmektedirler” (Güçbilmez, 1972, 183). Başlık parasının devam etmesi durumu, özellikle okumuş kesim tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Bu duruma İ.K. (50 yaşında) şöyle bir açıklama getirmektedir: “*Eskiden annelerimiz, babalarımız anlatırlardı, başlık parası bazen aileler arasında ciddi manada kavga sebebi olmuştuk. O zamanlar başlık parası almak bir nevi gelenek olarak görülmekteydi. Ama biz kesinlikle eskiler gibi düşünmüyoruz. Bizim kız çocuğumuz kıymetlidir, kızlarımızı okutur ve istedikleri ile evlendiririz, erkek çocuğu gibi eşit görürüz, kesinlikle başlığa karşıyız, başlık parasının kızımızın itibarını sarstığını düşünüyorum. Sizin de gördüğünüz gibi köyümüzün çoğu şuan benimle aynı görüştedir*”. Toplumlarda önemli görülen bir takım yaptırımların zamanla değişime uğradığı görülmüştür. Buda toplumların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve ekonomik yönden ilerlemesi ile açıklanabilir.

3.3.4. Kız Kaçırma

Toplumda bulunan sosyal baskılardan dolayı gençlerin istedikleri ile evlenememe durumu karşısında, kız kaçırma olayı toplumda önemli bir sorun teşkil etmektedir. Erdentuğ (1971) yapmış olduğu çalışmada kız kaçırma olayının köyde çok fazla yaşandığını ileri sürmüştür. Sün topluluğu kız kaçırma durumu ile evlenmeyi kötü görmemektedir. Ancak Sün halkı zorla kız kaçırmayı tasvip etmemektedir (Erdentuğ, 1971, 27). Sün köyünde gençlerin birbirlerini beğenmeleri ve ailelere bildirmelerinde pek bir sakınca görülmemektedir. Çalışmada köy halkı, uzun süredir kız kaçırma meseleleri ile karşı karşıya kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Köy halkına göre, gençler eskiye göre daha bilinçli ve istedikleri kişi ile evlenmeyi güzellikle halletmeye çalışmaktadır. Köyün sakinlerinden S.G. (56 yaşında) bu konu hakkında şu bilgiyi aktarmaktadır: “*Bizim zamanımızda kızlar istedikleri kişiyi ailesine söyleyemezdi, eğer baba kızını başka birine vermek isterse kızda kaçmak zorunda kalırdı. Belki de bizim zamanımızda kız kaçırma olaylarının çok olmasının sebebi de budur. Ancak günümüzde gençlerimize hiçbir baskı ve*

zorlama yapılmıyor, gençler kimi isterlerse onu alıyorlar, durum böyle olunca da kız kaçırma vakası ile de karşı karşıya kalmamış oluyoruz". Günümüzde köyde gençlerin evlenecekleri kişiyi belirleme işi, aileden ziyade gençlerde olduğu için kız kaçırma vakası pek yaşanmamaktadır. Bu konu hakkında köyde genelde şu ifade edilmektedir: *"Çocuğumuz kimi isterse onunla evlendiririz. Kız kaçırma olayına fırsat vermemek gerekir".*

3.3.5. Evlenmede Sororat ve Levirat Durumu

Sororat evlilik; "Özel bir kültürel adettir, dul erkeklerin karısının ölümünden sonra eski karısının kız kardeşiyle evlenmesidir" (Merter, 1990, 22).

Levirat evlilik; "Bir erkeğin kardeşinin dul kalan karısı ile evlenmesi sonucu meydana gelen evlenme şeklidir. Levirat, bazen bir zorunluluk bazen de zorunlu bir ödev sayılmaktadır" (Merter, 1990, 22).

Bazı geleneksel toplumlarda kardeş öldüğünde yenge ile evlenme ya da baldız ile evlenme vakaları sık görülmektedir. Erdentuğ'un(1968) 'Hal Köyü' çalışmasında bu tarz evliliklerin yaşandığı görülmüştür. Sünni topluluklarda bu şekil evliliklerin yaşanmasının sebebini şöyle açıklayabiliriz; geride kalacak olan çocuklara en iyi, baba yarısı olan 'amca' ya da anne yarısı olan 'teyze' tarafından bakılacağı inancıdır. Bundan ziyade Sünnilerde ölen kardeşin eşi ortada kalmasın diye kayın ile evlendirilmektedir. Bu durum çok normal görülmektedir.

Alevi topluluklarında baldız ile evlilik ya da yenge ile evlilik durumunun pek hoş karşılanmadığını söyleyebiliriz. Bu durumu Erdentuğ şöyle açıklamıştır: Sün köyünde erkek kardeş öldüğünde yenge ile evlenmek yoktur. Yine erkeğin eşi öldüğünde baldız ile evlenmek yoktur (Erdentuğ, 1971, 27). Çalışmamızda Sün köylülerine eş öldükten sonra baldız ya da yenge ile evlilik olur mu sorusu yöneltildiğinde genel olarak alınan cevap şu şekilde olmaktadır: *"Bu tarz evliliklerin yaşanması ölen kardeşin kemiklerini sızlatır, hiçbir şekilde bu kabul edilmeyecek bir durumdur".* Yine bu evliliklerin köyde var olup olmadığı konusunda köyün sakinlerinden N.G. (60 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: *"Kardeşin, ölen kardeşin eşi ile evlendirilmesindense o kadının ve çocuklarının ekonomik*

ihtiyaçlarını nasıl temin edebileceği düşüncesini taşırız. Ayrıca köyümüzde şimdiye kadar hiç böyle bir olay ile karşılaşmadık”. Önceden de olduğu gibi Sün köyünde bu şekildeki evliliklerin yaşanmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

3.3.6. Düğün Töreni

“İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sahip oldukları mirasın bilincine vardırıarak, gelenek göreneklerini, inançlarını değer yargılarını, törelerini canlandıran, eğlendiren, mutluluk veren fonksiyonları ile ‘düğün’ Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından biridir” (Eker, 1998, 15). Düğün adetlerinde farklılıkların yaşanması Türk kültürünün zenginliğini ortaya koymaktadır. Sün köyünde yaptığımız araştırmalar sırasında eski düğünlerin geleneksel usullere göre yapıldığıdır. Ancak değişme ile birlikte köyün düğün kültüründe de farklılıkların yaşandığı görülmektedir.

Türk toplumunda yer alan kız isteme ve düğün adetleri sıralamasının, Sün köyünde de aynı şekilde devam ettiğini görmekteyiz. Öncelikle bu sıralama şu şekilde devam etmektedir; kız beğenmeyle başlayıp, kızı isteme, söz kesme, nişanlılık, düğüne hazırlık ve çeyiz gibi hazırlıklar düğün gününe kadar sürmektedir. Çalışmamızda evlenme şekli ve düğün adetlerinde kısmi değişimler olsa bile var olan sıralama aynen devam etmektedir. Günümüzde özellikle düğünlerin yapılış şekli ve yapıldığı alanda önemli değişimler yaşanmıştır. Düğünler eskisi gibi kırsal bir alanda yapılmamakta ve eskiden olmazsa olmaz düğün adetlerinde de zorunlu bir uygulama bulunmamaktadır. Eskiden önemli olan düğün adetlerinin çoğunu yaşayan ev hanımı F.H. (62yaşında) şunları aktarmaktadır: “Benim düğünüm köy meydanında yapıldı, davullu zurnalıydı, düğünüm üç gün sürdü. Düğünün uzun sürmesi bizim için çok zor bir durumdu ama ne yapalım o dönemde bütün düğünler böyleydi ve herkes bu adetlere uymak zorundaydı. Bu zorlukların dışında köyümüzde yaygın olan birtakım uygulamalar da vardı ve ben bunların hepsini yaptım. Bunlar; “gelinin damadın evine gelmeden önce kapı eşiğini öpmesi”, yine gelin ailesine bağlı olsun diye “demire basıp öyle içeri girmesi”, son olarak da ilk çocuk erkek olsun diye “gelinin oturur oturmaz kucağına erkek çocuk oturtması”. Çalışmada bu yaş

dilimindeki kişilerin çoğunun bu uygulamalardan geçtiği görülmektedir. Ancak günümüzde bu şekildeki düğünlerin ve adetlerin kalmadığı yeni evlenen köyün gençlerinden duyulmaktadır. Köyün sakinlerinden ve öğretmen olan A.G.(30 yaşında) şu ifadeleri aktarmaktadır: *“Ben bir yıl önce evlendim, düğünümü düğün salonunda yaptım. Üç saat sürdü, düğünde sevenlerimizle birlikte eğlendik, yemeğimizi yedik ve herkes dağıldı. Ben ve eşim evimize geldik. Sadece benim değil çoğu kimsenin düğünü artık böyledir. Babalarımızın düğünleri üç gün sürüyormuş ve gelin hanımın uygulaması gereken bir takım adetler varmış ama ben günümüzde bu kadar uzun süren düğün ve o adetleri uygulayan kimseyi duymadım”*.

Düğün törenlerinde gelinin uygulaması gereken adetler olduğu gibi damadın da uygulaması gereken adetler vardır. Erdentuğ, damadın uygulaması gereken adetleri bu şu şekilde ele almıştır: Düğün halayı, gelinle birlikte oğlan evine yaklaşırken sağdıç güveyi birkaç kişi ile birlikte dama çıkarır; içine biraz kara üzüm, ufak para ve bir elma konmuş olan bir tabak damada uzatılır; damat damın başında gelinin başına doğru elmayı üç defa kaldırıp indirerek aşağıya bırakır ve sonra da üzüm ve parayı gelinin başına döker (Erdentuğ, 1971, 30). Köyün sakinlerinden M.Ç. (63 yaşında)’ye düğünü sorulduğunda şu bilgileri aktarmaktadır: *“Benim düğünüm köyün meydanında yapılmıştı. Düğünüm üç gün üç gece sürmüştü. Gelin evin kapısına yaklaştığında bende herkes gibi o dönemde herkes yapardı gelinin başına doğru elma ve para döktüm. Bunu yapmamın sebebi atalarımızdan öğrendiğimiz kadarıyla ‘gelin yumuşak başlı olsun ve eve bereket getirsin’ anlayıştı”*. Mülakat yapılan M.Ç yakın bir zamanda oğlunun düğünü olduğunu ve eskilerden hiçbir âdetin uygulanmadığını vurgulamıştır.

Toplumun hızla değişmesi, kültürel yaşantımızda önemli görülen bir takım geleneklerde de değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle kırsal alandan kentlere doğru ulaşım imkânlarının hızla artması, düğün törenlerinin uygulanmasındaki değişimlere sebep olmuştur. Bundan ziyade modern yaşantının getirmiş olduğu zorunlulukların, düğün törenlerindeki değişimlerin yaşamasına sebep olduğu söylenebilir.

3.3.7. Hoca Nikâhı

Evlenme geleneğinin en önemli aşaması nikâhtır. Nikâh, eşler arasında imzalanan bir sözleşme, anlaşma mahiyetini taşımaktadır. Bu nedenle ‘Nikâh’ meselesi hem kişiler için hem de toplumsal ahlak kurallarınca ön planda tutulmuştur.

“Medeni Kanun’dan önce aile ilişkileri, her topluluğun kendi dinsel kurumlarınca yönetilirdi. Kırsal kesimlerde, erkekle kadının ya kendileri ya da vekilleri aracılığıyla evlenmek istediklerini iki şahit ve bir din adamı önünde belirtmeleriyle nikâh yani evlenme akdi tamam olmaktaydı. Halk arasında bu evlenme akdi “İmam nikâhı/İmam Cafer Nikâhı/İmam Ali Nikâhı” olarak adlandırılmaktadır (Aktaş,1999,31).

Sün köyü Alevi bir köy olması sebebiyle yapılan nikâhın nasıl olduğu ve kim tarafından kıyıldığı meselesi merak konusu olmuştur. Bu durumu Erdentuğ şu şekilde açıklamıştır: Sün köyü Alevi bir köy olduğu için, evlilikte önemli husus,“Dede” onayının olmasıdır. Dedenin onayı nikâh kıymakla gerçekleşmektedir. Köyde nikâh, gelin, erkek evine gelmeden iki saat önce kıyılmaktadır. Bu nikâha ‘hoca nikâhı’ denir (Erdentuğ,1971,30). Çalışma sırasında köydeki gençlerin resmi nikâhı kıydıktan sonra hoca nikâhını yaptıkları gözlenmiştir. Ayrıca Sün köylü gençlerin düğünden bir ay önce bile resmi nikâh kıymanın sakıncası olmadığını ifade etmişlerdir. Köyün sakinlerinden A.Ç.(31 yaşında) bu konu hakkında şunları ifade etmektedir: *“Ben beş ay önce evlendim, düğünden bir ay önce resmi nikâhımı kıymıştım. Köyde Dede olmadığı için de düğünden bir gün önceden merkezde oturan bir Dedemiz tarafından da hoca nikâhımız da kıyılmış oldu. Yani bizim için düğünden çok önce ya da sonra nikâh kıyma durumu tamamıyla kişilerin isteklerine bağlıdır. Aile büyüklerimizde bu duruma çok karışmaz”*. Günümüzde birçok geleneğe yaşanan değişimlerin, nikâh konusunda görülmemesi köyün dini yaşamı ile bağlantılı olduğu ifade edilebilir. Köyde imam nikâhı uygulaması halen devam etmektedir. Köyde nikâhsız yaşayanlara rastlanılmamıştır. Çünkü köylüler nikâhsız yaşamayı pek hoş karşılamamaktadır. Köyde yalnız hoca nikâhı ile evlenenler olduğu gibi, hem hoca nikâhı hem de medeni nikâhı (her iki uygulamayı) birden yaptırılanların yaygın olduğu görülmektedir.

3.3.8. Evlendikten Sonra Gelinin Konumu

Düğün merasimlerinin bitimi sonucunda farklı bir sosyal hayata katılan gelin, çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Özellikle gelin kırsal alanlarda ve kalabalık bir aileye katılmışsa çeşitli örf ve adetlere uyarak yaşamını sürdürmek zorundadır. Erdentuğ bu konu hakkında şunları aktarmıştır: Geleneğe göre gelin, kayınbabasının, kaynanasının, kayınlarının ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur. Herhangi bir aile münakaşasında gelin dışarı çıkmak ve münakaşaya karışmamakla mükelleftir. Gelin evlendikten sonraki 1-1,5 ay boyunca eşi ile yalnız yemek yemektedir, sonrasında ise gelin evin diğer kadınları ile yemek yemeye başlamaktadır (Erdentuğ,1971,35). Çalışmamız sırasında eskiden gelinlerin şimdiki kadar rahat olmadığını söyleyen F.H.(62 yaşında) bu bilgileri aktarmaktadır: *“Gelin olduğumda uzun süre kayınbabamla aynı sofrada oturup yemek yemedim. Başörtümü hiç geri bağlamadım, gömleğimin kollarını kıvrımayıp çorapsız dolaşmadım. Birkaç yıl geçtikten sonra kayınbabamla aynı sofraya oturmaya başlamıştım. Yani bizim dönemimizde gelin olmak zor bir işti”*. Ancak günümüzde toplumsal değişimle birlikte gelinlerin konumunda da önemli değişimler yaşanmıştır. Köy sakinlerinden A.M. (27 yaşında) bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Ben üç yıl önce evlendim, evim ayrıdır, ancak kayınbabama gittiğimde, kayınbabamla, kayınvalidemle, kayınlarımla oturur, birlikte yemek yer ve eğleniriz. Şimdiye kadar hiçbir kısıtlama yaşamadım. Annem anlatırdı, eskiden hayat şartları daha zor olduğu için yeni geline düşen vazifelerde zordu. Çevremde de gördüğüm kadarıyla bize yönelttiğiniz soruya karşılık günümüzde gelinlik etmenin bir zorluğunun kalmadığını size söyleyebilirim”*. Kadınların iş hayatına atılması ve ekonomik durumun iyileşmesi sonucunda gelinlerin de aile içindeki pozisyonlarında değişim gözlenmiştir.

3.3.9. Alkol Tüketimi

Sün köyünde alkollü içecekler ile sık karşılaşılması neticesinde bu bölüm çalışmaya dâhil edilmiştir. Özellikle köydeki kahvehane üst üste dizilmiş içki kolilerin bulunması; alkolün buradaki kültür ve yaşam tarzıyla olan ilişkisinin incelenmesinde temel faktördür. Bu durum karşısında köylülere yöneltilen içki içme durumuna bakış açılarının nasıl olduğu sorusuna N.G.(60 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: *“Bizim sosyal hayatımızda içki içmek*

ayıp karşılanmaz. Özellikle düğünlerimizde içki kullanırız. Yazın kızlarım ve damatlarımla gece geç saate kadar balkonda oturur, saz çalar ve bazen de birlikte içki içeriz”.Alevilerin eski adet ve geleneklerini, birtakım tasavvufi terimleri kendi anlayışlarıyla yorumlayarak, onlara İslami referanslar da vermek suretiyle temel ibadet olarak gördükleri cem ayinlerine taşıdıkları görülmektedir. Alevilikte içki, zaman içerisinde inanca bağlı niteliğiyle beraber, kültürel bir boyut da kazanarak Alevilerin günlük hayatlarının bir parçası olmuştur (Turan ve Üçer, 2005, 31).

Sosyal hayatta alkol alma durumunu normal karşılayan Sün halkı, cem ayinlerinde de alkol alma anlayışlarının nasıl olduğu merak konusu olmuştur. Erdentuğ, çalışmasında Dede sohbetlerinde içki içme durumunu şöyle aktarmıştır: Dedelerin katılımıyla yapılan içkili toplantı ve âlemlere “Dede Sohbetleri” denir. Böyle toplantılarda Dede, bir sini içerisindeki içkiden herkesin kadehlerini doldurup şöyle dermiş: “İç şu şarabı ki imanın nur olsun, kafada duman olmayınca kalp de iman olmaz(Erdentuğ,1971,42).” Köyde alkol almanın kültürel bir hayatın parçası olmasıyla birlikte cem ve dede sohbetlerinde önceden olduğu gibi içip içmeme konusunda köyün sakinlerinden İ.K.(56 yaşında) şunları aktarmaktadır: “*Sosyal hayatımızda alkol alırız ancak cemde, dede sohbetlerinde hiç içki içme durumu ile karşılaşmadım*”.

Köyde alkol kullanma durumunun normal karşılanması ve hayatın bir parçası haline gelmesinde kültürel hayatın vermiş olduğu rahatlıktan kaynaklandığı ifade edilebilir. Ancak köy halkı özellikle cemde içki içme durumunun olmadığını vurgulayarak ifade etmektedir.

3.3.10. Boşanma

Toplumsal değişim hızla olmaktadır toplumun önemli bir parçası olan aile kurumunda da bir takım zedelenmeler yaşanmaktadır. Bu zedelenmelerin sonucunda boşanma sayılarında artışın olduğu gözlemlenmektedir. Günümüzde üzerinde çok düşünülen ve tartışılan boşanma meselesi, hem kırsal alanlarda hem de kentsel alanlarda önu kesilemez derecede hız kazanmıştır. Ancak çalışmamız sırasında bir alevi toplumu

olan Sün köyünde bir takım sosyal kurallardan ötürü boşanma durumunun çok da yaşanmadığını gözlemlenmiştir.

Erdentuğ, köyde boşanma olayını şu şekilde ele almıştır: Sün de tarikat ahkâmına göre boşanma yoktur. Boşanmaya, kadının çocuğu olmadığı veya oğlan çocuğu doğurmadığında müsaade edilmiştir. Sün köyünde son 20-25 yılda 2 boşanma olmuştur (Erdentuğ, 1971, 35). Sün köyünde boşanma durumuna iyi bakılmamaktadır. Alevi toplumlarında boşanan kişi 'düşkün' sayılmaktadır. Durum böyle olunca sün köyünde de Aleviliğin getirmiş olduğu bir takım kurallardan dolayı Erdentuğ'un çalışmasından bu yana boşanma durumu çok az olmuştur. Mülakatlar sırasında köy halkından bu söz sıkça ifade edilmektedir: *"Sünnilere göre evlenme farz, boşanmak sünnettir. Oysa Alevilikte, evlenmek farz, eşini taşımak ise sünnettir"*. Yine boşanma konusunda köyün sakinlerinden S.Ç. (62 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: *"Köyümüzde boşanan çok az kimse vardır ve bunlar da tarikattan kovuldukları için bir takım toplantılarda, Dede sohbetlerinde bulunmaları uygun bulunmamaktadır. Boşanan kişi köyümüzde düşkün sayılır, bundan dolayı çocuk doğuramama meselesi dışında boşanmak isteyen kimseyi şimdiye kadar duymadım"*. Köyde hem dışlanma hem de tarikattan kovulma korkusundan dolayı boşanma hakkındaki düşünceler değişmemiştir. Özellikle yeni nesiller de bu konuda duyarlı davranmaktadır.

3.4. Sünnet ve Kirvelik

Türkiye'de geleneksel işlemlerden biri olan sünnet, toplumumuzda büyük önem taşımaktadır. Dinsel ve törensel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek, 1995, 170). Sünnet, Aleviliğin köklü geleneklerinden biri olan ve bugün de büyük önem taşıyan bir faktördür. Köyün sakinlerinden İ.K. (56 yaşında) sünnet ile ilgili bu bilgileri aktarmaktadır: *"Sünnet, Alevi toplumlarında büyük önem taşımaktadır. Dedelerimizden öğrendiğimiz kadarıyla Hz. Muhammed, torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i sünnet etmiş ve bizzat kendisi de kirvesi olarak bu işe önem vermiştir"*.

“Alevilikte sünnet ve kirvelik oldukça önemli adetlerdendir. Sünnet olayına bağlı olarak insanlar arasında kurulan kirvelik ilişkisi, bir tarikat erkânı haline getirilmiş ve bu kuruma en az musahiplik kadar önem atfedilmiştir. Kirvelik, ‘Muhammed dostluğu’ şeklinde nitelendirilirken; sünnet sırasında akan kan on iki imama nispetle imam kanı olarak isimlendirilir ve akrabalıktan da öte kuvvetli bir manevi bağ oluşturulur” (Turan ve Üçer, 2005, 65).

Sün köyünde kirvelik önemli bir yere sahiptir. Kirvelik, kardeşlikten daha üstün görülmektedir. Peygamber sünneti olarak kabul edilmektedir. Kirve seçiminde oldukça titiz davranılmaktadır. Kişi sevdiği, güvendiği ve kendisi için önem taşıyan birini kirve olarak seçmektedir. Bazen de kirve olacak kişi direk çocuğun kirvesi olmak istediğini dile getirmektedir. Sünnet yaptıracak kişi eğer başkasına söz vermemişse bu teklifi kabul etmekte; aksi halde münasip bir şekilde geri çevirmektedir. Çocuğunu sünnet ettirecek kişinin sünnet olacak çocuğu bir kişinin kucağına oturtması ile de bu teklif yapılmaktadır. Kirvelik, musahiplik gibi kardeşlik anlamı taşımaktadır. Erdentuğ(1971), kirveliliğin kardeşlik gibi önemli olduğunu ifade etmektedir.

Kirvelik kişiler arasında sosyal ilişkilerin aktifleşmesine yardımcı olan bir durum olarak görülmektedir. Çünkü kirve olan aileler karşılıklı ziyaretlerde bulunmaktadır. Kirve görme durumunu köyün sakinlerinden A.E. (56 yaşında) şu şekilde aktarmaktadır: *“Kirvelik bizim için çok önemlidir. Bir hafta önce çok sevdiğim bir arkadaşım oğlunun kirvesi olmamı istedi. Ben de çok mutlu oldum. Geçen hafta ben, hanım, çocuklar kirvemizi görmeye gittik. Çocuğa elbise ve altın götürdük, anne, baba ve kardeşlerine de küçük hediyeler aldık. Sonrasında onlar bize geldiler. Bu vesileyle arkadaşımınla bağımız daha da kuvvetlenmiş oldu”*.

Alevilikte evlenmeye engel olan bazı hususlar vardır. Bu hususlardan biriside “kirvelik” müessesidir. Erdentuğ’un çalışmasında, Sün köyünde kirve çocuklarının evlenmeleri hoş karşılanmamaktadır. Günümüzde de köy halkı için aynı durum geçerlidir. Eğer evlilik yapılmışsa bu kişiler düşkün sayılmakta ve tarikata alınmamaktadır. Köyde, kirve çocuklarının, hatta kirve olan iki aileye birkaç göbek uzak akraba çocuklarının evlenmesi bir tarafa, birbirlerine talip olmaları bile kabul edilemez. Bundan dolayı köy dışından evlilik yaygınlaşmıştır. Çünkü kirvelik kurumu yaygın bir akraba ağını meydana getirmektedir. Köyde çiftçi olan İ.K. (56 yaşında) kirveler arasında evliliklerin

yaşanmamasının sebebini şu şekilde açıklamaktadır: “*Kirve çocuklarının evlenmelerinin sakıncalı olmasının en büyük sebebi, çocuk sünnet olurken akan kan kirve olan kişinin kucağına akar ve o çocuk artık kirvenin de evladı sayılır, bunun için kız alıp vermek günah sayılmaktadır. Kirve çocukları kardeş olarak görülmektedir*”. Bu durumun günümüzde de önemini koruduğu gözlenmektedir.

3.5. Kadının Konumu

Kadın, her toplumda aileyi meydana getiren iki kişiden biri olmasına rağmen, toplumların şartlarına göre toplumda ayrı bir yere sahiptir. Kadın özellikle kırsal alanlarda kocasına büyük bir destekçi ve ailenin bel kemiği olarak görülmektedir. Alevi toplumlarında da kadının fonksiyonunun azımsanmayacak derecede önemli olduğu görülmektedir.

Dede Korkut hikâyelerinde kadın, güçlü bir karakter olarak gösterilmektedir ve toplumun önemli bir parçasıdır. Kadınlar hikâyelerde uğurlu, tekin, asil, cesur, akıllı, bilgili tiplerdir; fedakârlıkları ve savaşçı yönleriyle bazen de kocalarını zor durumdan kurtaran eşler olarak ele alınmaktadır (Güngör, 2001, 25). İslamiyet’ten sonra kadının, din tarafından kutsal kabul edilmesi ile de pekişen değeri, yıllardır önemini korumuştur. Türk toplumunda kadın aile saadetinin ve yuvanın huzurunun teminatı olmuştur. Türk toplumu aksine ilk çağlarda Hint, Çin, Mısır, Arap ve Yunan medeniyetlerinde kadınlara eşya veya alet gözüyle bakılmakta idi. Örneğin, eski Çinliler kızlara isim bile vermeyip, birinci kız ikinci kız diye çağırıyorlardı. Türkler ise kızlarına en sevdiği çiçek adlarını, altın, gümüş, gibi kıymetli madenlerin isimlerini vermekte idiler (Işık, 1996, 65).

Mülakatlar esnasında kadının toplumdaki yeriyle ilgili olarak yaşlı kuşakla genç kuşağın bakış açısında farklılıklar olduğu, gençlerin erkeklerle kadınların eşit olması gerektiğini düşündükleri gözlemlenmiştir. Köyün gençleri, kadının toplumdaki konumunun zaman içerisinde değiştiğini, eğitimle birlikte kadının toplumun her alanında erkekle aynı seviyeye gelmeye başladığını ve bu sürecin daha da hızlanacağını ifade etmektedir. Bu süreci değerlendiren Sönlü öğretmen Y.A. (25 yaşında) şu ifadelerde bulunmaktadır: “*Kadının geçmişten bu yana kaderinde bir değişiklik olmuştur. Benim evdeki konumumla*

annemin evdeki konumu çok farklı, ben de kadını annem de. Kadınların eğitim oranı artığından dolayı toplumda kadına bakış açısı da değişmiş oldu". Günümüz dünyasında, özellikle son yıllarda gerçekleştirilen eğitim politikaları vb. çalışmalar sonucunda toplumda okuyan kadın sayısının artması ve çeşitli mesleklerde çalışmaya başlaması sonucunda toplumda kadına yönelik bakış açılarının değiştiği görülmektedir.

Köydeki kadının konumunu geçmiş ve bugün diye mukayese etmesi istenen S.Ç. (62 yaşında)'nin ifadeleri kadının geçirdiği sosyal değişimi ortaya koymaktadır: *"Benim annem ve babamda Alevi, bu köyde doğup büyüdüm. Alevilikle ilgili bir takım bilgileri yaşayarak öğrendik. Benim zamanımda kadınlar pek okuma yazma bilmezdi. Ev işi, tarla işleriyle uğraşırdık. Şimdiki nesiller bize göre çok şanslıdır. Çünkü genç kadınlarımızın çoğu okuyup meslek sahibi oldu, kadın haklarını ve kadının toplumdaki yerini bizden daha iyi bir şekilde biliyorlar. Şimdi sorduğunuz sorulara rahatça cevap verebiliyorum, eskiden olsaydı sizle bu konuşmayı gerçekleştirmemiz mümkün olmazdı"*. Hızla değişen ve gelişen bir toplumda, kadının sosyal hayattaki konumunun değişmesi de muhtemel bir durumdur. Özellikle Alevi toplumlarda okumaya verilen önem sayesinde kadınların konumunda daha hızlı bir değişim görülmektedir. Eğitim düzeyindeki yükselişle birlikte toplumda söz sahibi olma, eleştirel düşünebilme gibi bir takım kazanımların olduğu gözlemlenmektedir.

Toplumsal dönüşümlerle birlikte kadınların toplumda daha da aktifleştiği görülmektedir. Erdentuğ, çalışmasında kadının sosyal hayattaki durumu ve vaziyeti hakkında şunları söylemiştir: Kadınlar, sosyal hayatta eşlerine yardımcı olmak ve evlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur (Erdentuğ, 1977, 37). Önceden köyde iş gücü olarak görülen kadının günümüzde durumunun biraz daha düzeldiği gözlemlenmektedir. Köyde eskisi gibi tarla işleri pek kalmamıştır ve köyde yaşayanların çoğunun şehirde de bir evleri bulunmaktadır. Burada kadının konumunun iyileşmesi, şehir yaşantısına geçen kadının köydeki iş yükünün azalmış olmasıyla paralellik göstermektedir. Bu nedenle kadının değişen konumu, hayat standartlarında ve yaşam tarzlarında da bir değişime sebebiyet vermektedir.

3.5.1. Kadının Giyimi

Toplumlar, gelenek ve göreneklerine göre giyim tarzlarını oluşturmaktadır. Özellikle kırsal yerleşim yerlerinde kadının giyim tarzında sosyal çevrenin etkisi önemlidir. Kadınların giyimi yaşlarına ve evli olup olmamalarına göre farklılık gösterse de, genel anlamda kadınlar sadece elleri görünecek şekilde giyinmektedir. Kadın, vücut hatları belli olmaması için birkaç kat elbise giymektedir. Evli kadınlar, saçları görülmeyecek şekilde etrafı boncuklarla örülmüş başörtüsü örtmektedir. Bekar kızlar ise daha çok renkli yazma takmaktadır (Yazıcı, 2011, 295).

Kadınların giyim şekilleri kültürel hayatın bir parçası olduğu kadarıyla inanç boyutu ve ekonomik durum ile de ilgilidir. Erdentuğ, çalışmasını yaptığı dönemde köyün kültürel ve inanç boyutu çerçevesinde kadının giyimini ele almıştır. Sün' de kadın kılığı tuman, kolluk üstüne içlik, (kollu ceket) ve başörtü ve büyük beyaz altına giyilen takke ve bunun da üstüne konan ipek poşudan ibarettir. Poşu takmak isteğe bağlıdır (Erdentuğ, 1971, 37). Günümüzde bu durum ele alındığında köyün gençlerinden Y.A. (25 yaşında) bu ifadeleri aktarmaktadır: *“Kadın giyimi ile ilgili köyümüzde herkesin serbest olduğunu söyleyebilirim. Kim nasıl giyinmek isterse öyle giyinir, eşlerden, babalardan, abilerden ve çevreden herhangi bir baskı uygulanmaz. Ancak yaşam şartlarına göre giyimde farklılık olabilir. Bu da kişinin kendi seçeneğidir. 20-30 yıl önce belki de annelerimiz, nenelerimiz, ablalarımız belli şekillerde giyinmek zorunda kalmışlardır, ancak günümüzde bu durumun kalmadığını siz de görmektesiniz”*.

Kadının iş hayatına katılması, çok farklı sosyal ilişkiler içine girmesi giyim kuşamının değişmesine sebep olmaktadır. Günümüzde Sün köyünde yaşayan kadınların çoğunun çalışıyor olması ve farklı sosyal ortamlarda bulunuyor olmasından dolayı giyim tarzının eskisinden çok farklılaştığı gözlenmektedir. Bununla birlikte Sün köyünün merkeze yakın bir köy olması da kadın giyiminin hızla değişimine sebep olmaktadır.

3.5.2. Köyde Kadının Erkeklerin Omzunu Öpme Durumu

Her toplumun sosyal yaşamında önem atfeden bir takım değerler vardır. Bu değerler toplumların gelenek ve görenekleri hakkında bilgi vermektedir. Özellikle Alevi

toplumlar için önemli olan bazı değerlerin devam edip etmediği merak konusu olmuştur. Bu değerlerden “omuz öpme” durumunun, günümüzde fonksiyonunun kalıp kalmadığı konusunda Yazıcı bu bilgileri aktarmıştır: “Çok sık olmamasına rağmen, Musahip ailelerden yaşlı kadın ve erkekler karşılaştıklarında birbirlerinin omuzlarına niyaz etmektedirler (Yazıcı, 2011, 295). Erdentuğ, çalışmasında kadınların erkeklerin omuzlarını öpmesinin yaygınlığından bahsetmektedir (Erdentuğ, 1971, 40). Kadınların, erkeklerin omzunu öpme (niyaz etme) durumunu sorduğumuzda yaşlı kesim tarafından bunun arada yapıldığını A.K. (73 yaşında) bu ifadelerle açıklamıştır: “*Yaşlı kadınlarla karşılaştığımızda, ya da bayramlarda birbirimizin yanaklarını öpmektense daha çok kadınların omuzlarımızın öpmesini uygun görmekteyiz*”. Yine köy halkından A.E. (54 yaşında): bu durumu “*Omuz öpmenin saygıdan dolayı yapıldığını, kadınların erkeklerle doğrudan temaslarının olmaması için yapılan bir davranış biçimidir.*” şeklinde ifade etmektedir.

Toplumlar için önemli görülen bazı değerlerin aradan çok zaman geçmesine rağmen fazla bir değişime uğramadan aynen devam ettiği görülmektedir. Alevi toplumu uzun yıllar kapalı bir toplum olarak kalmıştır. Sün köyünde “omuz öpme” davranışının devam etmesi hem alevi bir köy olmasında hem de bu davranışın toplumda devamlı tekrarlanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

3.6. Ölüm Töreni

Ölüm, insan yaşamındaki geçiş dönemlerinin en son aşamasıdır. Dünya hayatının sonu anlamını taşıyan ölüm, her toplum tarafından önemsenen bir konu olmaktadır. Ölüm her zaman merak edilen bir sır özelliği taşımaktadır. Canlılar doğar, büyür ve ölürlür. Kur'an-ı Kerim'de ölümle ilgili pek çok ayet vardır. Bazıları şunlardır: “Her can ölümü tadacaktır” (Al-i İmran,3/185), “Onlar için bir ecel tayin ettik ki onda hiç şüphe yoktur” (İsra,17/99), “Biz senden önce de hiçbir beşere dünyada ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, onlar baki mi kalacaklardır?”(Enbiya,21/34);“Yeryüzünde bulunan her canlı fanidir”(Rahman,55/26).

İnsanoğlu ölümün bu dünya için bir son olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden ölüm ile ilgili birçok âdet ve buna bağlı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Ölüm törenleri toplumların kültürlerine göre değişiklik arz eden bir durumdur. Her millet, her kabile kendi inanişına göre ölümü yorumlar ve ölüm törenleri tertip etmektedir. Sün köyü, ölen kişiye ve ailesine saygı konusunda geleneklerini devam ettirmektedir. Bütün toplumlarda olduğu gibi alan araştırmasının yapıldığı Sün köyünde de ölüm, insanlar arasında çok önemli bir yere sahiptir. Köyde yaşanan ölüm ve cenaze sırasında hala geçerli olan uygulamalar, köylülerle yapılan görüşmeler esnasında tespit edilmiştir. Bu tespitler; ölüm anında yapılan işlemler başlığı altında ifade edilmektedir.

3.6.1. Ölüm Anında Yapılan İşlemler

Araştırma sahasında, ölüm acısı çok içten yaşandığı için, ölümün duyurulmasında en etkili yol “ağıt yakmak” tır. Ağıt yakılan evde, cenaze olduğu anlaşılmaktadır. Erdentuğ, ölen kişinin duyurulmasını şu şekilde açıklamıştır: Kadınlar ve erkekler ölünün başucunda ağıt yakmaktadır. Bu ağıtlardan o evde cenazenin olduğu anlaşılmaktadır (Erdentuğ, 1971, 55).

Ölüm olayı gerçekleştiğinde yapılan ilk iş çevreye haber vermektir. Ölümün duyurulmasının en doğal şekli ağlamaktır. Ağlayışları duyan herkes ölü evine gelir. Ölüm olayının köyde duyurulmasının nasıl olduğunu köyün sakinlerinden S.G. (56 yaşında) şunları aktarmaktadır: “Cenaze olan ev, ağıtlardan bellidir. Ama yine de ölen kişi hoparlörle köye duyurulur. ‘Falanca’nın oğlu / kızı falanca vefat etmiştir. Köy halkına duyurulur’ denir. Biz, ‘vefat etti’ den çok ‘Hakk’a yürüdü’ deriz. Ölümü diğer hayatın başlangıcı olarak görürüz”. Ölü evine gelenler acıyı paylaşmaya, geride kalanları teselli etmeye çalışmaktadır.

Toplumların ölüm olayına bakışlarında farklılıkların yaşanması ile birlikte defin işlemlerinde de farklılıklar söz konusu olmaktadır. Sün köyünde defin işlemleri hakkında köyün sakinlerinden İ.K. (56 yaşında) bu bilgileri aktarmaktadır: “Ölü yerinden kaldırılarak teneşire (tahtadan yapılmış yüksekçe uzun bir sedir) sağ tarafı kibleye gelecek şekilde sırt üstü yatırılır. Ölünün yıkanacağı yere kovayla tuz ve un konulur. Geçmişten

beri uygulanan bu âdetin sebebini kimse bilmez. Ölü kazanda kaynatılan suyla yıkanır. Ölünün elbiseleri makasla kesilir, göbekte diz kapağı arası bir bezle örtülür. Cenazeye önce abdest aldırılır. Abdest aldırılırken ağza ve buruna su verilmez. Ağız içi bir bez parçasıyla silinir. Daha sonra sağ taraftan başlanarak üç defa su dökülür. Bütün vücut sabunlanarak yıkanır. Yıkama işlemi bittikten sonra ölü kurulanır”.

Alevi toplumlarında ölen kişinin cenazesinin nereden kaldırılması gerektiği önemli tartışma konularındandır. Çünkü Aleviler inançları gereği cenazelerinin Cem evinden kaldırılması gerektiğini düşünmektedir. Ancak her yerde cem evi bulunmadığı için cenaze kimi zaman camilerden kimi zamanda ölen kişinin evinden kaldırılmaktadır. Sün köyünde ölen kişinin cenazesinin nereden kaldırıldığı konusunda da aynı mağduriyetin yaşandığı ifade edilmektedir. Çünkü köyde aktif cem evi bulunmamaktadır. Bu durumu A.K. (73 yaşında) şöyle ifade etmektedir: “Köyde maalesef aktif cem evi yok. Cem evi olmadığı için de cenazelerimiz evde yıkanır ve evden kaldırılır. Eskiden köyde aktif bir cem evimiz vardı cenazeleri oradan kaldırırdık. Ancak son zamanlardaki siyasi hesaplaşmalar yüzünden hem köyümüzde hem de çoğu alevi köylerinde cem evleri kapatılmıştır. Yani cenazelerimizi bile inançlarımıza göre kaldıramamaktayız”.

Kefen, cenazenin mezara konmadan önce yıkanmasının ardından cenazeye sarılan beze verilen addır. Kefen kadınlarda ve erkeklerde farklıdır. “Erkek kefeni gömlek, izar, lifafe denen üç parça bezden; kadın kefeni ise himar, dir, hırka, izar, ve lifafe denen beş parça bezden hazırlanır” (Örnek, 1971, 170). Köyün sakinlerinden İ.K. (56 yaşında) kefenleme işlemi ile ilgili şunları aktarmaktadır: “Kefenleme işlemi için, erkekse üç parça kefen bezi, kadınsa beş kefen bezi hazırlanır. Bu bez kesilirken makas kullanılmaz. Üç parça ve beş parçadan oluşan kefenin, ikinci ve üçüncü parçası ölünün boyuna göre, boydan ve enden ayarlanarak kesilir. Kefenin ilk parçası ise yakasız gömlek gibidir. Ölünün başı dışarıda kalacak şekilde ayarlanır. Önce bu yakasız gömlek giydirilir. Diğer parçalarda ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’ diyerek ölüye sarılır”.

Her toplumda olduğu gibi Sün köyünde de ölüm töreni ve ölüm esnasında uygulanan adetler sosyal yaşantının etkisiyle gerçekleşmektedir. Sün köyü Alevi bir köy olduğu için ölüm törenleri inançları çerçevesinde uygulanmaktadır.

3.6.2. Belirli Günler ve Ölü Yemeği

Ölen kişinin ardından Türk toplumunda uygulanan bir takım uygulamalar vardır. Bu uygulamalar toplumların inanç yapılarına göre farklılıklar göstermektedir. Genellikle ölen kişinin ardından dualar yapılmakta, Yasinler okunmakta ve yemekler dağıtılmaktadır. Özellikle ölen kişinin kabir azabı çekmemesi için belirli günlerde verilen yemekler verilmektedir. Bu durumu Erdentuğ şöyle açıklamaktadır: Cenaze kaldırıldıktan sonra ölü sahibi büyük baş bir hayvan kesmekte ve ölen kişi için yemek vermektedir. Ancak bu âdeti Aziz Dede, acı ile birlikte ölü ailesine külfet olmaması için kaldırmıştır (Erdentuğ, 1971, 55).

Ölen kişinin ardından uygulanan bir takım adetler değişime uğramıştır. Bu değişimlerin yaşanması, toplumların yaşam tarzlarının, ekonomik durumlarının ve inanç yapılarının değişmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu çalışma sırasında N.G. (60 yaşında) şöyle anlatmaktadır: “ Köyümüzde ölüm törenleri dualarla olmakta, üç gün boyunca Yasin okutulmakta ve cuma günleri de ölen kişinin mezarı ziyaret edilmektedir. Ölen kişinin ardından yemek vermek bizim Alevi kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Ancak önceden olduğu gibi bu yemeği cenaze evi yapmaz, bir hafta boyunca komşular ve akrabalar yapar. Ölü sahiplerine hiçbir iş yaptırılmaz. Köyün genelinde ölümden sonraki kırkıncı günde ölünün yemeği verilmekte ve helva dağıtılmaktadır. Daha sonra da ölen kişinin azabı hafiflesin diye Yasin ve kırk duası okutulmaktadır. Bu hala köyümüzde devam eden bir gelenektir”.

Ölen kişinin ardından uygulanan belli başlı durumlardan ziyade köyde sosyal yaşantıda bir takım aksamlar ve ertelemeler söz konusudur. Bunlardan bazıları şöyledir: Bu süre boyunca erkekler tıraş olmamakta ve bayanlar süslü giyinmemektedir. Özellikle ölü evinde televizyon-radyo açılmamakta ve nişan-düğün gibi kutlamalar da yapılmamaktadır. Komşular da cenazeye olan saygıdan dolayı radyo ve televizyonlarının sesini kısmakta ve düğün tarihlerini ertelemektedir.

3.6.3. Mezar Ziyaretleri

Mezar ziyaretlerinde ölen hangi yaş diliminde olursa olsun, mezarlıkta yatanlara duyulan saygı ve özlemden dolayı mezarlıklar ziyaret edilmekte, temizlikleri yapılmakta,

çiçekler sulanmaktadır. Sün köyünde bu ziyaretler, arife günlerinde, bayramlarda ve dini açıdan önem arz eden günlerde yoğunlaşmaktadır. Günümüzde de ölenin mezarının, genellikle bayramlarda daha yoğun bir şekilde ziyaret edildiği gözlenmektedir. Köyün kadınlarından A.K. (30 yaşında) bu ifadeleri aktarmaktadır: *“Kabir ziyaretlerimiz maalesef eskisi gibi çok sık olmamaktadır. Eskiden dedelerimiz anlatırdı her Cuma akşamı kabir ziyaretleri yapılırdı. Ancak günümüzde kabir ziyaretlerimiz bayramdan bayrama olmaktadır. Buda önemli bir durumdur bence. Çünkü kabirlere gittiğimizde dualar okuruz”*. Bu açıklamada görüldüğü kadarıyla Sün köyünde bazı değerler değişse bile tamamen ortadan kalkmamıştır. Yani bazı değerler eskisi gibi sık olmasa da hala önem taşımaktadır.

3.7. Komşuluk Münasebetleri

Komşuluk, toplumsal hayatın önemli olgularından birisidir. Türk toplum hayatında yeri, unsurları, işlevi ve ortaya çıkardığı sonuçlar açısından önemlidir. Komşuluk, günlük hayatın vazgeçilmez bir olgusu ve toplumsal yaşam alanıdır (Gündüz ve Yıldız,2011, 16).

Komşuluk, belirli bir coğrafi çevre içinde birbirlerini ziyaret eden, karşılıklı yardımlaşan, ödünç alan ve ödünç veren, birbirlerinin aletlerini ve malzemelerini kullanabilen, sıkı sosyal ilişkiler kurmuş olan, sayı bakımından çok fazla olmayan ailelerden kurulu küçük yerel yapıdır. Komşuluk hemen hemen her coğrafi bölge üzerinde görülen toplumlaşma şeklidir (Nirun, 1991, 169).

Toplumsal yaşam alanı olan komşuluk, özellikle kırsal alanlarda önemli bir sosyal ilişki sebebi olmuştur. Kırsal alanlarda komşuluğun önemini Erdentuğ şöyle ifade etmiştir: Sün köyünde komşuluk, akrabalık ile eş değerdedir. Komşuluk, sosyal hayatta yaşanacak sorunlara ara buluculuk gibi bir fonksiyona sahiptir (Erdentuğ, 1972, 36). Günümüzde Sün köyünde komşuluk ilişkilerinin nasıl olduğunu köyün sakinlerinden A.E. (54 yaşında) şöyle yorumlamaktadır: *“Komşuluk ilişkilerine dikkat etmeye çalışmaktayız. Çünkü bir şehri, bir köyü güzelleştiren orada yaşayan insanların, komşuların ilişkileridir. Ancak köyümüzde komşuluk ilişkileri kısmi bir değişime uğramıştır. Çünkü köyde devamlı kalan çok az kimse bulunmaktadır. Özellikle köyümüz uzun yıllardır yazlık olarak*

kullanılmaktadır. Yani kışın köyde sadece birkaç aile kalmaktadır. Geri kalan köy halkı ise kışın şehirlere gitmekte, yazında köye dönmektedir. Durum böyle olunca komşuluk ilişkilerimiz sekteye uğramıştır.”

Köyden kentlere göçün artması sonucunda komşularla ilişkiler azalmaktadır. Ancak kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık ile uğraşan ailelerde komşuluğun daha canlı olduğu gözlemlenmektedir. Bu duruma karşılık köyde çiftçi olan İ.K. (56 yaşında) şunları aktarmaktadır: *“Ben köyde devamlı yaşayanlardanım. Diğer komşularımızın çoğu sadece yazın köye gelmektedir. Ben ve birkaç komşum köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşırız. Bizim ortak noktalarımız olduğu için ve sürekli de köyde kaldığımız için birbirimizle olan bağımız daha kuvvetlidir. Birbirimizin yardımına koşarız, birimizin bir sıkıntısı oldu mu diğerimiz hemen diğerine destek olmaktadır”.*

3.7.1. Komşuluk İlişkilerinde Fiziki Mekânın Etkisi

Komşuluk ilişkilerinde fiziki çevrenin önemi büyüktür. Komşuluk ilişkilerinin kırsal alanlarda daha iyi olduğu konusunda Gündüz ve Yıldız'ın bu tespiti önem taşımaktadır: *“Kırsal kesimdeki komşuluk ilişkilerinin devamına, şehirlerdeki zayıflamaya, iş ortamının ve güven duygusunun önemli derecede etki ettiği görülür. Şehirlerde yoğun çalışma hayatı ve boş zaman yokluğu özellikle erkekler için komşuluğu yok derecesine indirirken, kırsal kesimde bazı ihtiyaçların karşılanması bakımından hala aileler birbirleri ile irtibatlarını ve komşuluk ilişkilerini kesmemektedir”* (Gündüz ve Yıldız, 2011, 34).

Erdentuğ, komşuluk ilişkilerinde mekânın etkisini şöyle açıklamıştır: Köy halkının şehirle temasının olmamasından dolayı komşuluk ilişkileri çok sıklıdır (Erdentuğ, 1971, 36). Mülakatlar sırasında köydeki kişilerin çoğunun şehir merkezinde de evleri olduğu tespit edilmiştir. Köy halkı yılın belli dönemlerinde şehirde yaşadığı için komşuluk ilişkilerinde büyük aşınmalar söz konusu olmuştur. Bu durum hakkında S.G. (56 yaşında) şu bilgileri vermektedir: *“Benim Elâzığ merkezde de evim var, köyde de evim var. Kışın Elâzığ'daki evimize gideriz, yazın da köydeki evimize geliriz. Durum böyle olunca iki yerle de bağımızı koparmamış oluyoruz. Ancak bu durum komşuluk ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir. Çünkü kişiler sürekli yer değiştirince kendilerini tam anlamıyla bir yere ait*

hissedemiyor ve komşuluk ilişkileri de kısa süreli olmuş oluyor. Siz komşuluk ilişkilerimin hangi yerde daha sağlam olduğunu soruyorsunuz, komşuluk ilişkilerim köyde daha sağlamdır. Köydeki komşularımızla birbirimize sık sık gidip geliriz, köyde kısa süre kalmamıza rağmen köydeki komşularıyla daha fazla zaman geçiririz”.

Günümüzde komşuluk ilişkilerinin zayıflaması fiziki çevrenin etkisi ve kadının iş hayatına katılması ile de bağlantılıdır. Bu durumu Gündüz ve Yıldız şu şekilde açıklamaktadır: “Evde erkeğin çalışmasından ziyade, kadının çalışması komşuluğu olumsuz yönde etkilemektedir. Evli kadınlardan pek çoğu gündüzleri çalışma hayatının zorlukları ile baş etmeye çalışırken, eve geldiğinde ev işleri de yine büyük oranda kendisinden beklenmektedir. Bu beklenti, komşularla ilişkiyi en alt düzeye indirmektedir” (Gündüz ve Yıldız, 2011, 40). Çalışma sırasında S.G. (56 yaşında) bu bilgileri aktarmaktadır: “*Komşuluk ilişkilerimin şehirde çok zayıf olmasının en büyük sebebi apartman dairelerinde yaşıyor olmam ve apartmandaki kadınların çoğunun çalışıyor olmasıdır*”. Günümüzde komşuluk ilişkilerinin zayıflamasının kadının iş hayatına katılması, apartman kültürünün yaygınlaşması ve şehirlerde kişilerin güven problemi yaşaması gibi durumlardan kaynaklandığı ifade edilebilir. Köylerde ise evlerin müstakil olması, köylerin küçük bir toplumsal grup olmasından dolayı komşunun komşuya ihtiyacı daha fazla olmaktadır. Köy halkı komşusu ile sürekli alış veriş halinde olduğu için ilişkilerinde zayıflamanın daha zor olduğu söylenebilir.

3.7.2. Komşuluk İlişkisinde Yardımlaşma ve Dayanışma Durumu

Komşuluk ilişkilerinin temeli “yardımlaşma” fonksiyonuna dayanmaktadır. Yardımlaşma komşuluk ilişkilerinin sürekli canlı kalmasını sağlamaktadır. “Sosyal dinamik bünye bütünlüğü içinde her komşuluk grubu, ayrı bir manevi kuvvet merkezidir. Bir muhitte, bir köyde ya da şehirde ne kadar komşuluk grubu var ise, o kadar çok ‘manevi kuvvet merkezi’ var demektir” (Nirun, 1991, 177).

Komşuluğun önemli bir özelliği olan yardımlaşmayı Erdentuğ şöyle açıklamıştır: Köyde komşuluk ilişkileri yardımlaşma esaslı olmaktadır. Köyde komşuluğun en önemli fonksiyonu yetimlere, dullara para yardımında bulunmak ve köyde ne kadar muhtaç varsa

el birliği ile onların ihtiyaçları karşılanmaktır (Erdentuğ, 1971, 36). Çalışma sırasında köyde “Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinin” bulunması dikkat çeken bir husus olmuştur. Derneğin yöneticilerinden H.A. (63 yaşında) derneğin işlevi hakkında bu bilgiyi vermektedir: *“Köyde fakir, yoksul, dul ve muhtaç sahibi kim varsa köy heyeti tarafından her pazartesi yapılan toplantıda konuşulmaktadır. Muhtaç köylülerimiz, komşularla el ele verip sorunlarını çözmeye çalışmaktayız. Özellikle köyümüzün komşuluk ilişkilerinin de daha düzenli olması açısından derneğimiz önem taşımaktadır”*. Sn köyünün komşuluk ve yardımlaşma konusunda özverili çalışmalarda bulunması, toplumsal açıdan önem taşımaktadır.

3.8. Köyün Eğitim Durumu

Toplumun birikmiş kültürünü yeni nesillere aktarması amacı taşıyan eğitim, yeni bilgi ve becerilerin geliştirilmesi ve değer yargıların değişimine katkı sağlamıştır. Sosyalleşme aracı olarak görülen eğitim daha çok bireylerin, grupların sosyal statülerindeki farklılaşmaya yardımcı olur (Akyüz, 1991, 179).

Köyde eğitime önem verilmektedir. Köyün büyük bir kısmı okuryazardır. Köyün il merkezine yakınlığından dolayı okumak ve meslek sahibi olmak köyün en önemli özelliği olmuştur. Köyde eskiden okul varmış ancak köy halkının daha iyi bir eğitim almak için başka yerlerde okuma istekleri, köydeki okulun kapanmasına sebep olmuştur.

Erdentuğ, çalışmasında köyün eğitim durumunu ele almamıştır. Bu çalışmada eğitim durumu ile ilgili soru sorulduğunda genellikle alınan cevap şu olmuştur: *“Köyümüzde çok sayıda bürokrat yetişmiştir, hemen hemen herkesin bir çocuğu niversite bitirmiştir. Büyüklerimizden öğrendiğimiz, okumanın ve meslek sahibi olmanın bizim tek kurtuluşumuz olacağı anlayışıdır”*.

Köyün eğitim durumu bakımından çok ilerde olduğu görülmektedir. Kırsalda yaşansa bile eğitim düzeylerinin yüksek olmasının çeşitli zorunluluklar sonucu olduğu görülmektedir.

3.9. Kullanılan İletişim Araçları

Başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçları, sosyalleşme sürecinin ilk aşamasından itibaren, toplumsal yapının bütününe kapsamaktadır. Hayatın her aşamasında kitle iletişim araçlarının toplum üstündeki ağırlığı görülebilmektedir. Bu araçlar, bireyin toplumsal hayata katılma sürecinde, sosyal kişiliğinin oluşmasında ve kültürün oluşması aşamasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Cereci, 1996, 14).

Köylerde bulunan televizyon, bilgisayar, telefon gibi elektronik araçlar, kırsal alanlardaki toplulukların dış dünya ile temasını artırması açısından önemlidir. Kitle iletişim araçlarının yerine getirdiği başlıca görev, boş zamanları değerlendirme olarak ele alınmaktadır. Köylerde televizyon izleme, radyo dinleme oranı bir hayli yüksektir. Bu durum birincil ilişkileri etkileyebilmekte ve toplumsal baskıyı azaltabilmektedir (Aziz, 1982, 56).

Günümüzde Sün köyünde yaşayanların, kitle iletişim araçlarına sahip olma oranı oldukça yüksektir. Gidilen her evde televizyon, radyo gibi elektronik araçlar bulunmaktadır. Bazı evlerde internetin olması da köylülerin teknolojiyi daha yakından takip ettiklerinin önemli bir göstergesidir. Sün köyü, sahip olduğu elektronik araçlarla, yeniliklere ve değişimlere açık bir köydür. Değişimin hızlı olması, kitle iletişim araçları ile erken tanışmaları ve bu araçları aktif bir şekilde kullanmaları ile açıklanabilir. Mülakatlar esnasında özellikle internet kullanım sıklığını öğrenmek için sosyal paylaşım siteleri ve elektronik postaları kullanma durumları ile ilgili sorular yöneltildiğinde, çoğu köy halkının bunları aktif kullanıyor oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Köylerde bireyler, radyo ve televizyon programlarının etkisiyle toplumsal gelişmeye katkıda bulunabilecek bir ortama uyum sağlayabilmektedir. Bu yeni süreç, yetişkinlerin yeniden toplumsallaşması açısından önem taşımaktadır. Yeniden toplumsallaşma sırasında, kitle iletişim araçlarının yaygınlığı kadar, kitle iletişim araçlarının aktif kullanma oranı da etkili olmaktadır (Aktaş, 1999, 16).

Köyün okuma oranının yüksek olması ve kitle iletişim araçlarını aktif kullanıyor olmalarından dolayı köy halkının daha hızlı sosyalleşmesi, köyün sistematik bir şekilde değişim yaşadığının göstergesidir.

3.10. Köyün Ekonomik Durumu

Türkiye'deki köylerin ekonomik durumları zamana ve şartlara göre farklılıklar yaşamıştır. “Tarımda insan ve hayvan gücünden, makine gücüne, başka bir ifadeyle organik enerjiden, organik olmayan enerjiye bazı köylerde yeni yeni geçilmektedir. Makineleşme öncesinde çift hayvanlarına sahip olan bir kimsenin toprak kiralayarak, ya da ortakçılık yoluyla büyük üretici olmamasına karşın, traktör sahibi olduktan sonra toprak kiralayarak, ya da ortakçılık yoluyla, kendi küçük toprak sahibi de olsa, büyük üretici ve gelir sahibi olabilmektedirler. Ülke pazarı hızla bütünleşmiş olmasına karşılık, bu köylerde tarımsal yapı ülke pazarı için henüz tam olarak üretime geçilememiştir” (Aktaş, 1999, 12).

Köyün ekonomik durumu ele alındığında, köyde devamlı yaşayanların birçok köyde olduğu gibi tarım ve hayvancılık ile uğraşarak geçimlerini sağladıkları görülmektedir. Köyün iklim şartlarından dolayı tarım ve hayvancılık önemli geçim kaynağı olmaktadır.

3.10.1. Tarım Ve Hayvancılık

Toplumlar geçimlerini sağlamak için farklı uğraşlar içerisinde bulunmaktadır. Bu uğraşlar arasında tarım ve hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Sün köyünün temel geçim kaynağı hayvancılık ve tarımdır. Köyde özellikle buğday, arpa, saman önemli uğraşlar arasındadır (Erdentuğ, 1971, 12). Günümüzde köyde devamlı yaşayanlar için tarım ve hayvancılık önemini korumaktadır. Bu durum hakkında köyde çiftçilik yapan İ.K. (56 yaşında) şunları ifade etmektedir: “*Köyde devamlı yaşayanlar için tarım ve hayvancılık temel geçim kaynağıdır. Ancak köyümüzün okuma oranı arttığı için tarım ve hayvancılıkla uğraşan çok az kimse vardır. Köyümüzün su problemi olmamasına rağmen tarımla uğraşan çok az aile var. Ama büyük baş hayvancılık bizim en karlı işimizdir*”.

Bazı köy toplumları için tarımcılık, temel geçim kaynağıdır. Bu kaynağın devam etmesi için su sıkıntısının yaşanmaması gerekir. Erdentuğ, çalışması sırasında köyde su probleminin yaşanması sonucunda yağmur duası geleneğinden bahsetmiştir. Kuraklık dönemlerinde yağmur yağması için köy heyeti toplanıp ‘Yağmur duasına’ gider. Köy halkı yağmur duasına ‘Hacet Namazı’ da demektedir. Yağmur duasında genellikle şu ifadeler

kullanılmaktadır:“Körki mandan kör isterim. Allah’tan yağmur isterim, hanımlardan yağ isterim (evine göre), bacılardan bulgur, tuz isterim” (Erdentuğ, 1971, 12).

Çalışma sırasında köyün yaşlılarından S.Ç. (62 yaşında) yağmur duasının yapılış tarzı ile ilgili bize şunu aktarmaktadır: *“Eskiden köyde yağmur duasına oğlaklar, kuzular doğduğu zaman çıkılırdı. Komşular birbirlerine haber verirdi. Dört kişi bir oğlak alır, yağmur duası için ziyaret yerine gidilir, ziyaretin yanına varıldığı zaman lokmalar dağıtılır, yağmur duasına niyet edilirdi. Oraya gelenler ellerini kaldırır ve şunları söylerlerdi: “İbrahim, Adem Saftıyullah, İdris, Nuh, İsa, Muhammed, Ehli Beyt yüzü suyu hürmetine, Ya Rabbi bizi mahrum koyma. Bize yağmur ver. Kurban olduğum Allah, iyi kimseler hürmetine üstümüze bir damla yağmur düşür”.* Ancak günümüzde köydeki su kanallarının artması sonucunda yağmur duası geleneği de sonlandırmıştır. Köy halkından A.K. (73 yaşında) bu konu hakkında şu bilgiyi vermektedir: *“Yağmur duası bizim zamanımızda önemli bir gelenektir. Ancak günümüzde buna pek gerek kalmamıştır. Köyümüzde tarımla uğraşan çok az kimse var. Köyümüzde açılan su kanalları sayesinde de köyün su problemi ortadan kalmış oldu.”* demiştir.

3.10.2. Üzüm Üreticiliği

Türkiye’de küresel ısınmanın etkisiyle iklimsel değişimler yaşanmaktadır. İklimsel değişimlerden dolayı tarım ürünlerinin yetişmesinde farklılıkların yaşanması söz konusu olmaktadır. Sün köyünde eskiden ön planda olan buğday, arpa gibi ürünlerin yerini üzüm yetiştiriciliğinin almasını iklimsel değişimle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Alan çalışması sırasında köy halkı iklim değişimi sonucunda, üzüm yetiştiriciliğine başladıklarını açıklamıştır. Köy halkından M.Ç. (63 yaşında) bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: *“Köyde tarımla uğraşan az kimse var, ama son zamanlarda üzüm yetiştiriciliğinden elde edilen kardan dolayı tarımla uğraşan sayısında bir artış yaşanmıştır. Mesela ben emekli oldum şimdi köyümde yaşıyorum. Babamdan kalan bir tarlam vardı, tarlaya üzüm diktim, yakın bir zamanda meyvesini alacağımı umuyorum. Özellikle üzümden şarap yapıldığı için köyde yetişen üzümleri toplu olarak fabrikalara satmaktayız”.* Sün köyünde ticaret amaçlı bağcılığın arttığı görülmektedir. Özellikle

iklimin elverişli olması ve bağıcılıktan önemli bir verimin alınması sonucunda bağıcılığın yaygınlaştığı ifade edilebilir.

3.10.3. Sün Köyünde Konut Yapısı

1970’li yıllarda Erdentuğ, köy evlerinin kerpiçten yapıldığını tespit etmiştir. Ancak bu çalışmadaki gözlemler sonucunda ev yapımında artık tuğla, briket gibi malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Evlerin modern yapıları, ekonomik durumun daha iyi olması ile açıklanabilir. Köyün sakinlerinden A.K. (73 yaşında) konut yapısı ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: *“40 yıl önce Fransa’ya işçi olarak gittim, o dönemlerde köyde geçim çok zordu, bir tarlamız ve bir kaç hayvanımız vardı. Emekli oldum köyüme geri geldim, köyde çok güzel bir ev yaptırdım, artık köyde evlerin çoğu modern yapı malzemeleri kullanılarak yapılıyor”*. Bu cümleler araştırma sırasındaki gözlemleri destekler niteliktedir. A.K.’nın yukarıda verdiği ifadeler ve alan çalışması sırasında gerçekleştirilen gözlemler birbirini destekler niteliktedir. Çünkü gerçekten de, yapılan gözlem sırasında hemen hemen hiçbir kerpiç eve rastlanmamış, yalnızca bazı yerlerde en son 30-40 yıl önce yapılan yapılarda kerpiç kullanıldığı görülmektedir. Bu da köy halkının modern yaşam ile birlikte refah düzeyine ulaştığında kentle ile çok kopuk olmadan yaşam koşullarını değiştirmeye müsait olduğunu göstermektedir.

3.11. Köyden Kente Göç Durumu

Göç, bireylerin gelecekte hayatlarının bütününü ya da bir parçasını geçirmek üzere uzun süreli yahut geçici bir süre ile bir yerden başka bir yere yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değişikliğidir (Akkayan, 1979, 20). *“Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli, geri dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir”* (Yalçın, 2004, 13).

Kırsal alanlarda göçe sebep olan birden çok etken bulunmaktadır. Çalışmada köy halkının kentlere göçünün, çocuklarına daha iyi eğitim imkânları sunmak istemeleri, iş

bulma gibi sebeplerden kaynaklandığı müşahede edilmektedir. “Fertler, daha iyi hayat şartları, iş imkânları, mali olanaklar, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkânlar elde edebilmek arzusu ile serbestçe yer değiştirebilirler. İşte bu yer değiştirme bir ‘serbest göç’ olarak tanımlanır” (Akkayan, 1979, 23). “Gönüllü göç olarak da adlandırılan serbest göç, olumlu bir tanımlamayı içermektedir. Örneğin, bireylerin yeni yerler görmek, maddi durumlarını düzeltmek ya da refah düzeyini arttırmak, ailelerinin ve çocuklarının geleceğini garanti altına almak gibi bir takım kişisel isteklerini tatmin amacıyla gerçekleştirdikleri göçler serbest göçlerdir” (Akgür, 1997, 52).

Köyden kentlere göç durumu, geçici göç ya da daimi göç olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Göç, küçük toplulukların nüfusunun artış veya azalışını etkileyen önemli faktörlerden biri olup ayrıca nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında da değişmeye neden olmaktadır. Erdentuğ, göç durumunu şu şekilde açıklamıştır: Çalışmak için erkekler, başka yerlere göç ederler, bu geçici bir göçtür ancak köyün nüfusunun cinsiyet dağılımına göre önemli farklılıklar getirmektedir (Erdentuğ, 1971, 25). Araştırma gözlemleri sonucunda daha çok ailecek yapılan göçler olduğu görülmüştür. Köyün sakinlerinden olan memur A.E. (54 yaşında) bu bilgiyi aktarmaktadır: “*Köyümüzü çok severiz ancak işlerimizden ve çocuklarımızın eğitim durumlarından dolayı köyümüzden kısa süreli göçler yaşamaktayız. Bu göçümüz ailecek olmaktadır*”.

Köyler, ekonomik açıdan dış dünyaya bağımlıdır. En fazla ekonomik ilişkiler köylere yakın ilçe veya il merkezi ile olmuştur. Günlerini il merkezinde geçiren erkekler, günlük gereksinimler için gerekli tüketim maddelerini de kent merkezinden almayı tercih etmektedirler. İl merkezi, köy erkekleri için olduğu kadar, köy kadınları için de boş zamanlarını değerlendirmek üzere gidilen bir yerdir. Ayrıca kentte konut sahibi olan köylüler, evleri ve akrabalarını ziyaret için kente gitmektedirler (Aktaş, 1999, 15).

Sün köyünde, şehirle ulaşımı kolay olması ve göçlerin eğitim amaçlı olmasından dolayı dönemlik göçlerin yaşandığı söylenebilir. Çünkü köyde yaşayan hemen hemen herkesin şehirde de evleri bulunmaktadır.

3.12. SÜN KÖYÜNDE DİN OLGUSU

3.12.1. Sün Köyünde Alevilik

Sün köyü; Elâzığ'a uzaklığı 23 km olan Alevi köyüdür. Bu köy, çevre köylerden farklı olarak ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü Alevi Ocakları içerisinde önemli bir yere sahip olan 'Ağu İçenler Ocağı'nın merkezlerinden birisidir. Koca Seyit' in köye gelmeden önce padişahın sunduğu zehri içmeye kalkışmasından dolayı köy önemli bir ocak haline gelmiştir.

Köyün Alevi olması yönüyle öncelikle Aleviliğin ne olduğu üzerinde durmakta fayda vardır. Ali Yaman'a göre, Arapça olarak bilinen Alevi terimi, "Ali'ye mensup, Ali'ye ait" anlamına gelmektedir. Alevilik genel olarak Hz. Ali'yi sevmek ve onun soyunun yani Ehli Beyt'in yolundan gitmek olarak ifade edilmektedir. Dördüncü halife olan Hz. Ali'nin birinci imam olmasından dolayı Alevilik daha önemli bir hal almıştır (Yaman, 2006, 101).

Alevilik, "Allah, Muhammed, Ali kutsallığını kalbinde taşıyan, Hz. Ali'nin adaletinden ayrılmayan, temelinde insan sevgisi bulunan, hoşgörü, hümanist ve her dine, her mezhebe, her inanca saygı duyan bir inançlar bütünüdür. Dil, din, ırk, renk farkı gözetmeyen; eline, diline, beline sahip olma ilkelerini şart koşan bir düşüncedir. Laik, demokratik, eşitlikçi, paylaşımcı, özgür bir düşüncedir. Şeriatın tutucu ve bağınaz kurallarına bağlı olmayan, İcma'nın İslam'a yaptığı ilaveleri reddeden, İslam dinini Sünni şeriatından ayrı yorumlayan bir inançtır" (Tur, 2002, 285).

Onarlı, Aleviliğin tanımı ile ilgili farklı bir yorum getirmiştir. "M. 610 yılı sonrası 'Kırklar Meclisi'nde somut olarak şekillenmeye başlamış olan İslam Dini "Âdem'den Muhammed'e" değin gelmiş, son veda haccıyla olgunluğa ulaşmış ve Gadirhüm'da Hz. Ali'yi vasi tayiniyle din tamamlanmıştır. Çok sonra, seyitlerin devamı olarak, Anadolu'ya gelip yerleşmiş Hazreti Pir Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin yol göstericiliğinde, dini ve siyasi önderliğinde; Anadolu'da ve diğer çevre bölgelerin ve dönemin koşullarına uygun olarak; Şeyhlerin, Dedelerin, Babaların (Urum Erenleri, Bacıları, Anaları, Abdalları, Dervişleri... ve ulu ozanlarımızın deyiş ve nefesleriyle) himmetleriyle (emekleri, gayretleriyle) yeniden hayat bulan inancın adı da İslam'ın ta kendisi olan Aleviliktir" (Onarlı, 2003, 13).

Özer, Alevilikle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: “Bana kalırsa Alevilik Ali Evi’dir. Yani Hz. Ali’nin ev halkı gibidir veya öyle olmalıdır. Ali Evi ikilikten, nifaktan, gıybetten ve şehvetten uzak arı ve temizdir. Gönülleri daima insan, vatan ve millet sevgisi ile doludur. Alevilik anlayışında kulun kuldan razı olmasıyla Allah’ında ondan razı olacağı inancı ve anlayışı vardır” (Özer, 1996, 144).

Sün köyünde, kendileriyle mülakat yapılan kişilere Alevilik sorulduğunda, konuyu farklı ele alsalar bile, Alevilikle ilgili genel bir çerçeve çizerek açıklamalar yapmışlardır. Buna göre, köydeki insanların Alevilik tanımlarında, “*Hâk Muhammed-Ali, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Kur’an; dört kapı-kırk makam ve üç sünnet-yedi farz gibi adap ve erkân; eline-diline-beline sahip olmak, döktüğünü doldurmak, ağlattığını güldürmek, aç doyurmak, açık giydirmek, başkalarını kendi nefesine tercih etmek vb. ahlaki ilkelerin olduğu bir inanıştır.*” anlayışı hâkimdir. Bununla birlikte Köy sakinlerinden M.Ç. (63 yaşında)’nin ayağa kalkıp, “*Hak- Muhammed-Ali*” deyip niyaz etmesi Alevilik ile ilgili düşüncesinin somut bir örneği teşkil etmektedir.

Keskin’ in yapmış olduğu çalışmada, ‘Alevilik ne anlama gelmektedir?’ sorusuna karşılık, köyde bulunan kişilerin verdikleri cevapların yaşa göre farklılık arz ettiği ortaya çıkmıştır. Yani Alevilik ile ilgili sorulan sorularda, kuşak farkının verilen cevapların da farklılığı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. “Ahmet Mutluay, İbrahim Özer ve Hüseyin Özden Dedelerin özetle “İslam’ın özü”, Rıza Yörük Dede, “İslami bir mezhep veya tarikat” şeklinde cevap vermişlerdir. Genç kuşaktan olan Sait Ayduvan ve Mustafa Güler, “Alevilik, bir yaşam biçimi veya düşünce biçimidir” diye tanımlamışlardır (Keskin, 2004, 105).

Erdentuğ’a göre; Alevilik, İslam’ın tarikatlarından biridir ve İslam’ın özüdür. O dönemde Alevilik köylülerce İslam’ın bir parçası olarak değerlendirmektedir.

Günümüzde toplumda yaşanan bir takım değişimlerden dolayı Alevilik anlayışında da farklılaşmalar olmaktadır. Çalışma sırasında özellikle gençlerin Aleviliği inançtan ziyade bir yaşam tarzı olarak değerlendirmeleri bu değişimi açıkça ortaya koymaktadır. Bu konu hakkında Y.A. (25 yaşında) şunları ifade etmektedir: “*Alevilik, hoşgörü ve sevginin dilidir. Bundan öte Alevilik, bir yaşam tarzıdır.*” Köyde yaşayan İ.K. (56 yaşında) ise şunları ifade etmektedir: “*Alevilik bizim için çok önemlidir. Alevilik, İslam’ın bir*

parçasıdır. Aleviyim deyip bir takım sorumluluklardan sıyrılmak doğru değildir. Alevilerinde ibadeti ve ahlaki kuralları var. Alevilik kavramı toplumda tam anlamı ile ifade edilmemesinden dolayı maalesef bazı aşınmalara maruz kalmıştır. Bu aşınma özellikle gençlerde çok daha fazla olmuştur”. Alevilik ile ilgili olması gereken ibadetlerin yapılmaması sorulduğunda, köyün gençlerinden olan A.C. (25 yaşında) şunu aktarmaktadır: “Biz, toplumda özgür bir şekilde düşüncelerimizi paylaşamıyoruz, hep dışlanma korkusu yaşadık. Bu konuda atalarımız, dedelerimiz tarafından da tam anlamı ile bilgilendirilmedik. Durum böyle olunca bazı değerlerimizden uzaklaştık. Bunda bizim suçlu olduğumuz gibi toplum da suçludur”.

Alevilik kavramının farklı yorumlanması, kişilerin yaşları, eğitim düzeyleri ve bilgi dağarcıkları ile paralellik göstermektedir.

3.12.2. Köy Halkının İnanç Yönüyle Sünnilerin Kendilerine Bakış Açıları

İnanç ve yaşam biçimi olarak Sünniler ile Aleviler arasında sürekli bir tartışma olmuştur. Aleviler, Sünniler tarafından dışlandıkları ve kendilerine hoş olmayan ithamlarda bulunulduklarını ifade etmektedirler. Sünniler de Alevilerin özlerinden ayrıldıklarını ve uygulamaları gereken ibadetlerden kendilerini muaf görmelerini eleştirmektedir. Durum böyle olunca bu çekişmenin boyutları daha farklı yerlere de çekilmektedir.

Sün köyünde Sünni ve Alevi çekişmesini Erdentuğ şöyle açıklamıştır: Sünniler Alevilere ‘Rafizi’ hitabını kullanmaktadır. Bu kavram en yakın akraba ile cinsi münasebete cevaz verme manasında kullanıldığı için köy halkı bu duruma karşı çıkmaktadır (Erdentuğ, 1971, 41). Köyde böyle bir anlayışın hâkim olması köy topluluğunun Sünnilere daha mesafeli yaklaşmasına sebep olmuştur. Köyün sakinlerinden N.G. (60 yaşında) bu konuyu şöyle açıklamaktadır: “Bizim Alevi toplumuna geçmişten bu yana sürekli iftiralarda bulunulmuştur. Sünniler hoş olmayan yakıştırmaları hiç çekinmeden dile getirmişlerdir. Bizim için önemli olan bir takım değerleri çarpıtarak toplumda tartışmalara sebep olmuşlardır. Ben, bize kullanılan bir takım hitaplardan çok rahatsız oluyorum. Bunlardan biri de ‘Rafizilik’tir. Sünnilerin kendilerine ‘Rafizi’ hitabını kullanmalarına karşılık köyün sakinlerinden M.Ç. (63 yaşında) şunu söylemektedir: “İçleri doğru olmadıktan sonra

namaz kılmaları ve oruç tutmalarının faydası yoktur. İbadetler sadece şekli değildir. Kalp temizliği de önemlidir”.

Köyde Alevi- Sünni ilişkisi nasıldır? Alevi ve Sünniler arasındaki çekişmenin sebebi nedir? Köyün yaşlılarından A.K. (73 yaşında) bu sorular hakkında şunları aktarmaktadır: *“Aslında bizim Sünnilerle hiçbir problemimiz yok şu an onlarla eskiye göre daha içli dışlıyız; ancak onların bizi kötü görmelerine karşılık, onlardan soğumaktayız. Aslında yaşam tarzımıza saygı gösterecekler hiçbir sıkıntı yaşamamış olacağız”.*

Çalışma sırasında Alevilik ile ilgili çeşitli kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan biri de “Kızılbaş” kavramıdır. Bazı alevi toplulukları bunun kullanılmasından memnunken, bazılarının ise bundan rahatsız olduklarını görmekteyiz. Bu kavrama çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Mehmet Yaman’ a göre Kızılbaşlık şu rivayetlere dayanır:

“1- Uhud Savaşında, Hz. Muhammed’i korumak için kendini siper eden Ebu Dücané’nin başındaki sarık al kana boyanmış, kızıl olmuştur.

2- Hayber Savaşında Hz. Ali başına kırmızı sarık sarmıştı.

3- Siffin Savaşı’nda, Muaviye askerlerinden ayırt etmek için Hz. Ali, askerlerinin başına kırmızı sarık sardırılmış, kendisi de bağlamıştır.

4- Hz. Ali, Küfe’ de İbn-i mülcemin vurduğu kılıçla başından yaralanmıştı. Başındaki bez, akan kanlarla kızıl taca benzemişti.

5- Safevi soyunun atası sayılan Şah Firuz, bazen başına kırmızı külah giyerdi. Kaynaklarda da Zerrin Külah, yani kızıl külahlı Firuz Şah olarak anılmaktadır.

6- Şeyh Cüneyt’in oğlu Şeyh Haydar, babasını öldüren Sultan Halil’ den öç almak için Şirvan’ a yürürken, askerine kırmızı sarık bağlattı.

7- Şah İsmail’ in ordusu (Kızılbaş Ordusu) Kızıl sarıklı idi” (Yaman, 2003, 22).

Bu tanımlar dışında Yaman’a göre, Kızılbaş sözcüğü, genel olarak, bu benzeyişlerden değil, Alevi- Bektaşileri asıl adlarıyla anmak istemeyenlerin onları kötülemek kastıyla söyledikleri bir söz, bir ad olarak ortaya çıkmıştır. Alevi-Bektaşî

nefeslerinde, Kızılbaş deyiminin, kendilerine dost olmayanlar tarafından uydurulmuş bir söz olduğu açıklanmaktadır (Yaman, 2003, 51).

Erdentuğ, Sün Alevilerinin Sünniler tarafından onlara “Kızılbaş” Olarak hitap edilmesinden pek rahatsız olmadıklarını ifade etmiştir (Erdentuğ, 1971, 41).

Keskin, köy topluluğunun Kızılbaş teriminin kullanımını karşısındaki yaklaşımını şu şekilde aktarmıştır: “İbrahim Özer Dedeye göre; Kızılbaşlık tabiri, Hz. Peygamber dönemindeki bir savaştan kalmıştır. Bu savaşta Hz. Peygamber yaralanıp çukura düşmüş, Ebu Dücane isimli bir Pehlivan da kendini ona siper etiği için pek çok kılıç darbesi almış ve yüzü gözü kan revan içinde kalmıştır. Bundan sonra da savaşlarda başlarına kırmızı imame âdeti başlamıştır. Bu âdetin esas anlamı, ölmek var fakat dönmek yok demektir. Hz. Ali ve onun yanında yer alanlar birbirlerini tanımak için, özellikle gece savaşlarında başlarına kırmızı imame takmaya başladılar. İşte bu isim o tarihten sonra Hz Ali taraftarlarını isimlendirmek için kullanılmaya başlandı. Bu yüzden bana bu isimle hitap edilmesinden hiç rahatsız olmam. İmam Hambeli de eğer Hz. Ali Kızılbaş ise ben de Kızılbaş’ım demiş. Ancak bunu diyenin niyeti çok önemli, eğer bu tabir Alevileri küçümsemek için (yani mum söndürenler veya ana bacı tanımayanlar anlamında) kullanılırsa elbette kızarım” (Keskin, 2004, 107).

Mülakatlar sırasında özellikle genç kesimin, kendi topluluklarının “Kızılbaş” olarak adlandırılmasından rahatsız oldukları gözlemlenmiştir. Köyün gençlerinden A.L. (31 yaşında) Kızılbaş hitabını şu şekilde anlamlandırmaktadır: “*Kitaplardan ve dedelerden öğrendiğimiz kadarıyla ‘Kızılbaş’ aslında kötü bir hitap değildir, ancak Sünnilerin bu hitaba kötü bir anlam yüklemeleri sonucunda toplumda da kötü bir şeymiş gibi algılanmaya başlamıştır. Toplumda kötü olarak algılanmasından dolayı bu hitabın bize karşı kullanılmasından çok rahatsız oluyorum*”.

Alevilikte kullanılan bir takım hitapların Sün köyünde de anlamlandırılmasına göre tepkiyle karşılandığı görülmüştür. Esas sorun, hitap ve inanışlar üzerine toplumda oluşturulan olumsuz algılardan kaynaklanmaktadır.

3.13. Sün Köyü Alevilerinin İnanç Yapısı

3.13.1. Alevi İnancında Temel Toplumsal Kurumlar

Alevi inanç yapısı tarihten bu yana tartışıla gelmiş bir mesele olmuştur. Aleviler Asya'dan Anadolu'ya kadar birçok yerle temas halinde bulunmuştur. Bundan dolayı tam olarak bir inanç çerçevesi çizilememektedir. Ancak kaynaklarda Aleviliğin inanç sisteminin en önemli kaynağının Tasavvuf olduğu görüşü hâkimdir.

Alevilikte temel toplumsal kurumlar olan Cem ayini, Musahiplik, Düşkünlük kurumlarının analizini yapmak önemlidir. Nitekim Alevi inancının temel yapısını oluşturan, bu toplumsal kurumlardır. Bundan dolayı Sün köyünün bu kurumlara bakış açıları, yaklaşımlarını tespit etmek gerekmektedir.

3.13.2. Musahiplik

Öncelikle musahipliğin ne olduğu üzerinde durmakta fayda vardır. Arapça kökenli musahip sözcüğü “birbiriyle sohbette bulunan, konuşan” anlamına gelir (Pakalın, 1993,558). Kardeş olmak, kardeş edinmek anlamına gelen musahiplik, terim olarak Alevilikte evli iki çiftin birbirleriyle yol kardeşliği kurması demektir. Bunun eski Türk inanç ve adetleriyle ilişkili arka planı bulunmakla birlikte, aynı zamanda İslami bir boyuta da sahiptir. Söz konusu kesimler geçmişte göçebe ve yayla kültürünün bir gereği olarak uyguladıkları “Kardeşliği” İslami dönemde Hz. Peygamberin uygulamalarıyla harmanlamışlardır. Bilindiği gibi, Hz. Muhammed Mekke’den Medine’ye hicreti sonrasında göç eden her Mekkeliyi yerli bir Medineli Müslümanla kardeş yapmış, İslam tarihine “muahat” diye geçen büyük bir sosyal dayanışma kurumu tesis etmiştir. Ayrıca kendisi debu anlamda Hz. Ali ile kardeş olduğunu ifade etmiştir (Üzüm, 2007, 161- 162).

Musahiplik, iki alevi bireyinin cinsel alan dışında tümüyle birbirine bağlanmasının ifadesidir. Aynı zamanda, musahip tutabilme ve musahip olabilme yeterliliği, “toplumun doğal üyeliğinden resmi üyeliğine yükselişini” belirtir (Bozkurt, 2005, 161). “Alevilikte iki musahibin birbirine sorumluluğu ölünceye dek sürer. Musahiplerden birinin ölmesiyle, musahibe karşı olan sorumluluk, onun ailesine ve geride bıraktıklarına karşı sorumluluğa

dönüşür. Hayatta olan musahip, ölen musahibinin arkasında bıraktığı ne varsa üstlenmek zorundadır” (Köksal, 2006, 61).

Musahipliğin önemini Pir Sultan Abdal bir şiirinde şu şekilde anlatmaktadır:

“Eğer farz içinde farzı sorarsan

Yine farz içinde farzdır musahip.

Dört kapıdan kırk makamdan ararsan

Yine farz içinde farzdır musahip.

Musahipsiz kişi ceme gelir mi?

Ettiği niyazlar kabul olur mu?

Muhammed (Ali) yolundan derman bulur mu?

Yine farz içinde farzdır musahip” (Öztelli, 1971, 259).

Musahip olacak çiftlerde bulunması gereken bazı şartlar vardır. Bunlar, her iki çiftin konuştukları dilin, yaşlarının, ekonomik durumlarının birbirine yakın olması, aynı yerleşim merkezinde hayat sürmeleridir. Dolayısıyla dil, ekonomik gelir ve yaşadıkları yer itibarıyla farklı olan eşler musahip olmamalıdır. Ayrıca musahip olacak kimselerin ana- baba ve eşlerinin de onaylaması gerekir. Yine bu bağlamda müşit ile mürit yahut şeyh ile talip birbiriyle muhasip olmamalıdır. Çünkü aralarında büyük farklılık bulunmaktadır. Musahiplik kararı veren kişiler öncelikle dedeye haber verirler. Dede musahipliğin kurallarını ve yükümlülüklerini söyler, çiftlere kabul edip etmediklerini sorar. Kabul ettikten sonra dede gülbank okur:

“Bism-i Şah, Allah! Allah!

Yüzüm yerde, özüm darda.

Dar-ı Mansur’ da ellerim gani dergâhında,

Erenlerden hak hayırlısı şey en dilerim.

Allah! Eyvallah, hu dost!”

Bundan sonra eşlerin bir yıl beklemesi gerekir. Bir yıllık sınama sonunda birbirleriyle anlaşabileceklerine hükmederlerse musahiplik erkânı uygulanarak bu canlar “yol kardeşi” olurlar (Üzüm, 2007, 162).

Erdentuğ musahiplik üzerine şunları ifade etmiştir: Bu tarikatta bir kardeşlik vardır. Buna “ahiret kardeşliği” denir. Bu kardeşlik dünyaya değil ahirete hazırlık içindir. Kardeşlik şöyle kazanılır; birbirine düşkün iki arkadaş bir dede huzurunda ve dedenin Kurandan bir hadis okuması ile birbirlerine bağlanır. Dede bunlara nasihat eder. Bu kardeşliğe “Musahiplik kulu” denir. Bu kardeşliğin vazifelerini yerine getirmek ağırdır; kardeşler katıyen birbirinin kalbini kırmayacaklar, birbirlerine kötü söz söylemeyecekler ve kalben dahi olsa birbirlerine küskün olmayacaklardır. Tarikata musahipsiz girilemez. Herkesin bir tane ahiret kardeşi olması gerekir. Bunlar ölünceye kadar birbirlerinden ayrılmaz. Tarikat ahkâmına göre, ahiret kardeşlerinden birinin vefatının ölümünün 1 yıl geçinceye kadar kardeş tutulmaz (Erdentuğ, 1971, 46).

Alan çalışmasında köy halkına musahiplik sorulduğunda genellikle bu kavramın pek bir anlamı kalmadığı ifade edilmektedir. Köyde sadece birkaç kişinin musahibinin olduğu tespit edilmiştir. Musahibi olan kişiler de köyden şehre göçlerin hız kazanması, sosyal hayat şartlarında önemli değişimlerin olması gibi bir takım durumlardan dolayı musahiplik olsa bile gereğini yerine getirememektedirler. N.G. (60 yaşında), musahipliğin eskisi kadar önemli olmamasının sebebini şu şekilde açıklamaktadır: “*Musahiplik alevi toplumları için çok önemlidir. Musahiplik, evini, canını, namusunu emanet edebileceğin kişi ile kardeşlik demektir. Maalesef günümüzde musahiplik eskisi kadar işlevini yerine getirememektedir. Çünkü alevi toplumları eskisi gibi hep bir arada yaşamamaktadır. Özellikle köyden kentlere göçün artması sonucu musahiplik büyük oranda değer kaybetmiştir. Çünkü şehir hayatında insanlar güven sıkıntısı yaşamaktadır*”.

Sosyal ilişkiler bağlamında önem taşıyan musahipliğin toplumdabirde yasaklayıcı etkisi vardır. Bu yasaklama, musahip çocuklarının birbirleriyle evlenememeleridir. Çünkü musahip olan kişiler kardeş gibi oldukları için birbirlerinin ailelerinden kız alıp vermek Alevi toplumunda uygun görülmemektedir. Çalışma sırasında musahip çocuklarının evlendirilmesine ilişkin bu bakış açılarının aynen devam ettiği görülmektedir. Bu durumu

M.Ç. (63 yaşında): *“Bizim inancımızda, musahipler kardeşten ötedir. Çocuğu senin çocuğun, hanımı senin kardeşindir. Kazancınız ortakdır. Çocukları da kardeş sayıldığı için, onları birbiriyle evlendiren musahipler ‘yol düşkünü’ sayılır, erkana, ceme alınmaz. Tam olarak yedi göbek geçmeli musahip çocuklarının evlenebilmeleri için”* diye açıklamaktadır. M.Ç’nin de belirttiği şekilde ve yapılan gözlemlerde de Sün köyünde musahip çocukların kardeş gibi oldukları ve evlenmelerinin uygun olmadığı anlayışı görülmektedir.

3.13.3. Cem Kurumu ve İşlevi

Sözlükte “toplamak, bir araya getirmek; dikkat ve iradeyi bir noktaya teksif etmek” anlamına gelen ‘Cem’ tasavvufta bir hal olup fark veya tefrika ile birlikte kullanılır (Noyan, 1999, 205). Aleviliğin sırrı olarak kabul edilen Cem, kökeni itibariyle Türklerin İslamiyet’ e girmeden önceki devirlerde belli disiplin kuralları içerisinde gerçekleştirdikleri kırmızı dini toplantılardır. İslam’ın kabulünden sonra bu dinin bazı öğelerini bünyesine katarak yeniden şekillendirilip geliştirilmesiyle devam etmiştir (Üzüm, 2007, 149).

Cem, Alevilerin dini hayatı için önemlidir, Alevilerin dini zihniyetini oluşturan bütün simge ve semboller burada ifade edilmektedir. Örneğin meleklerin Adem’e secdesi, Hz. Peygamber’in miraca çıkarak, “Ali’nin sırrına mahzar olması”, ‘Kırklar Bezim’ gibi Aleviliğe ana karakterini veren bütün mitolojik inançlar, Cem ayini esnasında canlandırılmaktadır (Melikkof, 1994, 68). Alevilere göre Cem törenleri Hz. Muhammed’in miraçtan döndükten sonra kırklar adı verilen bir meclisi ziyaret etmesi ve orada bulunan kişilerle olan konuşmalarına dayanır. Her Cem ayini bu olayın hatırlanması, canlandırılması, ruhsal olarak yeniden yaşanması, sembolize edilmesidir (Noyan,1995,40).

Cem’e ayrıca; Ayin-i Cem, Ali Cemi, Görgü Cemi, İçeri Kurban’ı da denir. Kış aylarında, özellikle cuma akşamı başlaması kuraldır (Yaman, 2003, 159). Cem ayininin en önemli özelliği ibadete başlamadan önce, ayine katılan herkesin birbiriyle barışık olması zorunluluğudur. Birbiriyle kavgalı olan kişiler varsa, o kişiler ya barışırlar, ya da toplantıyı terk ederler. Bu durum, camide ibadet eden Sünnilerle olan farklarını karşılaştırma açısından Aleviler için çok önemlidir. Cem ayininde bu kuraldan dolayı barış, uzlaşma ve birliktelik işlevinin yerine getirildiği düşünülmektedir.

Yaman, cemin yapıldığı mekân ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “Cem, köylerde büyükçe bir evde, varsa Cem Evi’nde; günümüzde kentlerde yine ya müsait bir evde, ya bir salonda ya da Cem Evi’nde yapılır. Cem’in mürşit tarafından açıldığını herkese (köylerde bütün köylülere) bildirmek için on iki hizmetten biri olan peykler gönderilir. Bütün talipler Mürşit, Pir, Rehber huzuruna davet edilir. Bu daveti duyan canlar, musahibi ile buluşur. Herkes evinde boy abdesti alıp, en temiz elbiselerini giydikten sonra ev halkı ve musahibinin ev halkı ile birlikte, Mürşit’in belirttiği gün ve saatte Cem’e katılırlar” (Yaman, 2003, 187-188).

Cem ayini ile ilgili Keskin şu tespitlerde bulunmuştur: “Cem ritüeli, Sünni öğretinin tersine, kadın- erkek bütün cemaat üyelerinin hep birlikte yerine getirdiği bir ritüeldir. Bütün dini ritüellerde olduğu gibi, cem ritüeline katılma davranışını üzerinde çeşitli değişkenler belirleyici olmaktadır. Bu değişkenlerin başında cinsiyet gelmektedir” (Keskin, 2004, 199). Cinsiyet dağılımına göre yapmış olduğu tespit, kadınların ceme katılma oranının daha yüksek olduğu, eğitim seviyesi yüksek ve genç kesimlerin ceme katılma oranının çok düşük olduğudur.

Çalışma sırasında Cemin önemi ve köyde Cemin yapılıp yapılmadığı durumunu A.K. (73 yaşında) şöyle ifade etmektedir: “*Cem yapmak bizim alevi toplumlari için önemli bir durumdur. Çünkü Allaha içimizi cem törenlerinde dökmekteyiz. Cem evi bizim ibadet yerimizdir. Ancak son zamanlarda cem evlerinin kapatılması bizim ibadetlerimizin aksamasına sebep olmuştur. Eskiden köyümüzde Cem evi olarak kullandığımız bir yer vardı. Bu Cem evi uzun süre önce çeşitli sebeplerle kapatıldı. Elazığ’da aktif olan cem evi bulunmakta Ceme katılmak isteyenler köylülerimiz ibadetlerini yapmak için oraya gitmektedir*”.

Çalışma esnasında köyde uzun bir süredir cem ibadeti yapılmadığı için gözlem yapma imkânı olmamıştır. Edinilen bilgiler, mülakata dayalı olarak oluşturulmaktadır. Özellikle köyde Cem ayininin yapılıp yapılmaması konusunda gençler ve yaşlılar farklı düşünmektedir. Köyün sakinlerinden A.K. (73 yaşında): “*Cem ibadetinin eskisi gibi uygulanamamasından büyük üzüntü duymaktayım. Çünkü cem ayini bizim kendimizi Allaha en yakın hissettiğimiz yerdir.*” Köyün gençlerinden Ç.O. (20 yaşında): “*Cem ayini Alevilik anlayışında önemli bir yere sahiptir. Köyümüzde Cem ayinleri yapılırsa iyi olur, ancak yapılmaması da bence önemli bir eksiklik değildir. Kişi nerde olsa ibadetini yapabilir.*”

Benim için en önemli ibadet kalp temizliğidir. Şekli durumlara takılmamak gerekir”. diyerek düşüncelerini dile getirmektedir.

Erdentuğ, cem ayininin yapılışı ile ilgili şu bilgileri vermiştir: Cemin başlaması Kur'an' dan ayetler ve hadislerin okunmasıyla gerçekleşmektedir. Sonrasında “Allah, Allah” edilip, âmin denilmektedir. Daha sonra on iki hizmet yapılmaktadır. Ayin 6-8 saat sürmektedir. İbadet sırasında Hazret-i Verani, Nesimi, Hıtavi, Fuzuli gibi âşıkların nutuk ve divanları sazla okunmaktadır. En sonunda da Seyit ve Dede vaaz ve nasihate başlamaktadır. Vaazların konuları genellikle; müminlerin doğru hareket etmeleri, haram yememeleri, zina yapmamaları gibi şeylerdir (Erdentuğ, 1971, 43). Erdentuğ'un ifade ettiği cem ayininin uygulama şeklini sorulduğunda köyün sakinlerinden M.Ç. (63 yaşında) araştırmacılara şunları aktarmaktadır: *“Ben bu yaşıma kadar birkaç defa ceme katıldım. Cemde ibadet olarak kurandan ayetler, hadisler okunur, on iki hizmet yapılır. Sonra halka namazı kılınır, sazlar çalınır ve en sonda Dede sohbetini yapar ve herkes cem evinden ayrılır”.* Elde edilen bilgiler doğrultusunda Cemin yapılışında ve içeriğinde çok bir değişimin yaşanmadığı görülmektedir.

Çalışma sırasında kadınların Ceme katılımlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Bu durumu İ.K. (56 yaşında) şu şekilde açıklamaktadır: *“Cemler eskisi gibi köylerde yapılmamaktadır. Şehir merkezinde yapılmaktadır. Biz de ne zaman yapıldığını çok takip edemiyoruz maalesef. Özellikle hanımlarımızın da Ceme katılma oranındaki düşüklüğün sebebi Cemin köyde yapılmamasıdır. Dedelerimiz tarafından bu konu hakkında çok bilgilendirilmediklerinden de olabilir”.*

3.13.4. On iki Hizmet

Ayin-i Cem ile ilgili bilinmesi gereken önemli hususlardan birisi “on iki hizmettir. Cem’ de on iki hizmetin ayrı ayrı sahipleri vardır. Her Alevi yılda bir kez görgüden geçer, hal ve gidişatının muhasebesini yapar, ikrarını tazeler ve topluma hesap verir. Kendilerinden şikâyetçi olanları Cemde bulunan canlar şikâyetlerinde haklı görürlerse, şikâyet edilenler onları razı etmek zorundadır. Yıllık görgüden geçen talipler, aynı

zamanda daha önce yaptığı hatayı bir daha tekrarlamamak üzere tövbe ederler. Görgüden geçtikten sonra manen temizlenmiş olurlar (Yaman, 2003, 185).

Yaman'a göre on iki hizmet şu şekilde tanımlanmaktadır:

1. Dede: Cemi yönetir.
2. Rehber: Cem'e katılanlara yardımcı olur.
3. Gözcü: Cemde düzeni ve sessizliği sağlar.
4. Çırağcı: Çırağın yakılması ve meydanın aydınlatılmasından sorumludur.
5. Zakir: Deyiş, düvaz ve miraçlama söyler. Saz çalar.
6. Ferraş: Koltuk altında sembolik bir süpürge taşır. Süpürge çalar. Gerekirse rehberine yardımcı olur.
7. Saka (İbrikar): Su dağıtımından sorumludur.
8. Sofracı(Kurbancı): Kurban, lokma ve yemek işlerine bakar.
9. Pervane (Semahcı): Cemde güvenliği sağlar.
10. Peyik: Cemin yapılacağını yörede bulunanlara haber verir.
11. İznikçi (Meydancı): Cem evinin temizliğinden sorumludur.
12. Bekçi: Cem evinin ve Cem'e gelenlerin evlerinin güvenliğini sağlar (Yaman, 1998, 87).

Sün köyünde cem evi olmadığı için Cem ayini de yapılmamaktadır. Bu durumdan ötürü Cemde yapılan on iki hizmet uygulamasının devam edip etmemesi konusunda net bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Elâzığ'daki Cem evinde yapılan ayinlere katılan köylülerden on iki hizmetin uygulanıp uygulanmadığı öğrenilmiştir. Elâzığ' da yapılan Cem ayinine katılan N.G. (60 yaşında) şu ifadeleri aktarmaktadır: “*Cem ayinine katılmak için Elâzığ'daki cem evi ile irtibat halindeyim. Çünkü bazı değerlerimden uzaklaşmak istemiyorum. Ceme katıldığımda on iki hizmet eskisi gibi sistemli olmasa da*

uygulanmaktadır. Günümüzde bazı hizmetlerin yapılmasına gerek kalmamıştır. Mesela on iki hizmet içerisinde ‘ gözcülük’ vardı. Eskiden Aleviler ibadetlerini gizlice yapardı. İbadet yapılacağı zaman çok fazla baskınlar yaşanırdı. Gözcünün vazifesi olabilecek bir baskın karşısında cemdekileri uyarmaktı. Ancak günümüzde cem ibadetleri gizli yapılmamaktadır. Bundan dolayı gözcüye gerek kalmamıştır”.

Cem, dinsel bir ibadettir ve bazılarının zannettiği gibi, bu törenlerde içki içilmez. İçki içilen muhabbet toplantıları ile bu kutsal ve edepli Cem töreninin karıştırılması yanlıştır (Yaman, 2003, 186).

Cem ibadetiyle ilgili merak edilen konulardan birisi de Alevilerin cemde içki içip, içmedikleridir. Bu konu hakkında Ceme katılan M.Ç. (63 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: *“İçki içmek bizim Alevi toplumunda normal karşılanmaktadır. Ben kendim alkol alırım. Ailecek de evimizde içeriz. Kahvelerimizde de içki, içecekler arasında bulunmaktadır. Ancak Ceme katıldığımızda hiç kimsenin içki içtiğine şahit olmadım. Çünkü cem evi bizim ibadet yerimizdir. Oraya ibadetlerimizi yapmak için gideriz, eğlenmek için değil”.*

3.13.4. Düşkünlük

Yol mensubu bir canın ikrarına bağlı kalmayarak büyük suç işlemesi üzerine Pirin talimatıyla toplum dışına itilmesine “düşkünlük” denir (Üzüm, 2007, 170).

Üzüm’e (2007) göre düşkünlük durumu bir takım aykırı davranışlar sonucunda meydana gelir. Genellikle toplumdan topluma, yöreden yöreye düşkünlük sebebi farklılaşır. Ancak, talibi toplum dışına iten suçları beş başlık altında şöyle sıralayabiliriz:

Birinci derece suçlar; komşu ve aileler arasında söz gezdirmek, ihbarcılık yapmak, görmediğini gördüm demek, duymadığını duydum demek, akrabaların arasını açmak gibi zafiyetlerdir. Bu suçu işleyen kimseler bir yıl Ceme alınmazlar.

İkinci derece suçlar; komşunun bahçesine zarar vermek, başkalarının malını gasp etmek, haksız yere başkalarına hakaret etmek gibi suçlardır. Bu tür suçları işleyen kişiler üç yıl Ceme alınmaz.

Üçüncü derece suçlar; fakire faiz ile para verip, onların evlerini, mallarını satmak zorunda kalmalarına sebebiyet vermek, yetim malı yemek, mürşit yahut rehberiyle bozuşmak ve ehlibeyte dil uzatmak gibi suçlardır. Böyle kimseler beş yıl Ceme kabul edilmez.

Dördüncü derece suçlar; bakire bir kıza zorla veya kandırarak sahip olmak, evli bir kadınla birlikte olmak gibi suçlardır. Bu tür suç işleyenler yedi yıl Ceme dâhil edilmez.

Beşinci derece suç; istemeyerek, kaza ile adam öldürmektir. Böyle kimseler on yıl Ceme alınmaz.

İşlediği suç dolayısıyla düşkün ilan edilen bir kimsenin sadece belirtilen süre içinde Ceme girmesi engellenmekle kalmaz, aynı zamanda toplum, kendisi ile her çeşit ilişkiyi keser. Ev ziyaretlerine giden olmaz, yardıma ihtiyaç duyduğunda yardım edilmez, kimse kendisiyle konuşmaz, selam verilmez. Sadece cenazesi olursa konuşma olmaksızın cenazesinin defnine yardımcı olunur (Üzüm, 2007, 171).

Alevi toplumlarda ciddi bir yaptırım olan düşkünlüğün devam edilip edilmemesi konusunda Keskin, çalışmasında şu verileri elde etmiştir: Katılımcıların (%73, 5) i ‘düşkünlüğün’ devam etmesi gereken bir durum olduğunu savunmuştur. Ancak eğitim seviyesi yüksek kişiler bu durumun olmaması ya da sorgulanması gerektiğini belirtmişlerdir (Keskin, 2004, 140).

Araştırma sırasında köy halkı toplum kurallarına uymayanların düşkün ilan edilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak uygulanan cezaların gereksiz olduğunu savunan genç kitle ağırlıktadır. Düşkünlük kurumu konusunda geleneksel tutumlar zayıflamış olsa bile bu kurum genel anlamda kabul edilmektedir. M.Ç. (63 yaşında) bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: *“Düşkünlüğün Alevi geleneğinde önemli bir yeri vardır. Alevilikte eline, diline, beline sahip olan birisinin düşkün ilan edilmeyeceğini hepimiz biliriz. Toplumda ahlaki kontrolü sağladığı için düşkünlük anlayışının devam etmesi kanaatindeyim”*. Toplumda bir kişinin düşkün sayılmasında köydeki Aleviler, namus suçu işlemeyi ve adam öldürmeyi ön sıralarda saymaktadır. Erdentuğ, tarafından yapılan araştırmada düşkün olarak görülen kişinin işlemiş olduğu suçu şu şekilde ifade etmiştir: Dedelerin elinde Osmanlı alfabesiyle yazılmış olan ‘İmam Cafer Buyruğu’ vardır. Bu

buyrukta düşkünlüğün sebepleri ve düşkün kişiye uygulanacak cezalar yazılmaktadır. Bu suçlardan bazıları şunlardır; zina, adam öldürmek ve evli bir kadını kaçırmaktır (Erdentuğ, 1971, 49).

Çalışmada “Köyde adam öldüren, zina yapan veya başkasının namusuna dokunan var mı?” sorusu karşısında hemen hemen bütün köylüler şu cümleleri sarf etmektedir: *“Köyümüzde yaklaşık 50 yıldır böyle bir olayın yaşandığını ne gördük ne de duyduk, ancak yıllar önce köyde sadece iki olay yaşanmıştır, biri adam öldürme, diğeri ise namus meselesiydi. Büyüklerimizden duyduğumuz kadarıyla bu iki olaya sebebiyet veren kişiler düşkün sayılıp hem toplumdan dışlandılar hem de cemden kovuldular. Bunlar dışında köyde böyle olaylarla karşılaşmadık”*.

Alevi toplumunda sosyal kontrolün sağlanmasına, toplumun huzur içerisinde yaşamasına yönelik son derece önemli olan düşkünlük müessesesi sayesinde, Aleviler pek çok hukuki problemi mahkemelere muhtaç olmadan halletmeye çalışmışlardır (Yörük, 2006, 80). Köy halkı da bu müessesenin devamlılığı konusuna olumlu bakmaktadır. Çünkü toplumsal kontrolün bu şekilde daha rahat sağlandığı düşünülmektedir.

3.13.5. Dedelik Kurumu

Anadolu Alevilerinin inanç önderleri, cemaatin lideri, ‘Dede’ olarak isimlendirilmiştir. Dedeler, sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunurlar. Dedelerin sahip olduğu yetkiler ve yaptırım güçleri, cemaatin sosyal düzenini sağlayan en etkili birimdir (Yaman, 2001, 47).

Dedelik kurumunun oluşmasına bakıldığında, Alevi inancına göre Dedelik makamı, belli bir gelişim ve pratik süreç sonucunda ulaşılan bir makam olmayıp, soya göre oluşan bir makamdır. Bu nedenle de Dedeler Anadolu’ da Ocakzadeler olarak bilinir ve Seyyid; yani Hz Muhammed’in kızı Hz. Fatma ve Hz. Ali’nin soyundan geldiğine inanılır (Yaman, 2001, 51).

Dedelerin toplumdaki görevlerine baktığımızda, Aleviliğin en önemli kurumu olan dedelik, köylerde toplumu düzenleyici bir fonksiyona sahiptir. Dede, bulunduğu çevrede

önemli bir yere sahiptir. Çünkü Dede, toplumda ciddi vaka olabilecek meselelere bile önceden müdahale edip meselelerin ilerlemesini engellemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda Yıldız, Dedelerin toplum üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmiştir: “Dedeler, yüzyıllar boyunca Alevi inanç ve kültürünü yaşatıp, yeni kuşaklara aktarmışlar, toplumu aydınlatıp, yönlendirmişler, anlaşmazlıkları gidererek dargın insanları barıştırmışlar, düğün ve nişanlara öncülük yapmış nikâh kıymışlardır. Ayrıca toplum içinde değişik problemleri çözerek, haksız olanları cezalandırmış ve böylece toplumsal dayanışmayı sağlama noktasında katkı sahibi olmuşlardır. Bu yönüyle de buldukları yörede bir çeşit sivil mahkemeler kurup, hâkimlik yapmışlardır. Tüm bu işlevlerinden hareketle onlar, yaptırım gücü olan birer yol önderi/manevi lider olarak kabul edilmişlerdir. Aleviliğin tarih boyunca sözlü özellik taşımasından dolayı Dedeler, ister istemez ön plana çıkmışlardır. Bundan dolayı, söz ve kararlarına karşı gelinmemiş, topluluk içinde herkes bunları olduğu gibi benimsemiştir” (Yıldız, 2004, 330).

Dedelerin geçmişten bu yana geçimlerini nasıl sağladıkları meselesi toplumlarda merak edilen bir konu olmaktadır. Yaman’ a göre, Alevi Dedeleri de diğer topluluk üyeleri gibi kırsal alanda tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamışlardır. Bunun yanı sıra taliplerin hizmetlerini görmelerinden dolayı da onlara taliplerce mal veya para olarak verilebilen dinsel ödentiler bulunmaktaydı. Bir tür dinsel mali yükümlülük olarak görülebilecek bu ödentiler, dedelere, babalara, çelebilere verilebildiği gibi, Dergâhların ve küçük tekkelerin hizmetlerinin karşılanması için de verilebilirdi. Dedelere para veya mal olarak verilebilen bu armağanlar en yaygın olarak “Hakkullah” veya “Çıraklık” olarak adlandırılmaktaydı. Ayrıca ‘üstad hakkı, pir hakkı, erkân hakkı, lokma hakkı, çirak hakkı, döşek hakkı’ gibi adlar da kullanılmaktadır (Yaman, 2004, 179).

Dedelerin geçimi ile ilgili Erdentuğ, “Dedeler yalnız kendi çalışmalarıyla, arazi ekmekle ve taliplerinin verdikleri ile geçimlerini sağlarlar: kendine niyaz edildiğinde dedenin eline biraz para sıkıştırılır, buna “Hakullah” denir. Yani Hakkullah için bir fiyat kesilmez; herkes gönlünden koparı verir. “Hakullah” (Çıraklık) esnasında verilen hediyelerdir” (Erdentuğ, 1971, 48).

Alan çalışması sırasında Sün köyü Dedelerin ya devlet memuru oldukları ya da şehirde farklı geçim kaynakları ile geçimlerini sağladıkları gözlemlenmiştir. Köyde yaşayıp tarım ve hayvancılıkla geçinen herhangi bir dedeye rastlanmamıştır.

Dedelik kurumunun bazı yörelerde farklı şekillerde oluşturulduğuna inanılır. Dedelik kurumunun üç katmandan oluştuğu söylenmektedir. Bunlar: Mürşit, Pir ve Rehberdir. Bazen Pir ile Mürşit yer değiştirir, ancak bu üçü de Dede soylu olan kişi için var olan bir sıralamadır. Birbirlerini tamamlarlar, biri olmazsa diğerinin anlamı da kalmamaktadır. Tümü de ocakzade olan Dede soylulardır. Görev paylaşımı daha çok aynı ocak ve yakın akraba olan Dede aileleri arasında gerçekleşmektedir (Yaman, 2001, 61).

Yaman; Dede ocaklarının birbirlerine olan bağlılığı konusunda şu açıklamayı yapmıştır: “Sarı Saltık’ın mürşidi Ağuiçen’dir. Sarı Saltık da Derviş Cemal’in mürşididir. Hacı Kureyş’in mürşidi Baba Mansur’dur. Baba Mansurluların mürşidi de Ulu Şeyh Ahmet Dede evladıdır. Yani “El ele, el Hakka” birbirine bağlıdırlar.” Sün köyünde görüştüğümüz Ağuiçenli Ahmet Mutluay Dede ocakların birbirlerine bağlı olması konusunu “Derviş Cemaller Kureyşan’a, Kureyşanlılar Baba Mansurlara, Baba Mansurlular Seyyit Sabun’a; Seyit Sabunlular Şih Ahmet Dede’ye; Şih Ahmet Dedeler de Ağuiçen’e bağlıdır. Koca Seyidin elinde olan ocaklar, Kara Donlu Can Baba bizim müridimizdir. Koca Keşker de bizim müridimiz...” şeklinde açıklamıştır (Yaman, 2001, 78).

Dedeler toplumsal sorunlara çözüm getiren, insanları bilgilendiren kişiler olarak bilinmektedir. Çalışma sırasında köyde Dedelik kurumunun işlevsel durumunun nasıl olduğuna bakıldığında; eskisi gibi bir yaptırım olmadığını, daha çok şekilsel olarak var olduğu gözlenmiştir. Ancak köylünün çoğu, soyunun “Koca Seyyid” ten geldiğini ifade etmiştir. Ve dedelik makamı da bu soydan devam etmektedir. Dedenin oğlu köyde hürmet gören önemli kişilerdendir. Çünkü babanın ruhunun bu çocukta tecessüs etiğine inanırlar. Yani Dedenin oğlu ilerde Dede olabileceği anlamına gelmektedir. Bununla birlikte dedenin ailesinin köy içerisinde itibarı çok yüksektir. Dede eşleri bile, girdikleri toplumlarda her türlü saygıyı hak ettikleri anlayışı ile köy halkı tarafından hürmetle karşılanırlar. Genellikle Dede ailesi kendi içerisinde kız alıp verir, dışarıdan evlenmezler (Erdentuğ, 1971, 44). Köyde Dede soyundan gelmek önemli bir ayrıcalık olmaktadır.

Dedelerin bilgili olmaları her konuda fikir söyleyebilecek seviyede eğitilmiş olmaları son derece önemli bir niteliktir. Çünkü kendi içlerinde belli bir yaşam tarzı ve inanç yapıları vardır. Alevi halkı, dinsel bilgileri en doğru şekliyle Dedelerden öğrenmektedir. Bir kişinin Dede olması için hangi vasıflara sahip olması gerektiğine dair soru karşısında

İ.K. (56 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: *“Köyde bulunan Dedeye itibar edilir, çünkü köyün en bilgilisi ve en saygını Dededir. Bundan dolayı Dede olacak kişinin kendini yetiştirmesi, nasihat edecek seviyede bilgi sahibi olması, problemleri çözebilecek yeteneklere sahip olması ve saz çalabilecek seviyede kabiliyetli olması gerekmektedir”*

Dedelerin çoğu ‘gezicidir’, belli zamanlarda kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaret ederek, Cemlere katılarak cemaati bilgilendirir ve anlaşmazlıkları gidermeye çalışmaktadırlar. Dedeler bazen yanlarına, dolaştığı yöreyi iyi bilen ‘kamber’ adı verilen bir yardımcı alırlar. Dede, ziyaretleri daha çok hasat mevsiminin dışında gerçekleştirir. Bu şekilde ibadetlere daha çok katılım sağlanır. Eğer Dede, Cem yapılacak köye cuma akşamı varmışsa, Cem’e kadar büyük bir ilgi ve ikramla karşılanır. Köylüler onun kaldığı eve gelerek hal ve hatırını sorarlar. Onu konuk etmekte adeta yarışır (Yaman, 2001, 71).

Dedeler, köy köy gezmektedir. Dede yörenin sıkıntı ve problemlerini çözmeye çalışmaktadır. Dede, köylüler tarafından çok hürmetle karşılanmaktadır. Hatta Dedeler belli sıklıkla gidemedikleri yerlere oğullarını göndermektedirler ve oğulları yöre halkına nasihatlerde bulunmaktadır (Erdentuğ, 1971, 48). Alan çalışmasında edindiğimiz bilgilere göre Dedenin köy köy dolaşma durumu pek kalmamıştır. Köyün sakinlerinden S.Ç. (62 yaşında) bu durumu şöyle değerlendirmektedir: *Dedelerimiz Elazığ merkezde oturmaktadırlar. Köyde yaşayan dedemiz yok. Ama dedelerimiz belirli aralıklarla köyümüzü ziyaret etmektedirler. Köye geldiklerinde köyde bir sıkıntı, bir problem varsa onu çözmeye çalışırlar ve köy halkına nasihatlerde bulunurlar”*.

Dedelik kurumu, günümüzde temel işlevlerini tam anlamıyla yerine getiremese bile alevi toplumu için hala önemini korumaktadır. Ancak dedelik kurumunda ve dedenin rollerinde bir takım değişimler yaşanmıştır. Dedenin rollerinde ortaya çıkan değişim, Alevilerin sosyal yapısını da değiştirmiştir. Günümüzde bir Alevi için hukuki bazı temel sorunların çözümünde Dedeye başvurulmamakta ve cemaat için bir yükümlülük olarak bilinen “Hakkullah”ın rehberine ödenmesi söz konusu değildir. Değişim sosyal bir belirginliğe sahiptir. Alevilikteki geleneksel kurumsal bağlar, eskiye nazaran zayıflamıştır (Subaşı, 2003, 139). Yapılan görüşmelerde Dedelerin günümüzde itibarlarının eskisi kadar kalmamasının sebebini F.H. (62 yaşında) şu şekilde açıklamaktadır: *“Dedelerin kendini yenileyememesi, güncel gelişmeler ve sorunları çözmeye yetersiz kalmaları toplumda*

değer kaybı yaşamalarına sebep olmuştur. Dedelerin sosyal itibar ve güç kaybı Dedelik kurumunu etkisizleştirmiştir”.

3.14. Sün Köyü Alevilerinde İbadet Anlayışı

3.14.1.Namaz

Türkiye’deki Alevilerin ibadet anlayışlarında en fazla tartışılan ve bir görüşte birleşilmeyen mesele “Namaz” olmuştur. Alevilerin namaz şekillerinin nasıl olması gerekir, ya da aleviler namaz kılmalı mıdır gibi çeşitli sorularla her zaman tartışılan konu olmuştur. Çalışma sırasında “Namaz” konusunda köy halkına doğrudan sorular yöneltmekten kaçınılmıştır. Çünkü Alevi toplumlari, namaz şekillerinin Sünniler tarafından sürekli sorgulandığını düşünmektedir. Hatta mülakatlar sırasında köyün yaşlılarından M.Ç. (63 yaşında) namaz kılıp kılmadığı veya ne şekilde kıldığı sorulduğunda şu cevapla karşılık vermektedir: *“Bizim namaz meselemiz neden Sünniler tarafından hep sorgulanmaktadır? Biz ibadetimizi yaparız, kalbimiz temizdir, ancak belli bir şekilde bunu sınırlandırmak kanımca doğru değildir. Bu açıdan sormak istediğin namaz şekilsel namazsa bunu yapmıyorum”.*

Yaman, namazla ilgili Şeyh Safi’nin görüşlerini şu şekilde aktarmaktadır: *“Namazdan kastedilen, niyazdır. Bu da, Hakk’a baş indirip, secde etmektir. Bir kişi secdeyi terk etse, Hak Teâla’ya kulluk etmemiş olur, şeytan gibi lanetli olur. Bir köle, efendisine karşı gelip, buyruğunu tutmasa, asi olur. Öyle olunca, efendi onu kapısından kovar. İmdi, talip olan kişi çalışıp, çabalayıp, gücü yettiğinde göze-gönle girmelidir. Çünkü gönül, Hakk’ın Evi’dir. Hem, ev sahibi evinin dışında değildir. Bir kişi Hakk’ın evine girse, Hak ile birlikte olur”* (Yaman, 2003, 156).

Onarlı’ ya göre namaz, “Kur’an’da 80 küsur yerde “secde” ve 264 yerde “dua” ibadeti geçmektedir ki, Aleviler de bu faaliyetleri “niyaz” olarak yapmaktadırlar. Alevilerde kible insanın cemalidir, kıyam salâvat ile ayağa doğrulmadır, kıraat ise Kur’an sure ve ayetlerinin düvaz ve nefeslerle diz üstü gelinerek saz eşliğinde okunmasıdır. Rûku’ya varma, Secde ’ye inme, Sücut yere niyaz, alın koyma, çapraz el bağlama, boyun bükme gibi vücut ritüellerini; Alevi Cem ibadetinin her safhasında görmek mümkündür.

Bu ibadet biçimine “Halka Namazı” denir. Ramazan ve Kurban bayram ibadetleri iki secde halinde yapılan bayram cemi ile eda edilir” (Onarlı, 2003, 25-26).

Erdentuğ, ibadetler konusunda şu tespitlerde bulunmuştur: İbadetlerde halk, Bektaşî şiirleri söylemektedir. Bu şiirler söylenirken etrafta oturan kişiler boyunlarını büküp ağlamaktadır. Ayrıca ibadetler boyunca bütün namaz sure ve ayetleri çalgı ile şarkı suretinde okunmaktadır (Erdentuğ, 1971, 42).

Çalışmada köydeki Aleviler, kendilerinin beş vakit namaz kılmamalarından dolayı Sünniler tarafından eleştirilmelerinden rahatsızlık duyduklarını ifade etmektedirler. Namaz kılmak konusunda köyde en sık söylenen görüş şudur: *“Namaz kılmak Allah’ın bir emridir. Namaz kılmanın şekli Kur’an’da belirtilmemiştir. Namazımız dua ve niyazdır.”* Bu nedenle köydeki Aleviler, namazın beş vakit olarak Sünnîlerin kıldığı gibi kılınıp, kılınmayacağı konusunda hem fikir değillerdir. Köyün yaşlılarından M.Ç. (63 yaşında) *“Alevilikte namaz yoktur. Namazımız niyazımızdır”*. Şeklinde Allah’a ibadetin yalnızca namaz kılmakla sınırlandırılmayacağını, niyazın da bir ibadet olduğunu savunmaktadır.

Keskin, yapmış olduğu çalışmada namaz ile ilgili şu bilgileri aktarmıştır: “Nisa süresinin 103. Ayetindeki ‘Allah’ı ayaktayken, otururken veya yan yatarken zikredin’ ifadesinden yola çıkarak Aleviler, cemlerde “Niyaz” eda ederler. Alevi- Bektaşîler de, kible insanın cemali, kıyam ve salavat ile ayağa doğrulmalıdır. Günümüzde Aleviler, namazlarının, “niyaz” olduğunu; bunun da dua veya yakarıştan ibaret olduğunu söylemektedir” (Keskin, 2004, 179).

Köyde yaşayan İ.K. (56 yaşında) namazı şu şekilde tanımlamaktadır: *“Alevilikte dört kapı, kırk makam vardır. Birinci kapı şeriattır. Şeriatın emrettiği namazı kılacaksın. Ben kendim ara sıra namaz kılarım bunu da niyaz olarak bilirim. Dinde zorlamanın olmadığı için kim ne şekilde isterse o şekilde namaz kılmalıdır. Allah’a ibadet etmek sadece günde beş vakit namaz kılmakla sınırlı da değildir. Bana göre dua da, zikir de bir ibadettir. Alevilikte samimiyet ve kalp temizliği ön plandadır. Samimi olduktan sonra insanlar her tarzda Allah’a ibadet edebilir. Şekle çok önem verip, insanlara baskı yapmak doğru değildir”*.

Sün halkı, namaz ibadetini kabul etmektedir. Ancak namazın beş vakit olarak yerine getirilmemesinin nedenini tam olarak açıklamamaktadırlar. Daha çok sosyal yaşamın getirmiş olduğu yoğunluk ve hayatın meşakkati gibi nedenlerin olabileceği üzerinde durulmuştur. Görüşülen kişilerin bazıları, küçüklükten beri namaza alışmamış olmasını mazeret gösterirken, bazıları da gündelik işlerden fırsat bulamadığından namaz kılamadığını ifade etmiştir.

Namaz ibadetinin topluca yapıldığı yer olan cami, köyde bulunmamaktadır. Erdentuğ'un 1971'de yaptığı çalışmada köy halkının yılda iki kez yani kurban ve ramazan bayramlarında toplu namaz kıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmada böyle bir bilgiye ulaşılamamıştır, Köy halkından A.K. (73 yaşında) bu konuda şu cümleleri ifade etmektedir: "*Köyde toplu namaz kılınacak bir yer de bulunmamaktadır. Yıllardır köyde, bayramlarda toplu namaz kılınmamıştır*". Yine Erdentuğ'un çalışmasında camiye gidilmemesinin sebebi şu şekilde açıklanmaktadır: Vaktiyle iki tarikat arasında husumet varken, Sünniler bir cami eşğine Ali adını yazmışlar ve Aleviler içeri girerken bu adı çiğnemeyeceklerine göre camiye gelenlerden Alevi olanların kolay anlaşılmasıyla onları öldürmek kolaylaşacaktır. İşte bu oyun dolayısıyla Aleviler de camiye gitmemeye başlamıştır (Erdentuğ, 1971, 46). Çalışma sırasında böyle bir olay sorulduğunda kimsenin bu olaydan haberinin olmadığı tespit edilmiştir.

3.14.2. Oruç

Oruç, sözlükte; bir şeyden uzaklaşmak, bir şeye karşı kendini, nefsinin tutmak ve engellemek demektir. Bu tanımın yanı sıra Aleviler için Ramazan orucunun anlamı ve önemi nedir? Yaman bu durumu şöyle açıklamıştır: Alevîler, Ramazan orucu tutmazlar; onlar için bu ay hüznün ve matem ayıdır. Çünkü Hz. Ali bu ay içinde (Ramazan'ın 19'unda) şehit edilmiştir. (Ve 21'inde Hakk'a yürümüştür). Bu yüzden Kadir Gecesi' ne "Gadir (zulüm) Gecesi" derler. Ramazan Bayramını da Hz. Ali'yi şehit edenlerin sevindikleri (ve bayram yaptıkları) bir gün olduğundan kutlamazlar (Yaman, 1998, 282).

Sünnîler Ramazan orucu tutarken, Alevîler ise Muharrem orucu tutmaktadır. Alevîler, Muharrem ayında 12 gün süreyle matem ve saygı orucu tutarlar. Bu oruç, 10

Muharrem 680 yılında Kerbela Çölü'nde 72 yandaşı ile birlikte Emevi padişahı Yezit tarafından şehit edilen İmam Hüseyin 'in yasını tutmak içindir(Orhan, 2003, 101). Çalışma sırasında Muharrem orucu hakkında F.H. (62 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: *“Muharrem orucu bizim için çok önemli bir ibadettir. Çünkü bu ayda Hz. Hüseyin susuz şehit edilmiştir. Biz bu ayda oruç tutarız. Su içmeyiz, banyo yapmayız, eğlence ve düğünleri iptal ederiz. Bir de bu ayda yeryüzünde çok önemli olaylar yaşandığı için ayrı bir yere sahip olduğunu düşünüyorum”*.

Alevi toplumlarında Muharrem orucu önem taşımaktadır. Bu orucun önemi yaşanan bir takım olaylardan gelmektedir. Tur, Muharrem'in kutsallığının çok eskilere dayandığını ifade ederek Kerbela olayına kadar tarihlerin, Muharremi aşağıdaki şekilde ifade ettiğini belirtmektedir:

- 1-Âdem Ata'nın tövbesinin kabul edildiği gün için, bir gün,
- 2- İbrahim Peygamber, Nemrut' un ateşinde yanmadığı gün için, iki gün,
- 3- Nuh Peygamber 'in, gemisinin karayı bulduğu gün için, iki gün,
- 4- Musa Peygamber' in, kavmini Firavun 'un şerrinden kurtardığı ve Allah ile bin bir kelam danışmasına, iki gün,
- 5- Yunus Peygamber'in, balığın karnından kurtulduğu gün için, bir gün,
- 6- Eyüp Peygamber'in, dertlerine şifa bulduğu gün için, bir gün,
- 7- Yakup Peygamber, oğlu Yusuf Peygamber'e kavuştuğu için, bir gün (Tur, 2002, 184- 185).

Alevîler için Muharrem Orucundan sonra gelen en önem oruç Hızır Orucu' dur. Hızır orucu, Hızır ile İlyas Peygamberlerin buluşma günü anısına saygıdır. Hızır (a. s.) ile Musa Peygamber bu tarihte buluşmuş ve üç gün boyunca söyleşmişlerdir. Bu muhabbete, oruç tutan kişi katılmış sayılır. Bu saygıdan ötürü her yıl 3 gün süre ile oruç tutulur. Oruca genellikle eski takvime göre Ocak ayının son günü başlanırdı. Ancak, günümüz takviminde aradaki 12 günlük fark nedeniyle oruca başlama tarihi 13 Şubat olmuştur. Bu tarih

bölgelere göre farklılık arz etmekle birlikte asıl olan süresinin 3 gün olmasıdır (Orhan, 2003, 104).

Hızır orucu ile ilgili köyün yaşlılarından M.Ç. (63 yaşında) şunları ifade etmektedir: *“Köyümüzde Hızır orucu tutan da var tutmayan da. Eskilerde Hızır orucu çok önemliydi ve bu orucun tutulmasından bitimine kadar geleneklerimize göre bir takım uygulamalar yapılırdı. Dedelerimizden öğrendiğim kadarıyla Hızır orucunun son gününde Cem ayinleri yapılmaktadır. O gün bir bezin veya tepsinin üzerine un konulur ve Hızır'ın gelip bu una dokunarak bir işaret bırakması beklenir. Çünkü Hızır'ın uğradığı eve bereket, sağlık ve düzen gelir. Böyle inanılır. Eğer sabah kalkıldığında un üzerinde bir iz veya işaret görülürse o undan kömbe yapılır (Halk arasında buna niyaz ya da lokma denir.) ve çevreye dağıtılır. Kömbeyi istisnasız her ev yapar ve dağıtır. Buna "Hızır Lokması" denilir. Hızır'ın un üzerine iz ve işaret bırakarak onurlandırdığı ev sahipleri gücü yetiyorsa mutlaka kurban keser ve çevreye dağıtırlar”.*

Araştırma sonucunda hem Muharrem orucu hem de Hızır orucu tutma konusunda geçmiş yıllara göre azalma olduğu; özellikle gençlerin hele de yüksek tahsil yapan kesimde bu azalmanın daha çok olduğu gözlemlenmiştir.

3.14.3.İnfak- Zekât- Fitre

“Alevilerin temel kaynaklarında, İslam'ın ibadetlerinden olan ‘zekâtın, “Allah-u Teâlâ'nın verdiği malın yüz akçede iki buçuk akçe Hakkullah'ı vardır. Bunu vermek gerekir. Yoksa sonra hesabı ve azabı vardır” (Yaman, 1998, 27).

Ehli-i Beyte bağlı Aleviler tıpkı atalarının yaptığı gibi, mallarının sadakalarını vermektedir. Gerek misafirperverlikte, gerek izzet-i ikramda, gerek toplum içindeki yardımlaşmada, gerekse çeşitli kurum ve kuruluşlara yardımlarda da hep öncü rolü üstlenmektedirler. Ve bunu yaparken de, Hz. Ali'nin şu sözünü akıldan çıkarmazlar: “Bir elinle verdiğini, diğer elin bilmeyecektir. Bir gözünle gördüğünü, diğer gözün görmeyecektir” (Orhan, 2003, 109).

“Geleneksel Alevilik anlayışına göre, Allah’ın verdiğiinden insanlara sarf etmek dini görev olarak kabul edilmektedir. Görüşülenlerin bir kısmının, Kuran-ı Kerimde sosyal adalet kavramı üzerine kurulduğunu, bununda kazancının bir kısmının insanlık uğruna harcanmasını gerektiğini söylemişlerdir. Onlara göre ‘fitre’; yaptığı hizmet için Dedeye sunulan para veya malı ifade eden ‘Hakkullah’ veya ‘Çıraklık’ ile fakirlere verilen ‘Sadaka’ ya da ‘Zekât’ aynı şey olarak kabul edilmektedir. Anket sonucunda eğitim seviyesinin yükselmesi ve şehirleşme ile birlikte zekât, fitre verme konusunda ciddi bir gerileme olmuştur” (Keskin, 2004, 190).

Çalışma sırasında zekât ve fitre ile ilgili yöneltilen sorular karşısında köyün sakinlerinden F.H. (62 yaşında): “*Zekât vermek zorunlu değildir. Ancak, kişi kime ne zaman neyi isterse verebilir.*” cevabını vermiştir. Özellikle genç kesimin zekâtın fonksiyonunun tam olarak neyi ifade ettiği konusunda da bilgileri yetersizdir. Yine köyün gençlerinden Y.A. (25 yaşında) bu konu hakkında şunları aktarmaktadır: “*Fakirlere yardım etmek, yoksulların elinden tutmak ahlaki bir davranış olduğu için insanlara imkânlar çerçevesince yardım edilebilir*”. Yani Sün köyünde zekât, fitre gibi sosyal yardımlar adı altında toplanılanların tartışmaya açık olduğu görülmektedir.

3.14.4. Hac

Sözlükte Hac, “kastetmek, yönelmek” anlamına gelmektedir. Terim olarak Hac, Arafat’ ta özel vakitte bir süre durmak ve ondan sonra Kâbe’yi tavaf ederek yapılan ziyarettir (Üzüm, 2007, 145).

Alevîler, Tanrının evi olarak insanın kalbini benimsedikleri için önemli olanın Gönül Kâbe’sini ziyaret olduğu düşüncesindedirler. Aleviler, Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa, Karaca Ahmet gibi velilerin türbelerinin ziyaretini de Hac olarak görmektedirler (Yaman, 2004, 307).

Sün köyünde hac ile ilgili yaygın inanış, haccın gönül yapmakla eş değer olduğudur. Köy halkı haccı, zorunlu bir ibadet kabul etmemektedir. Bu konu hakkında köyün sakinlerinden N.G. (60 yaşında) şu bilgileri aktarmaktadır: “*Hac niyetiyle Mekke ve Medine ziyaretinin yerine Nevşehir Suluca Kara höyük’ teki Hacı Bektaş-ı Veli Türbesini*

ziyaret etmekteyiz. Özellikle Ağustos ayının ikinci haftası Hacibektaş' ta yapılan şenliklere katılmak hac açısından önemlidir. Hacı Bektaş'a giden kişinin belirli bir sistem içerisinde hareket etme zorunluluğu yoktur. Kendi içselliği ile istediği gibi dua ve niyazda bulunabilir. Ayrıca kişi oraya gittiğinde cem törenlerine katılabilir ve kurban kesebilir. Yaman' a göre, en büyük hac, Tanrının evi olarak görülen gönül yapmaktır. Esas olan hac, kul hakkının yenmemesi, kimseye haksızlık edilmemesi Gönül Kâbe'sinin ziyareti demektir (Yaman, 2004, 308). Bu durumu S.Ç. (62 yaşında) şöyle açıklamaktadır: “Kâbe'ye gidip belirli zamanda, belirli vakitlerde, belirlenmiş olan hareketleri yapmak yerine insanların kalbini kırmamak ve gönül yapmak asıl hacdan daha önemlidir”.

Araştırmada köydeki hac anlayışının kişinin aradığı her şeyi kendi gönlünde bulabileceği ve Tanrının evinin insanın gönlünde olduğudur. Köy halkı, bir kimsenin kalbini kıran kişinin yüz defa hacca gitse de hiçbir şey ifade etmeyeceği ve insana hiçbir şey kazandıramayacağını ifade etmişlerdir. Köy halkına göre, hacca gitmektense insanın gönlünü fethetmek daha önemli bir ibadettir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte toplum düzenlemeleri ve sosyal yaşantıdaki düzenlemeler hız kazanmıştır. Özellikle Batı'nın etkisinde kaldığı için öncelikle kırsal alanlarda düzenlemeler yapılmaya gidilmiştir. Köy sorunlarını bilimsel olarak ele almak ve yeniliklere dair nelerin yapılabileceği üzerindeki çabalar gelişmekte olan Türkiye için önemli bir iş olduğu söylenebilir. Bu araştırma, Elazığ ilinin merkeze bağlı Sün köyünün sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını inceleyerek, elde edilen verilerle değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Varsayımlarımız doğrultusunda araştırma bulgularını değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Sün köyünün okuma oranı çok yüksektir. Eğitim ve iş durumlarından dolayı köy halkı köyü yazlık olarak kullanmaktadır. Köyde yaşayan kesim daha çok yaşlı ve emekliye ayrılan kesimdir.

- Köyde eğitime önem verilmektedir. Köyün büyük bir kısmı okuryazardır. Köyün il merkezine yakınlığından dolayı okumak ve meslek sahibi olmak köyün en önemli özelliği olmuştur. Köyde eskiden okul varmış, ancak köy halkının daha iyi bir eğitim almak için başka yerlerde okuma istekleri gibi nedenlerden dolayı kentlere göç yaşanmıştır.

- Günümüzde Sün köyünde yaşayanların, kitle iletişim araçlarına sahip olma oranı oldukça yüksektir. Bazı evlerde internetin olması da köylülerin teknolojiyi daha yakından takip ettiklerinin önemli bir göstergesidir.

- Önceden iş gücü olarak görülen kadının günümüzde durumunun biraz iyileştiği söylenebilir. Köyde eskisi gibi tarla işleri pek kalmamıştır ve köyde yaşayanların çoğunun şehirde de bir evleri bulunmaktadır. Burada kadının konumunun iyileşmesi, şehir yaşantısına geçen kadının köydeki iş yükünün azalmış olmasıyla paralellik göstermektedir. Bu nedenle kadının değişen konumu, hayat standartlarında ve yaşam tarzlarında da bir değişime sebebiyet vermiştir.

- Günümüzde Sün köyünde yaşayan kadınların çoğunun çalışıyor olması ve farklı sosyal ortamlarda bulunuyor olmasından dolayı giyim tarzının eskisinden çok farklılaştığı gözlenmiştir.

- Sün köyünde, geniş ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Sün köyünün aile tipinde ve hane sayısındaki değişimlerin yaşanması köyün şehir merkezine yakın olması ile ilişkilendirilebilir.

- Sün köyünde, teknolojinin gelişmesi, ulaşım araçlarının artması, temel geçim kaynaklarının farklılaşması gibi sosyal değişimlerden dolayı akrabalık ilişkileri zayıflamıştır.

- Sün köyünde bir ailenin soyunun devamı eskiden olduğu gibi günümüzde de erkek çocuğu ile devam anlayışı hâkimdir.

- Erdentuğ'un çalışmasında, baba öldüğünde mal erkek çocuklar arasında bölüştürülür ve kız çocuklarına o mirastan pay verilmezdi. Fakat babanın erkek evladı yoksa o zaman kız çocuğuna miras verilirdi. Ancak günümüzde Sün köyünde, miras dağılımındaki erkek-kadın ayrımı ortadan kalkmıştır.

- Sün köyünde evlilik yaşında değişim yaşanmıştır. Evlilik çağındaki kadın ve erkeğin yaş aralığının yükselmesi, gençlerin evlenme kararlarındaki istek ve taleplerin değişmesini, eğitim seviyesinin yükselmesine, kitle iletişim araçlarının aktif kullanılmasına ve sosyal yaşamdaki köklü değişimlere bağlıdır.

- Erdentuğ çalışmasını yaptığı dönemde köyde yaygın olan evlilik tipi tek eşliliktir. Günümüzde de köyde aynı evlilik tipi devam etmektedir.

- İncelenen köyün Alevi bir köy olması sebebiyle evlilik kararlarında dinsel faktörün işlevselliği üzerinde durulmuştur. Sün köyünün evlilik şekillerinde en göze çarpan durum ise Alevi-Sünni evliliklerinin çoğalmasındır.

- Sün köyünde önceden yaygın olan başlık parasının, gençlerin okuma oranının yükselmesi, maddi açıdan daha refah bir hayat yaşamaları sonucunda işlevini kaybetmiştir.

- Günümüzde köyde gençlerin evlenecekleri kişiyi belirleme işi, aileden ziyade gençlerde olduğu için kız kaçırma vakası pek yaşanmamaktadır.

- Alevi topluluklarında baldız ile evlilik ya da yenge ile evlilik durumu pek hoş karşılanmamaktadır. Bu durum Sün köyünde önceden de günümüzde devam etmektedir.

- Toplumun hızla değişmesi, kültürel yaşantımızda önemli görülen bir takım geleneklerde de değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle kırsal alandan kentlere doğru ulaşım imkânlarının hızla artması, düğün törenlerinin uygulanmasındaki değişimlere sebep olmuştur. Sün köyünde önceden uygulanan düğün adetleri değişmiştir.

- Köyde alkol kullanma durumunun normal karşılanması ve hayatın bir parçası haline gelmesinde kültürel hayatın vermiş olduğu rahatlıktan kaynaklanmaktadır.

- Sün köyünde boşanma durumuna iyi bakılmamaktadır. Alevi toplumlarında boşanan kişi ‘düşkün’ sayılmaktadır. Durum böyle olunca Sün köyünde boşanma durumu çok az olmuştur.

- Sün köyünde kirvelik önemli bir yere sahiptir. Kirvelik, kardeşlikten daha üstün görülmektedir. Alevilikte evlenmede engel olan bazı hususlar vardır. Bu hususlardan biri “kirvelik” müessesidir. Erdentuğ’un çalışmasında, Sün köyünde kirve çocuklarının evlenmeleri hoş karşılanmamaktadır. Günümüzde de köy halkı için aynı durum geçerlidir. Eğer evlilik yapılmışsa bu kişiler düşkün sayılmakta ve tarikata alınmamaktadır.

- Toplumlar için önemli görülen bazı değerlerin aradan çok zaman geçmesine rağmen fazla bir değişime uğramadan aynen devam etmektedir. Sün köyünde “omuz öpme” davranışının devam etmesi hem Alevi bir köy olmasında hem de bu davranışın toplumda devamlı tekrarlanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

- Ölüm törenleri toplumların kültürlerine göre değişiklik arz eden bir durumdur. Her millet, her kabile kendi inancına göre ölümü yorumlar ve ölüm törenleri tertip eder. Sün köyü, ölen kişiye ve ailesine saygı konusunda geleneklerini devam ettirmektedir.

- Toplumsal yaşam alanı olan komşuluk, özellikle kırsal alanlarda önemli bir sosyal ilişki sebebi olmuştur. Sün köyünde komşuluk, akrabalık ile eş değerdedir. Ancak günümüzde köyden kentlere göçlerin artması sonucu komşuluk ilişkilerinde değişimler yaşanmıştır. Günümüzde komşuluk ilişkilerinin zayıflamasının kadının iş hayatına katılması, apartman kültürünün yaygınlaşması ve şehirlerde kişilerin güven problemi yaşaması gibi durumlardan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

- İklimsel değişimlerden dolayı tarım ürünlerinin yetişmesinde farklılıkların yaşanması söz konusu olmuştur. Sün köyünde eskiden ön planda olan buğday, arpa gibi ürünlerin yerini üzüm yetiştiriciliğinin almasını iklimsel değişime bağlamaktayız.

- 1970’li yıllarda Erdentuğ, köy evlerinin kerpiçten yapıldığını tespit etmişti. Ancak bu çalışmadaki gözlemler sonucunda ev yapımında artık tuğla, briket gibi malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Evlerin modern yapıları, ekonomik durumun daha iyi olması ile açıklanabilir. Köyde modern ev yapan köylüler genellikle yurtdışından köye kesin dönüş yapanlardır.

- Günümüzde toplumda yaşanan bir takım değişimlerden dolayı Alevilik anlayışında da farklılaşmalar olmuştur. Çalışma sırasında özellikle gençlerin Aleviliği inançtan ziyade bir yaşam tarzı olarak değerlendirmektedirler.

- Sünniler Alevilere ‘Rafizi’ hitabını kullanmaktadır. Bu kavram en yakın akraba ile cinsi münasebete cevaz verme manasında kullanıldığı için köy halkı önceden de günümüzde de bu duruma karşı çıkmaktadır. Kızılbaşlık hitabına köy halkı, toplumdaki anlamlandırılmasına göre karşı çıkmaktadırlar.

- Alevi toplumu için önem taşıyan musahipliğin Sün halkı için pek bir anlamı kalmadığı tespit edilmiştir. Köyde sadece birkaç kişinin musahibinin olduğu tespit edilmiştir. Musahibi olan kişiler de köyden şehre göçlerin hız kazanması, sosyal hayat şartlarında önemli değişimlerin olması gibi bir takım durumlardan dolayı musahiplik olsa bile gereğini yerine getirememektedir. Sosyal ilişkiler bağlamında önem taşıyan musahipliğin toplumda birde yasaklayıcı etkisi vardır. Bu yasaklama, musahip çocuklarının birbirleriyle evlenememeleridir. Çünkü musahip olan kişiler kardeş gibi oldukları için birbirlerinin ailelerinden kız alıp vermek Alevi toplumunda uygun görülmemektedir. Çalışmamız sırasında musahip çocuklarının evlendirilmesine ilişkin bu bakış açılarının aynen devam ettiği görülmektedir.

- Düşkünlük Alevi toplumu için önem taşımaktadır. Köy halkı toplum kurallarına uymayanların düşkün ilan edilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak uygulanan cezaların gereksiz olduğunu savunan genç kitle ağırlıktadır. Düşkünlük kurumu konusunda geleneksel tutumlar zayıflamış olsa bile, bu kurum genel anlamda kabul edilmektedir. Köy halkı bu müessesenin devamlılığı konusuna olumlu bakmaktadır. Çünkü toplumsal kontrolün bu şekilde daha rahat sağlandığı düşünülmektedir.

- Çalışma sırasında köyde Dedelik kurumunun işlevsel durumunun nasıl olduğuna bakıldığında; eskisi gibi bir yaptırımı olmadığını, daha çok şekilsel olarak var olduğu gözlenmiştir. Dedelik kurumu, günümüzde temel işlevlerini tam anlamıyla yerine getiremese bile, Alevi toplumu için hala önemini korumaktadır. Ancak Dedelik kurumunda ve dedenin rollerinde bir takım değişimler yaşanmıştır. Dedeler şehirde yaşamaktadırlar. Köyde cem evi bulunmamaktadır. Durum böyle olunca köyde cem yapma imkanı da bulunmamaktadır.

- Köydeki Aleviler, kendilerinin beş vakit namaz kılmamalarından dolayı Sünniler tarafından eleştirilmelerinden rahatsızlık duymaktadırlar. Allah’a ibadetin yalnızca namaz

kılmakla sınırlandırılmayacağını, niyazın da bir ibadet olduğunu savunmaktadır. Geçmişte de günümüzde de köyde bu durum aynı kalmıştır.

- Aleviler için önem taşıyan Muharrem orucu ve Hızır orucu tutma konusunda geçmiş yıllara göre köyde bir azalma olmuştur. Özellikle yüksek tahsil yapan genç kesimde bu azalma daha çok olmuştur.

- Sün köyünde hac ile ilgili yaygın inanış, haccın gönül yapmakla eş değer olduğudur. Köy halkı haccı, zorunlu bir ibadet kabul etmemektedir.

KAYNAKÇA

- Akgür, Z. G.** 1997. Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, No:201, Ankara.
- Akkayan, T.** 1979. Göç ve Değişimi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2573 İstanbul.
- Akşit, B.** 1985. Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Akşit, B.** 1998. İç Göçlerin Nesnel Ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış‘Türkiye’de İç Göç, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Aktaş, A.** 1999. Kent Ortamında Alevîlerin Kendilerini Tanımlama Biçimleri Ve İnanç Ritüellerini Uygulama Sıklıklarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi, *1. Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (2224Ekim 1998)*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
- Arı, O.** 1977. Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Aziz, A.** 1982. Toplumsallaşma Ve Kitleleşme İletişim, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara.
- Berkes, N.** 1962. Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Bilgiseven, A, K.** 1988. Köy Sosyolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Bilgiseven, A, K.** 1994. Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Birsen, G.** 1999. Toplumsal Bilimlerde Araştırma. Savaş Yayınevi, Ankara.
- Bozkurt, F.** 2005. Toplumsal Boyutlarıyla Alevilik. İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** 2014. Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi
- Cereci, S.** 1996. Televizyonun Sosyolojik Boyutu, İstanbul.

- Creswell, J. W.** 2013. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çağlar, Y.** 1990. *Köy, Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınması Sorunu*, Ankara: TZD Yayınları.
- Dönmezer, S.** 1990. *Sosyoloji*, 10. bs. Beta Yay. İstanbul.
- Ecevit, C. , Karner M. Ve Atakan, N.B.** 2009. *Köy Sosyolojisinin Daraltılmış Kapsamından, Tarım-Gıda Köylülük İlişkilerine Yönelik Bazı Değerlendirmeler*, Mülkiyet Yayınları, Sayı, 162.
- Ergun, D.** 1984. *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*, İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Geray, C.** 1968. *Türkiye’de Dağ ve Orman Köyleri*, *S. B. F. Dergisi*, Cilt: 23, No: 1
- Günay, Ü. ve Ecer, A. V.** 1999. *Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 112, Kayseri.
- Eker, Ögüt, G.** 1998. *Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Adetlerinin Yeri*, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 40.
- Erdentuğ, N.** 1971. *Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları: 16, Ankara.
- Erdentuğ, N.** 1971. *Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları: 16, Ankara.
- Gündüz, M. ve Yıldız, M. C.** 2011. *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Komşuluk*, Proje No: 109K075. Elazığ.
- Güngör, Ş.** 2001. *Dede Korkut Hikayelerinde Kocalarını Güç Durumdan Kurtaran Kadınlar*, *Kadın/ Woman 2000*, Aralık 2001, C.II, S.2.
- Hançerlioğlu, O.** 1986. *Toplumbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Işık, E.** 1996. *Sosyo Ekonomik Yönleriyle Aile Sempozyumu*, Marmara Üniv. Ortadoğu ve İslam Arş. Merk. Yay. No. 6, Emek Matb. İstanbul.

- Kaçmazoğlu, H. B.** 2002. Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar Öncüleri ve Temelleri Çerçevesinde Yaklaşımlar. Birey Yay. İstanbul.
- Kaçmazoğlu, H. B.** 2010. Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar, Kitapevi Yay. İstanbul.
- Kantarcıoğlu, S.** 1990. Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür, Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 730 Ankara.
- Keleş, R.**1961. Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri, SBF Yayınları, Ankara.
- Keskin, Y. M.** 2004. Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik: Sün köyü. Avrasya Yay. Ankara.
- Kıray, M.** 1999. Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişme, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kıray, M.** 1998. Toprakdan Kopan Köylülerin Yaşama Stratejileri, Kentleşme Yazıları, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- KURAN-I KERİM.**
- Kongar, E.** 2002. Toplumsal Değişim Kuramları Ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Köksal, C.** 2006. Kentleşme Sürecinde Dinsel Kimliklerin Dönüşümü: Ankara Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Köymen, O.** 1999. Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Melikoff, İ.**1994. Uyur İdik UyardılarAlevîlik-Bektaşilik Araştırmaları, Çev. Turan Alptekin, Cem Yay. İstanbul.
- Merter, F.** 1990. 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Ankara.

- Nirun, N.** 1991. Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını,, Ankara.
- Noyan, B.** 1999. Bütün Yönleriyle Alevilik Ve Bektaşilik, Ardıç Yayınları, Ankara.
- Okumuş, E.** 2003. Toplumsal Değişme ve Din, İnsan Yay. İstanbul.
- Ozankaya, Ö.** 1995. Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü, Cem Yayınevi İstanbul.
- Ozankaya, Ö.** 1986. Toplum Bilim, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Onarlı, İ.** 2003. Alevilikte Cem ve Musahiplik Nedir? Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları, İstanbul.
- Onarlı, İ.** 2006. Arap Aleviliği (Nusayriler), Etik Yayınları, İstanbul.
- Orhan, H.** 2003. Alevilikte İbadet, Garip Dede Yayınları, İstanbul.
- Örnek, S. V.** 1971. Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara Üniv. Bas. Ankara.
- Örnek, S. V.** 1995. Türk Halk Bilimi, Ankara.
- Özer, İ.** 1996. Tanrı ve İnsan (Kemalat Yolu), Gözde Yayınevi, Adana.
- Öztelli, C.** 1971. Pir Sultan Abdal, Bütün Şiirleri, İstanbul.
- Pakalın, Z.** 1993. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü C III, İstanbul.
- Sağdıç, T.** 2001. Kastamonu Geleneksel Kent Dokusunda Sosyo-Kültürel Değişmenin Konut Mekânına Etkisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Saran, N.** 1984. Köylerimiz, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Sayın, Ö.** 1994. Sosyolojiye Giriş, Üniversite Kitapları, İzmir.
- Subaşı, N.** 2003. Öteki Türkiye’de Din ve Modernleşme, Vadi yayınları, Ankara.

- Tan, E.M.** 1981. Toplum Bilimine Giriş, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 97 Ankara.
- Tanyol, C.** 1956. Traktör Giren 50 Köyde Nüfus Hareketleri, Dünya ve Türkiye, İstanbul.
- Tezcan, M.** 1970. Sosyolojik Yönden Köy, Ankara Ün. Eğitim Fak.Yayınları, Ankara.
- Turhan, M.** 1948. Kültür Değişmeleri, Bedir Yayınları, İstanbul.
- Turhan, M.** 1965-1966. Köy Kalkınmasının Esasları, *Sosyoloji Konferansları*, 6. Kitap
- Tezcan, M.** 1970. Sosyolojik Yönden Köy, Ank. Üniv. Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Tur, S. D.** 2002. Erkânname (Alevîliğin İslam'da Yeri ve Alevî Erkânları), Can Yayınları, İstanbul.
- Turan, A. Ve Üçer, C.** 2005. Bir Alan Araştırmasının Anatomisi: Tokat Yöresi Alevileri, Tarihçesi, İnançları, Örf ve Adetler, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Türkdoğan, O.** 1963. C. Zimmerman Sosyolojisinin Esasları, İlahiyat Fakültesi Yayınları, *Sosyoloji Kon.* Kitap: 6
- Türkdoğan, O.** 1970. Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dede Korkut Yayınları, İstanbul.
- Türkdoğan, O.** 1977. Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dede Korkut Yayınları, İstanbul.
- Tütengil, C. O.** 1959. Türkiye'de Köyden Şehre Akımın Doğurduğu Eğitim Meseleleri, *Emekli Öğretmen Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 4
- Tütengil, C. O.** 1983. 100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Urry, J.** 1999. Mekânları Tüketmek, (Çev. Rahmi G. Ögdül), Ayrıntı Yay. İstanbul.

- Ülken, H. Z.** 1950. Karataş Köyü Monografisi, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 6, İstanbul.
- Ülken, H. Z.** 1951. Türkiye’de Köy Sosyolojisi, *Sosyoloji Dünyası*, Sayı: 1. İstanbul.
- Üzüm, İ.** 2007. Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik, İsam Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, C.** 2004. Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yaman, A.** 2001. Dedelik Kurumu Ekseninde Değişim Sürecinde Alevilik, Elips Kitap, İstanbul.
- Yaman, A.** 2004. Alevîlikte Dedelik ve Ocaklar, Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları, İstanbul.
- Yaman, A.** 2006. Orta Asya’dan Anadolu’ya Yesevilik, Alevîlik, Bektaşilik, Elips Kitap, Ankara.
- Yaman, M.** 1998. Hacı Bektaş Veli Makalât ve Müslümanlık, Ayyıldız Yay. Ankara.
- Yaman, M.** 1998. Alevilikte Cem, Ayyıldız Yay. İstanbul.
- Yaman, M.** 2003. Alevîlikte Cenaze Hizmetleri, Can Yayınları, İstanbul.
- Yasa, İ.** 1969. 25 Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, M.** 2011. Alevi Değişlerinin ve Gülbanglarının Sosyolojik Analizi, Çıra Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, H.** 2004. Anadolu Alevîliği, Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme Araştırma Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H.** 2011. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (8. Tıpkı Basım) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükkan, Y. Z.** 2006. Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar, Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükkan, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Ziya Y.** 2007. Kırsal Sosyoloji, Atatürk Üniv. Ziraat Fakültesi Yay, No: 205, Erzurum.

KAYNAK KİŞİLER

A,K, 73 yaşında, Lise Mezunu, Emekli.

M,Ç, 63 yaşında, Lise Mezunu, Emekli.

H,A, 63 yaşında, Lise Mezunu, Emekli.

F,H, 62 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev hanımı.

S,Ç, 62 yaşında, Lise Mezunu, Ev hanımı.

N,G, 60 yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli.

S,G, 56 yaşında, Lise Mezunu, Ev hanımı.

İ,K, 56 yaşında, Lise Mezunu, Çiftçi.

H,Ö, 50 yaşında, Yüksekokul Mezunu, Memur.

İ,K, 50 yaşında, Lise Mezunu, Memur.

A,G, 30 yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen.

A,Ç, 31 yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen.

M, G, 28 yaşında, Üniversite Mezunu, Memur.

A,Ç, 28 yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen.

A,M, 27 yaşında, Lise Mezunu, Ev hanımı.

A,K, 30 yaşında, Lise Mezunu, Ev hanımı.

Y,A, 25 yaşında, Üniversite Mezunu, Öğretmen.

A,C, 25 yaşında, Üniversite Öğrencisi.

A,L, 31 yaşında, Yüksekokul Mezunu, Memur.

Ç,O, 20 yaşında, Üniversite Öğrencisi.

Ek.1. Mülakat Soruları

Soru 1: Kendinizi tanıtır mısınız (Yaş, Cinsiyet, Meslek, Gelir Ve Eğitim durumu)?

Soru 2: Kendinizi nasıl tanımlarsınız? Köyünüzdeki dinsel yaşantınızı biraz anlatır mısınız?

Soru 3: Alevilik size göre nedir?

Soru 4: Şehir hayatı inancınızı yaşamada size engel teşkil ediyor mu?

Soru 5: Cem törenine katılıyor musunuz?

- Katılmıyorsanız niçin?

- Katılıyorsanız, nerede katılıyorsunuz?

Soru 6: Niyaz nedir? Niyaz eder misiniz?

Soru 7: Alevî – Bektaşî ulularının türbelerini ziyaret eder misiniz?

Soru 8: Hz. Ali'nin camide öldürüldüğü bu yüzden Alevîlerin camiye gitmemesi gerektiği inancına katılıyor musunuz?

Soru 9: Sünnet törenleriyle ilgili uygulanan ne gibi adetleriniz var?

Soru 10: Kirvelik sizin için ne ifade etmektedir?

Soru 11: Evlilik ve düğünlerle ilgili uygulamalar nasıldır?

Soru 12: Erdentuğ tarafından yapılan çalışmada köyde tek eşliliğin esas olduğunu tespit etmiş. Günümüzde bu durumda değişiklik nasıldır?

Soru 13: Köyde boşanma durumuna nasıl bakarsınız?

Soru 14: Sünnîlerle kız alıp vermeye karşı tutumunuz nasıldır? Köyde Sünnî ile evlenen düşkün sayılır mı?

Soru 15: Köyde ölüm ve sonrasında yapılan uygulamalar nelerdir?

Soru 16: Köyde ziyaret yerleri var mı? Hangi amaçlarla ve zaman bu yerler ziyaret edilmektedir?

Soru 17: Köyünüzde cem evi var mı?

Soru 18: Aile içi ilişkiler geçmişe göre günümüzde nasıldır?

- Soru 19: Köyde hakim olan aile tipinde değişiklik oldu mu? Olduysa Şuan ki yaygın aile tipi hangisidir?
- Soru 20: Köyde akrabalık ve komşuluk ilişkileri nasıldır?
- Soru 21: Köyde kadının konumu ve giyim tarzı hakkında önemli değişimler yaşandı mı?
- Soru 22: Kitle iletişim araçlarını ne sıklıkla kullanırsınız?
- Soru 23: Musahip kardeşlik size göre nedir?
- Soru 24: Musahip kardeşiniz var mı? Musahip kardeşiniz varsa bugün musahipliğin gereklerini yerine getirebiliyor musunuz? İkinci ya da üçüncü kuşak Alevilerin musahip kardeşliğe ilişkin bakışı size göre nedir?
- Soru 25: Size göre “düşkünlük” nedir? Alevilik için düşkünlüğün önemi nedir? Geçmişten bu yana hatırladığınız köyde yaşanan bir düşkünlük vakası var mı?
- Soru 26: Sizce Alevilikte dedelerin fonksiyonu nedir? Aleviliğin öğretilip yaşatılması için dedelere gerek var mıdır?
- Soru 27: Dedeliğin soy esasındaki devamı hususunda ne düşünüyorsunuz? Sizce dedeler iyi yetişmiş eğitimli kişiler arasından mı seçilmeli?
- Soru 28: Çocuklarınızın Sünni biri ile evlenme görüşünü nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Soru 29: Muharrem ayında Alevilerin tuttuğu Muharrem orucu hususunda ne düşünüyorsunuz? Muharrem ayında oruç tutar mısınız?
- Soru 30: Hiç ceme katıldınız mı? Cemde on iki hizmet uygulanıyor mu?
- Soru 31: Sosyal hayatınızda alkol alma alışkanlığınız var mıdır?
- Soru 32: Namaz kılar mısınız? Kıldığınız namaz nasıldır?
- Soru 33: Zekât ve fitre verir misiniz? Bir Alevi olarak zekât ve fitrenin verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Soru 34: Kızılbaş ve Rafizi hitapları sizin için ne ifade ediyor? Bu hitapların size kullanılması konusunda ne düşünüyorsunuz?
- Soru 35: Sizin için hac neyi ifade etmektedir? Hiç hacca gittiniz mi?

Ek.2. Köyün Resimleri**Resim 1: Koca Seyit Türbesi (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)**

Resim 2: Koca Seyit Türbesi (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 3: Köy Düğünü (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 4: Köy Evleri (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 5: Köy Evleri (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 6: Köy Evleri (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 7: Köy Evleri (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 8: Üzüm Bağları (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 9: Köy Evleri (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Resim 10: Köy Kahvesi (Gülşen AKGÜN AYAYDIN)

Ek.3. ÖZGEÇMİŞ

04.08.1987 Siirt doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Veysel Karani İlköğretim okulunda tamamladım. Lise Öğrenimimi ise 14 Eylül Şeref Lisesinde tamamladım. 2007-2011 yılları arasında Fırat üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğrenim gördüm. 2013 güz döneminde Bingöl Üniversitesi Sosyoloji anabilim dalında Yüksek Lisansa başladım.

